

EW
WEEKBLAD

NUMMER 10 • 78STE JAARGANG • 12 MAART 2022 • € 6,99

RECONSTRUCTIE:

Poetins pad naar oorlog

RUSSENANGST
TERUG IN EUROPA

INHOUD **EW** *Eerst de feiten.*

EW is als *Elseviers Weekblad* opgericht in 1945 en is een voortzetting van *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift* (1891-1940)

OMSLAGARTIKEL

Poetins pad naar oorlog
Rusland en het Westen onderhouden al eeuwen een gespannen relatie. En met de oorlog in Oekraïne is de 'Russenangst' terug. Plus: wat is de staat van het Russische leger?

12

Defensiemiljarden

Na jaren van bezuinigen mag defensie opeens weer wat kosten. Wat is zinvol? Soldij, logistiek, wapens? 'Bestel nu een JSF. Dan heb je 'm over vier jaar.'

Sandra Chedi

De Amsterdamse ondernemer wil altijd iets bijzonders doen. Gemiddeld zijn, is niets voor haar. 'Omdat ik lui ben, moet ik van mezelf heel veel doen.'

4 Brieven

6 Foto van de week

9 Commentaren Oekraïne; Gelijk halen; Gas-wapen; Stemmen
VERHAAL VAN DE WEEK

12 Oekraïne Poetins pad naar oorlog

17 Interview Journalist Tony van der Meulen over de Russen

19 Robbert de Wilt De groeiende afkeer van alles wat Russisch is

20 Oekraïne De staat van het Russische leger

22 Profiel Josep Borrell, buitenlandchef van de Europese Unie

25 Cartoon Eliane Gerrits

NEDERLAND

26 Budget Kan defensie miljarden euro's zinvol wegzetten?

31 Gerry van der List De zorgelijke spierballentaal van Nederland

32 In Den Haag Compositie over barbarij **Stijger/daler; Quote;**
In Brussel; In Den Haag Week van de diplomatie

34 Clingendael Gevaar van vastlopende Europese regelgeving

38 Gemeenteraadsverkiezingen Hoogeveen

40 Gemeenteraadsverkiezingen Bunnik

43 Geerten Waling Overgevoelig Nederland kan geen oorlog aan

44 Interview Ondernemer Sandra Chedi

WERELD

48 Pakistan Stiekem Boeddha's beeldhouwen

50 In Simon's Town; Op de kaart; 5 vragen: Zwitserse neutraliteit

52 Interview Australische ambassadeur Matthew Neuhaus

ECONOMIE

54 Frankrijk 10 vragen over Emmanuel Macron en de economie

58 Achter de komma; Op de ranglijst Internetverbinding **Cijfer van de week; M/V van de week** Antoine Frérot, baas van Veolia

60 9 vragen aan Erik-Jan Ginjaar, directeur Postillion Hotels

UW GELD

64 Aangifte Het middelen van inkomstenbelasting vervalt

66 Huis te koop Het Spiegelhuys telt liefst 103 spiegels

54

Geen Franse revolutie

Emmanuel Macron belooft bij zijn aantreden Frankrijk grondig te hervormen. Vijf jaar later lijkt het land hard op weg een tweede Italië te worden. Wat ging er mis?

74

Ziekenhuis als doelwit

Hoe kan een ziekenhuis zich voorbereiden op calamiteiten zoals brand of cyberaanvallen? Rusland spaart de ziekenhuizen in de oorlog in Oekraïne niet.

Boeken over het bouwen

Er is behoefte aan ideeën voor de ruimtelijke ordening. *EW* signaleert recente uitgaven over dit thema. Met wenken voor 'visionaire planologie'.

76

NON SOLUS

Het wordt erger

De inzamelingsactie voor Giro555 van de samenwerkende hulporganisaties had begin deze week meer dan 100 miljoen euro opgeleverd. En dat bedrag zal nog wel verder oplopen. Maar voordat Nederland zichzelf daarmee feliciteert, moet worden bedacht dat – anders dan bij eerdere acties – de ramp ligt niet achter ons, maar voor ons.

Immers, de oorlog van Poetin tegen Oekraïne gaat door en zal nog heftiger worden en nog bloediger. Net als de beelden. En het machteloze gevoel zal nog groter worden. Samen met onze militaire organisatie, de NAVO, zijn we veroordeeld om toe te kijken. Want meedoen, meevechten, maakt de oorlog en het aantal slachtoffers alleen maar groter.

Het is daarom te hopen dat de politici hun emoties in bedwang houden, ook als kiezers hen tot actie manen. Of komt er een moment dat morele grenzen zo ver worden overschreden, dat toekijken niet langer kan? Hoe elastisch zijn morele grenzen?

Iets te makkelijk wordt gezegd dat de oorlog die Poetin is begonnen, ook zijn einde zal betekenen. Dat zal best, maar voor dat einde komt, kan hij nog de meest verschrikkelijke besluiten nemen. Wie of wat stopt hem nog?

Dit zijn de dilemma's van de nieuwe wereld waarin we door Poetin zijn beland. Het einde van de door hem ontketende oorlog betekent nog niet het einde van Poetins wereld. Het besef dat dit alles niet tijdelijk zal zijn, maar decennia zal duren, is nog nauwelijks ingedaald bij de meeste Nederlanders. Maar op donderdag 24 februari heeft Poetin onze wereld veranderd en de gevolgen zullen ingrijpend en blijvend zijn en alle Nederlanders treffen. Het is erg en wordt nog erger.

Arendo Joustra,
hoofdredacteur

67 Lezers vragen; Beurs

KENNIS & TECH

68 **Klassieken** Hedendaagse politici kunnen veel leren van Cicero

70 **EW Podium** Goede voorspellingen bewijzen je gelijk niet

72 **Taal Oorlog** *Spiritueel* Import van orthodoxie

73 **Simon Rozendaal** Hoera, lood in ons bloed is bijna verdwenen

GEZONDHEID

74 **Calamiteiten** Het ziekenhuis als doelwit

CULTUUR

76 **Toekomst** *EW* signaleert boeken over ruimtelijke ordening

78 **Film** *The Batman* **Boekentips** *Dienstbaar aan de keten?*

80 **Culinair** Bout is beter *Wijn Elegante*, heldere smaak

81 **Sport** *Hugo Camps* Hun geld was goed genoeg

83 **Marieke ten Katen** Hoera voor krantenbezorger en postbode

84 **Leven & dood** Peter Heerkens (1941-2022)

86 **Bridge & puzzels**

BRIEVEN

Brieven moeten gaan over recent verschenen artikelen, niet langer zijn dan 150 woorden en voorzien zijn van naam en adres. Afzenders verlenen onherroepelijk toestemming voor redigeren en openbaarmaking.
EW • Postbus 11, 1110 AA Diemen
 of brieven@ewmagazine.nl. Graag uw brief versturen in het e-mailbericht en niet als bijlage.

Den Briel

Joppe Gloerich noemt de inname van Den Briel een kantelmoment in de Tachtigjarige Oorlog ('De ironie van "Den Briel"', 5 maart, pagina 32). Het werkelijke kantelmoment vond echter plaats op 6 april 1572, toen de Vlissingse bevolking in opstand kwam tegen Alva en de Spanjaarden op eigen kracht de stad uit joeg. Het broeide er al langer. Handelsblokkades, extra be-

lastingen, een citadel in aanbouw en de inkwartiering van zich misdragende soldaten hingen hun ver de keel uit. De komst van nog eens duizend soldaten was de druppel.

Het Vlissingse verzet werd door vele steden nagevolgd. De Prins van Oranje werd drie maanden later in Dordrecht gekozen tot leider van de Opstand. Hij had al in mei de Vlissingers per brief bedankt omdat Vlissingen als eerste stad in verzet was gekomen en een voorbeeld was voor andere steden. Zo stond Vlissingen aan de wieg van 'de geboorte van Nederland'.

Otto van der Leer, Vlissingen

Naturalisatie

'Vluchtelingen van heinde en verre zijn in Europa opgevangen en uiteindelijk generationa-

liseerd,' lees ik in het commentaar 'Plek in herberg' van Jelte Wiersma (5 maart, pagina 9). Hoe kan *EW* een dergelijke zin opnemen? 1. Er is hier sprake van een grove generalisering. 2. Mensen worden niet generationaliseerd. Zij verdienen onder strenge voorwaarden dat ze door naturalisatie Nederlander worden. Pas een beetje op jullie woorden graag.

Roel W. Dijkstra, Apeldoorn

Defensiebudget

In 1950, op het hoogtepunt van de Koude Oorlog, gaf Nederland 26 procent van zijn begroting uit aan defensie. Nu is dat nog maar 3 procent ('Defensie', 5 maart, pagina 3). Toen had Rusland communistische dictaturen in zijn buurlanden geïnstalleerd. Nu probeert het zijn buurlanden weer een

kopie van zichzelf op te leggen, namelijk een dictatuur van pro-Russische dieven.

Si vis pacem, para bellum – als je vrede wilt, bereid je dan voor op oorlog.

Jan van Riezen, Assen

Kustbescherming

Met groot genoegen hebben we het omslagartikel 'Niet tegen, maar met het water' (26 februari, pagina 10) gelezen. Wel jammer dat nergens is vermeld dat het brede concept *building with nature* gekoppeld aan 'integraal kust- en delta-beleid' veertig jaar geleden is ontwikkeld door dr. ir. Ronald Waterman, voortbouwend op het werk van ir. Svašek en prof. dr. ir. Agema. Inmiddels wordt het concept omarmd door kennisinstituten over de hele wereld.

De kustlijn van Nederland zou er anders uitzien zonder het werk van Waterman en de zijnen. Hij ontving voor zijn werk vele onderscheidingen en begin dit jaar was op televisie een documentaire te zien over zijn werk en leven, getiteld *The Waterman Files*.

Wij vinden het wel fijn om te lezen dat het gedachtegoed van Ronald Waterman voortleeft. Hij is een bescheiden man, die in het *Algemeen Dagblad* van 26 januari 2021 niet naliet op te merken dat ook vóór hem mensen met de natuur bouwden – reden voor hem om de Van Dixhoorndriehoek in Hoek van Holland zo te noemen.

Joost Smits en Bart van Wanroij, Berkel en Rodenrijs

CO₂-uitstoot

Interessant artikel, 'Hoe compenseer je CO₂?' (26 februari, pagina 62), waarin onder meer een 'stofzuiger' van de firma Climeworks wordt besproken: een apparaat dat CO₂ uit de lucht haalt, wat vervolgens ondergronds moet worden opgeslagen. Opgeslagen? Ik las er-

50 JAAR GELEDEN

Europees voetbal

Nooit zijn voetballiefhebbers zo verwend, want nooit eerder bereikten twee Nederlandse clubs tegelijkertijd de kwartfinale van de Europa Cup voor landskampioenen. Ajax als titelhouder, Feyenoord als landskampioen. De zilveren Cup is omgerekend naar de waarde nu 28.000 euro waard. Voor de club die hem wint, vertegenwoordigt hij een miljoen kapitaal. Cupvoetbal is een keiharde business geworden.

LEES HET ARTIKEL UIT 1972
www.ewmagazine.nl/50jaar

25 JAAR GELEDEN

Arbeidsmarkt

Werkloosheid is voor de meeste Nederlanders niet langer een bedreiging. Over vijftien jaar kan de arbeidsmarkt zelfs opnieuw gespannen zijn, met een schreeuwende behoefte aan werkende vrouwen en een fikse druk op ouderen om vooral niet te kiezen voor vut of prepensioen. Hoe het werkelijk uitvalt, laat zich moeilijk voorspellen. Het Centraal Planbureau verzond drie mogelijke scenario's tot het jaar 2020.

LEES HET ARTIKEL UIT 1997
www.ewmagazine.nl/25jaar

10 JAAR GELEDEN

Welvaartsgroei

EW vergelijkt onze welvaart met die van onze voorouders. Vanaf het jaar 1500 vormen financiële huishoudboekjes papieren getuigen. Uit al die historische gegevens blijkt dat Nederlanders van nu niet alleen veel meer verdienen, maar ook meer kunnen kopen. Sinds 1945 is de koopkracht explosief toegenomen. Daarbij was de welvaart nog nooit zo eerlijk verdeeld als in onze tijd. Een historische blik op onze rijkdom.

LEES HET ARTIKEL UIT 2012
www.ewmagazine.nl/10jaar

gens dat Nederlandse tuinders via een warmtekrachtkoppeling juist CO₂ aanmaken en daarnaast 'broeikasgas' in het groot inkopen. Want dat hebben ze nodig voor de teelt.

Waarom combineert Clime-works dat niet? Even googelen, want ik werd nieuwsgierig en ben niet thuis in die materie. Toen kwam ik erachter dat TNO ook zo'n stofzuiger heeft ontwikkeld, speciaal voor tuinders! Op een andere site las ik hoe TNO samen met de chemische procesindustrie bezig is van CO₂ een grondstof in plaats van een schadelijk afvalproduct te maken.

Jammer dat deze vernieuwende ontwikkelingen niet in het artikel stonden. Want zouden er ook nadelen aan kunnen zitten? Dat zou ik graag in een volgende aflevering lezen.

Jan Eggens, Leimuiden

Euro (3)

Oud-minister van Financiën Hans Hoogervorst slaat in 'Ver- trek uit de eurozone mag geen taboe zijn' (19 februari, pagina 12) de eurospijker op zijn kop. Toch twee kanttekeningen. Ten eerste: menig Noord-Europees burger zag de meeste genoemde ontwikkelingen al aankomen in de aanloop naar – en ten tijde van – het euro-avontuur. Zoals wel vaker bij oud-politici, staan zij na hun politieke functies als beste stuurlui aan wal. Ze weten dan opeens allemaal precies hoe het moet. Dat is spijtig, eigenlijk kwalijk.

Ten tweede: Hoogervorst stelt dat onze 'minister-president en minister van Financiën in Brussel moeten uitdragen dat het zo niet langer kan'. Daar hebben we in mijn ogen een probleem. Immers, onze minister-president wil al jaren het braafste en best lachende jongetje in de Europa-klas zijn.

Bovendien loopt hij in de beleving van veel Nederlan-

ders aan de leiband van de minister van Financiën, die samen met haar partij niets liever lijkt te willen dan Nederland offeren aan Brussel.

E.M. Bakker, De Glind

Ibis

Bijzonder hoe een waarschijnlijk creperende vogel, die het noodlot dat zijn makkers trof tot nog toe wist te ontspringen, als een held wordt afgeschilderd ('Red de rode ibis, hij helpt', 26 februari, pagina 24).

Wat mij betreft, is dat een beetje overdreven. Ik hoop dan ook niet dat de auteur van het artikel daadwerkelijk de *Eudocimus ruber* nodig had om hem door de coronaperiode heen te helpen.

Toch begrijp ik wel wat hij bedoelt. De coronacrisis leidde tot een grote behoefte aan afleiding. Even achter het bureau vandaan en de verveling ontvluchten die de crisis veroorzaakte. Een verdwaalde ibis is dan inderdaad een uitkomst.

Daarnaast wil ik het volgende opmerken. Als we met zijn allen al bewondering kunnen opbrengen voor deze 'rode volhouder', laten we dan met zijn allen ook wat meer bewondering hebben voor iedereen die ons wél bewust door de coronacrisis heen hebben geholpen. *Timon Hoeve, Lelystad*

Afrika

Natuurlijk is 150 miljard euro een boel geld, schrijft René van Rijckevorsel in zijn commentaar 'Maak Afrika rijk' (19 februari, pagina 10). Maar wat doen Afrikaanse landen met hun eigen verdiende geld? Wat is er gebeurd met de miljarden guldens, later euro's, steun in de afgelopen vijftig jaar?

Ik denk dat veel van dat 'ontwikkelingsgeld' is gebruikt om Zwitserse bankrekeningen van een handjevol Afrikaanse potentaten te 'ontwikkelen'. Wanneer je dan vanaf pagina

44 leest over de staatsgrepen in Afrikaanse landen, lijkt Afrika nog lang niet toe aan duurzame economische groei.

En laat een bedrijf als Shell zeker niet vallen wanneer het weer eens misgaat. Wij bepalen dan wat en hoe en wanneer het gaat gebeuren. Je mag het curatele noemen, maar ook 'methode China'. Lood om oud ijzer.

A.M.G.B. de Wit, Eindhoven

Triljard

Enigszins geamuseerd las ik 'Triljard' (26 februari, pagina 70) van linguïst René van Rijckevorsel. Kijk, dat krijg je er nou van, grinnelde ik bij mezelf. Al dat gedoe met die -joenen, -jarden en -illions. Daarbovenop heb je ook nog eens giga's, mega's, peta's, exa's en wat dies meer zij!

Verwarring en zoek in woordenboeken. En dat terwijl we beschikken over een eenvoudig wiskundig 'trucje': als we nu eens 10⁶ zouden schrijven in plaats van 1 miljoen en 10⁹ als we 1 miljard bedoelen?

Nullen tellen hoeft dan ook niet meer, want het aantal nullen wordt al aangegeven in de exponent.

Riccardo Talamini, Vodo di Cadore (Italië)

Correctie

In 'Lange aanloop naar oorlog' (5 maart, pagina 23) staat onder tussenkopje '2016 Associatieakkoord' dat 61 procent van de Nederlanders stemde tegen het EU-associatieakkoord met Oekraïne. Dat moet zijn: 61 procent van de stemmen die zijn uitgebracht. *De redactie*

ADVERTENTIE

BijzondereZaken.nl

Adverteren? info@zadkinmedia.nl - T. 010 - 436 91 24 - maakuwadvertentie.nl

vve beheer

Professioneel VvE beheer?

Kijk op www.vve-beheer.nl of bel gratis 0800-0223050

Limburg

Vakantiewon Z-Limburg Gulpdal Rust, Ruimte & Natuur a/h bos aanhetrotebos.nl 0434573268

Noord-Holland

Vakantiehuizen aan zee St. Maartenszee/Petten www.greatvakantiehuizen.nl

Dating

e-Matching.nl - dating hoger opgeleiden

online daten | speeddaten | persoonlijke coaching

Schrijf gratis in en ontmoet direct singles

in je eigen leeftijdscategorie en regio

www.e-matching.nl - Durft u het aan?

Welzijn & Gezondheid

Wij claimen helemaal niets. Ontdek zelf wat het voor u doet. www.oprechtheaarlemmerolie.nl

Watersport

Exclusief Zeilinstituut en Exclusief in groepen

DE BIRD
DE BEKENDSTE ZEILSCHOOL IN NEDERLAND
WWW.DEBIRD.NL
DE BIRD 19, 8621JX, HEEG
TEL. 0515-442-844 - info@debird.nl

FOTO VAN DE WEEK

KIEV

Emilio Morenatti/AP/ANP

Veilige uitweg

De exodus van burgers voltrekt zich sneller dan de intocht van Russische militairen. Dinsdag waren al twee miljoen Oekraïners hun land ontvlucht, aldus de Verenigde Naties. Dat is het hoogste aantal vluchtelingen in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog, en daar zal het niet bij blijven. Oekraïne telt immers 43 miljoen inwoners. En waar Poetins leger verschijnt, begint het bloedvergieten. De omsingeling van de grote steden is pas begonnen. Op deze foto helpen Oekraïense militairen, met gele band om, inwoners van een voorstadje van Kiev het geweld te ontvluchten.

HARDEMAN
VEENENDAAL

Ruimte om te durven, te dromen, te zweven. Het gevoel van vrijheid te ervaren. En onbezorgd verder te kunnen als ondernemer. In een bedrijfspand dat bij u past en waar u de komende decennia geen omkijken naar heeft. Deel uw dromen en ideeën en laat ons meedenken over het ontwerp.

Hardeman creëert de ruimte. De ruimte om te ondernemen. Wij hebben de ervaring, de kennis en het enthousiasme om te bouwen. Een betrouwbaar en betrokken familiebedrijf, voor wie kwaliteit en duurzaamheid voorop staat, al vijftig jaar.

www.hardeman.nl

Neem de ruimte

COMMENTAREN

Bereid tot oorlog?

Westen moet klaar zijn voor lang conflict met Poetins Rusland.

Eigenlijk voert Rusland twee oorlogen, in twee verschillende snelheden. Allereerst de militaire oorlog. Die stemt somber, al verloopt Poetins brute invasie van buurland Oekraïne een stuk trager dan tegen de achtergrond van de enorme overmacht, te verwachten was. Dat de Oekraïners dapper verzet bieden en zich met de moed der wanhoop verschansen, brengt de Russische president niet op andere gedachten. Integendeel, hij zet zijn veldtocht door en wordt juist meedogenlozer. Steden als Marioepol, Charkov en Kiev wacht een middeleeuwse belegering, zo werd deze week duidelijk.

Corridors om burgers te laten ontsnappen, zijn geen teken van barmhartigheid, maar kondigen nóg zwaardere bombardementen op woonwijken aan. En met vluchtelingenstromen kan Poetin buurlanden destabiliseren.

Hoelang weet het Oekraïense verzet dan nog stand te houden? Het enorme Rusland heeft grote reserves aan manschappen en materieel. Oekraïne heeft dat niet en dreigt permanent verminkt te raken. Met grote delen die bij Rusland worden gevoegd – de oostelijke Donbas en de hele zuidkust wellicht. En een zetbaas die door Poetin president van de rest wordt gemaakt.

Europa en de Verenigde Staten moeten grotendeels machteloos toekijken. Want de tweede oorlog die Rusland voert, is een economische oorlog met het Westen. Om Poetin te stoppen, is in de eerste dagen van de oorlog een ongekend krachtig arsenaal economische wapens op Rusland losgelaten. Niet de gebruikelijke slappe sancties tegen boevenstaten – Rusland wordt volledig afgekoppeld van het Westen.

Probleem is dat het weken, maanden, zelfs jaren kan gaan duren voordat de pijn zal doordringen bij de 144 miljoen Russen. En dus is het onwaarschijnlijk dat Poetin en zijn rijke medeplichtigen snel tot een andere koers worden gedwongen. Dat plaatst het Westen voor een dilemma. Want met de stijgende aantallen doden, bombardementen op woonblokken en de vaak afschuwelijke getuigenissen van de vluchtelingen, groeit ook de druk om meer te doen. ‘We mogen niet lijdzaam toekijken terwijl Poetin burgers vermoordt,’ zal de komende tijd steeds luider klinken.

Wat is verstandig? NAVO-lidstaten kunnen wapens blijven sturen naar het belegerde Oekraïense leger, in

Marcus Yam/Los Angeles Times/Getty Images

de hoop dat dat voldoende is om kostbare tijd te winnen. Maar zelf direct betrokken raken – soldaten sturen of een no-flyzone instellen – is een brug te ver. Oorlog tussen Rusland en de NAVO, merkte premier Mark Rutte terecht op na overleg met Boris Johnson (Verenigd Koninkrijk) en Justin Trudeau (Canada) maandag, zou niets anders betekenen dan de Derde Wereldoorlog.

Maar mocht Poetin slagen in zijn wraakoefening ten koste van de Oekraïners, wie kan dan met zekerheid zeggen dat hij niet, in de roes van de overwinning, wil doorstoten? Naar de drie Baltische staten bijvoorbeeld, die ogenschijnlijk weerloos tegen de borst van Rusland liggen. Dat zijn wél NAVO-lidstaten.

Dan keert ook de vraag terug die tot op heden, in het geval Oekraïne, door westerse regeringsleiders ontkennend werd beantwoord: zijn ‘wij in het Westen’ bereid tot oorlog met Rusland? En is Nederland daarop voorbereid? Zulke vragen stellen betekent niet dat een confrontatie met Poetins Rusland onvermijdelijk is. Wel dat het besef moet doordringen dat Poetin niet alleen Oekraïne, maar ook de rest van Europa heeft meegetrokken in zijn duistere wereld. **Robbert de Witt**

Oekraïense soldaat nabij Kiev. Poetins brute invasie loopt trager dan verwacht

Hadden we maar

Dat iedereen zijn eigen gelijk haalt, is erg irritant, maar ook nuttig.

Aan de dode Deense denker Søren Kierkegaard (1813-1855) danken we het inzicht dat ‘het leven alleen achterwaarts kan worden begrepen, maar voorwaarts moet worden geleefd’. Goed punt. Helaas schiet het ‘voorwaarts leven’ er op dit moment een beetje bij in. Als de oorlog in Oekraïne iets losmaakt, dan is het een golf van ‘achterwaarts begrijpen’.

Hadden we de Russen maar niet vertrouwd. Hadden we onze legers maar niet zo verwaarloosd. Hadden we maar meer onafhankelijke energiebronnen. Hadden we maar minder akkers volgebouwd. Hadden we ‘de Zuidas’ maar harder aangepakt. Hadden we de kruipruimte maar eerder geïsoleerd. Waren we maar nooit naar het Gergiev Festival gegaan. Enzovoort. Aan ‘hadden-we-maar’-inzichten geen gebrek deze dagen.

Zinloos nakaarten? Achteraf het eigen stokpaardje berijden, het eigen gelijk halen, is irritant. Maar opgeteld is het een proces van collectief ‘achterwaarts begrijpen’ en dat kan voor de toekomst heel nuttig zijn. Samen hebben we allemaal gelijk. Toch nog een lichtpuntje.

Gertjan van Schoonhoven

Het gas-wapen

Europese burgers moeten verbruik van energie heel snel verminderen.

Elk beetje gas of olie dat Europeanen verstoken, maakt de Europese Unie zwakker en Rusland sterker. Vandaar dat Europese overheden als de wieweerga het energieverbruik moeten indammen. Bij voorkeur met een 'energie-lockdown'. Dat betekent dat wie thuis kan werken, thuis werkt – met de kachel een paar graden lager. Ook in kantoorgebouwen moet de verwarming dichter worden gedraaid en blijft de airconditioning straks uit. Desnoods komt de autoloze zondag terug. Vliegen naar de zon zit er deze zomer niet in. En zo verder. Europa zal er niet energie-onafhankelijk van worden, maar zin heeft het wel.

Gebeurt dit niet, dan koerst Nederland met de andere Unielanden regelrecht af op een energieramp. Elke dag die niet wordt gebruikt om voorzorgsmaatregelen te treffen, raakt de economie straks hard. De Europese economie leunt zwaar op olie en gas uit Rusland. Zo komt een kwart van het gas ervandaan, wat de Russische staatsbedrijven tot op heden trouw leveren. Maar dat kan snel veranderen. Door een bom op de zogenoemde Broederschapsgaslijn in Oekraïne bijvoorbeeld, de transitleiding met wrange naam die vanuit Siberië naar de Unie loopt. Of door een presidentieel decreet van Poetin om alle energieleveranties aan Europa te staken. Maar het kan ook dat de emoties de overhand krijgen en Europeanen het niet langer accepteren dat de Unie dagelijks (!) voor 1 miljard euro aan gas en olie van Rusland koopt.

Als de gastoevoer uit Rusland door een ongeluk of een bewuste actie stopt, gaat een groot deel van het Europese bedrijfsleven bij gebrek aan energie kopje onder. Eenvoudigweg omdat er geen alternatieven voorhanden zijn.

Vandaar dat Europa energie moet gaan hamsteren waar en hoe het maar kan. Van het oppompen van (meer) gas uit het Groninger veld, tot het openhouden van de kerncentrales in Duitsland en België, plus het heropenen van kolengestookte centrales in heel Europa – ongeacht de hogere CO₂-uitstoot. Die maatregelen, inclusief het verlagen van het energieverbruik door de energie-lockdown, zullen het acute tekort niet geheel teniet kunnen doen als Rusland niet meer le-

vert. Maar Europa komt er wel een heel eind mee, berekende de Brusselse denktank Bruegel begin maart.

Maar bovenal tankt de werknemer met elk node-loos ritje naar kantoor Moskou rijk, en zichzelf arm. Minister van Financiën Sigrid Kaag (D66) heeft al laten doorschemeren dat het kabinet die verslechterende koopkracht door de hoge energierekening niet geheel zal compenseren. Logisch, want Kaag moet al veel meer geld uittrekken voor Defensie en voor de bijstand omdat de armsten het niet redden. En dan melden zich straks ook nog honderdduizenden gevluchte Oekraïners voor bed, bad en brood.

De energie-lockdown is daarom een effectieve manier om de eigen koopkracht te repareren. Wie weet blijken de lockdowns van de coronajaren een mooie oefening te zijn geweest.

Jeroen van Wensen

Maak stemdate

Juist nu zijn de raadsverkiezingen een gang naar de stembus waard.

Niemands hoofd staat er waarschijnlijk naar. Nog minder dan doorgaans al het geval is, zullen kiezers zich verdiepen in de gemeenteraad, de partijen die meedoen aan de verkiezingen en in de programma's. De oorlog in Oekraïne beheerst het leven.

Het belang van raadsverkiezingen lijkt klein, maar is dat niet. Juist dezer dagen blijkt hoe broos democratie is. Een conflict uitmondend in een invasie, en weggevaagd is de volksvertegenwoordiging. Weg democratie.

En zie de regimes waar het volk zogenaamd mag stemmen, maar toch altijd dezelfde machthebbers heersen. Die landen zijn op een paar uur vliegen hier vandaan, zoals Wit-Rusland en Rusland. Of verderop, de eenpartijstaat China.

Stemmen is in Nederland bijna uitgegroeid tot een luxe. Iets wat we misschien doen, en misschien ook niet. Waarom zouden we? Alsof het iets uitmaakt welke partijen straks het college in de gemeente vormen of überhaupt welke gemeenteraad er zit. Genoeg kiezers die zo redeneren en de schouders ophalen over de democratie waarnaar elders in de wereld wordt gesnakt.

Het is maar de gemeenteraad, hoor je zeggen. Maar ook die gemeenteraad beslist over ons leven. Lokale politici weten de kiezer helaas amper te bereiken. De overheid tracht de gang naar de stembus te bevorderen.

Hulde aan de gemeente Den Bosch, die de inwoners oproept een 'stemdate' te maken om samen te gaan stemmen. Een creatief idee. Doe het en stem. **Carla Joosten**

Als gastoevoer uit Rusland stopt, gaat groot deel van Europese bedrijven kopje onder

Free to
refocus
your mind.

Het dagelijks leven gaat vaak te snel om écht aandacht te geven en ontvangen. Beeldt u zich in: een speciale plek waar dat in alle vrijheid kan - gewoon in uw achtertuin. Bronkhorst ontwerpt en realiseert een krachtig buitenverblijf voor u op maat. Scan de QR en vraag de brochure aan, of plan een adviesgesprek via [bronkhorstbuitenleven.nl](https://www.bronkhorstbuitenleven.nl).

BRONKHORST

VERHAAL
VAN DE WEEK

A photograph of several children sitting on top of a green military tank in a snowy, open field. The tank's main gun barrel points towards the left. In the background, there are large, multi-story apartment buildings under a clear blue sky. The children are dressed in winter clothing, including hats and jackets. The tank has a track system visible at the bottom.

Poetins pad naar oorlog

Amusement in de omgeving van Sint-Petersburg: gezinnen maken een ritje op antieke Sovjet-tank

Afkeer van het Westen is een eeuwenoud Russisch fenomeen. Het werd erger na de Koude Oorlog. Poetin profiteert. In Europa is met de oorlog in Oekraïne **'Russenangst'** terug. Plus: de staat van het Russische leger.

Hans Croijmans

in Moskou

Het is nu amper voorstelbaar, maar er was een tijd dat Vladimir Poetin wilde dat Rusland zich bij het Westen zou aansluiten. Najaar 2000, kort na zijn aantreden als president, stelde hij de Amerikaanse president Bill Clinton tussen neus en lippen voor om Rusland te laten toetreden tot de NAVO. In de talkshow van de Britse journalist David Frost zei Poetin enkele maanden eerder: 'Rusland is deel van de Europese cultuur. Ik kan mij niet voorstellen dat mijn eigen land geïsoleerd raakt van Europa en, wat we vaak noemen, de geciviliseerde wereld.'

Tot afgrijzen van zijn militair adviseurs antwoordde Clinton destijds dat hij 'geen bezwaar' had tegen een Russisch NAVO-lidmaatschap. Maar de kwestie werd nooit actueel. Poetin wilde dat Rusland zou worden uitgenodigd en per direct toegang zou krijgen tot de NAVO. De Amerikanen hielden vast aan de geijkte procedure: Rusland moest zelf het lidmaatschap aanvragen en daarna voldoen aan de voorwaarden.

Het spoor richting Europese Unie (EU) liep eveneens direct dood. Rusland was economisch en politiek onderontwikkeld, vonden ze in Brussel. Bovendien was het land veel te groot, het zou de balans verstoren. Een al sinds 1994 bestaand strategisch partnerschap tussen Rusland en de EU bleek het maximaal haalbare.

Rusland en het Westen: ze onderhouden al eeuwen een gespannen relatie. Al in de tsarentijd borrelde geregeld de

vraag op: moet Rusland de blik wenden naar Europa of juist naar Azië? Peter de Grote leek die kwestie begin achttiende eeuw te beslechten. De tsarenfamilie was via huwelijken al nauw verweven met Europese vorstenhuizen. Aan het hof werd Frans gesproken. En nu koos tsaar Peter bij de modernisering van zijn land West-Europa – in het bijzonder Nederland – als voorbeeld.

Antiwesterse sentimenten bleven na dien toch opspelen. Rond 1810 kreeg een

Russen realiseerden zich plots dat hun alternatief dramatisch had gefaald

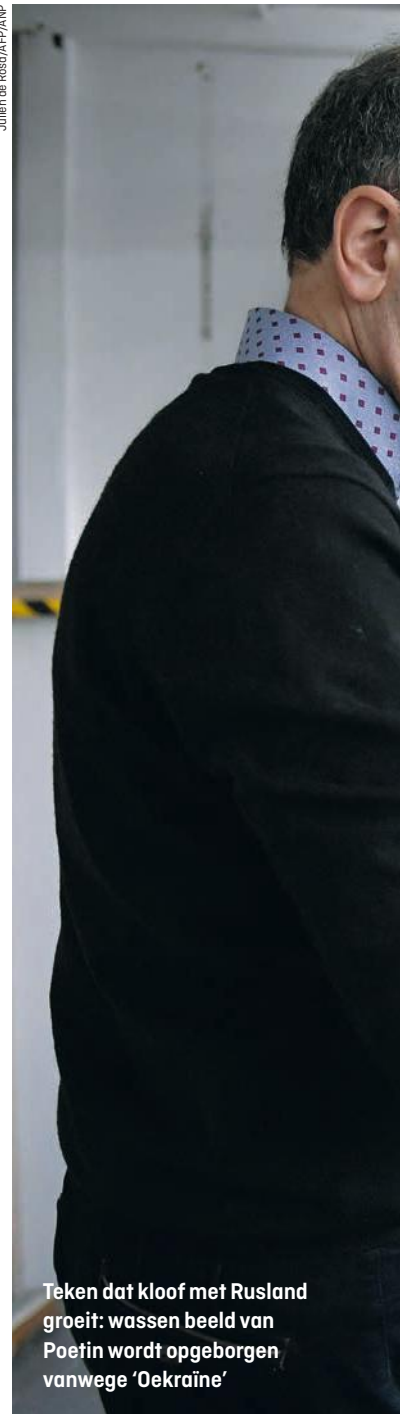
sterke stroming van slavofiele intellectuelen de overhand. Ze redeneerden dat Rusland een eigen pad diende te volgen. Dat de Russische ziel, de gewoonten en tradities nou eenmaal sterk afwijken van die van Europeanen. De slavofielen beschouwden de 'verrotte' Europese cultuur als een bedreiging voor de alleenheerschappij van de tsaar. En zeker ook voor de Orthodoxe Kerk, misschien wel het belangrijkste symbool van de Russische identiteit.

De Russische Revolutie in 1917 rekende hardhandig af met de tsaar en de Orthodoxe Kerk. Daarmee was het met de antiwesterse stemming allerminst gedaan. De Sovjet-Unie cultiveerde een ideologie van antikapitalisme en anti-imperialisme. Moskou fulmineerde over armoede en uitbuiting van arbeiders, over onderdrukking en kolonisatie van volkeren in Zuid-Amerika en Afrika. De Sovjet-

propaganda afficheerde het communistisch model als een beter alternatief. Met – op papier – amper maatschappelijke ongelijkheid en verbroedering van alle naties. Tegelijk werd het Westen militair uitgedaagd door steun aan vrijheidsbewegingen in onder meer Zuidoost-Azië en Afrika. NAVO en Warschaupact, West en Oost – twee werelden stonden decennialang lijnrecht tegenover elkaar.

De ineenstorting van de Sovjet-Unie in 1991 zorgde voor de grote ontzuiling. Russen realiseerden zich plots dat

Julien de Rosca/FP/ANP

Teken dat kloof met Rusland groeit: wassen beeld van Poetin wordt opgeborgen vanwege 'Oekraïne'

Een belangrijk deel van zijn leven had Poetin het Westen juist als de grote vijand ervaren

en NAVO. Of hij dat met volle overtuiging deed, is discussabel. Persoonlijk had hij weinig met Europa en de Verenigde Staten.

Poetin groeide op in de Sovjet-Unie en werkte destijds voor de geheime dienst KGB. Een belangrijk deel van zijn leven had hij het Westen juist als de grote vijand ervaren. Nooit gaf hij blijk van bewondering voor typisch westerse verworvenheden, zoals burgerlijke vrijheden, luxe spullen, popcultuur en pluriforme media. Eerder leek het alsof hij heimwee had naar het verleden. Niet voor niets noemde hij het uiteenvallen van de Sovjet-Unie later 'de grootste tragedie van de twintigste eeuw'.

Net als zovele Russen ergerde Poetin zich aan de triomfalistische houding van het Westen na de Koude Oorlog. Rusland wilde als een gelijk

hun alternatief dramatisch had gefaald. De Koude Oorlog was kansloos verloren, het communistische systeem lag op de mestvaalt.

Even leefde de hoop dat Rusland de draai naar burgerlijke vrijheid, democratie en kapitalisme zou kunnen maken. Westerse adviseurs schreven mee aan radicale politieke en economische hervormingsprogramma's. De praktische uitwerking ervan was alleen niet wat de Russen ervan verwachtten: massale ar-

moede, bloedige politieke strijd, chaos en geweld op straat. De doorsnee-Rus verloor zijn vertrouwen in de door het Westen gesouffleerde hervormers. Bij de presidentsverkiezingen van 1996 moest zelfs de uitslag worden vervalst om te voorkomen dat Boris Jeltsin zou verliezen van zijn communistische tegenkandidaat.

Vladimir Poetin – de eerste dag van het nieuwe millennium aangetreden als opvolger van Jeltsin – trachtte nog even Rusland salonfähig te maken bij de EU

worden behandeld, maar zag het Westen op het land neerkijken. Dat leek zo vreemd nog niet. Was het Russische leger niet ernstig verzwakt en verwaarloosd? En was het niet zo dat de Russische economie zelfs buiten de toptien van de wereld viel?

Poetin en consorten redeneerden anders. Alleen al op basis van zijn omvang en historie telt Rusland mee als wereldmacht. Met zijn immense voorraden nikkel, koper en andere metalen is Rusland in de mondiale economie een stra-

tegische hoofdrolspeler. Heel Europa ligt bovendien aan een Russisch infuus van olie en aardgas. Alle reden dus voor een behandeling met egards.

Het omgekeerde gebeurde. In de internationale politiek werd vanaf begin jaren negentig op de belangen van Rusland nauwelijks nog acht geslagen. Russische bezwaren tegen de eerste oorlog in Irak (1993), het NAVO-ingrijpen in Kosovo en het bombardement van Belgrado (1998/1999), werden terzijde geschoven. Met lede ogen zag het Kremlin toe hoe de meeste Oost-Europese, voormalige Warschaupactlanden – in strijd met in 1990 mondeling gemaakte afspraken – tussen 1999 en 2004 toetraden tot de NAVO.

Rusland verdacht de Verenigde Staten ervan de hand te hebben in de Rozenrevolutie in Georgië (2003) en de Oranje-revolutie in Oekraïne (2004). Die omwentelingen in beide buurlanden, ten koste van Moskou-gezinde presidenten, maakten Poetin nerveus. Zou het Westen er misschien op uit zijn om ook hem uit het zadel te werpen?

In officiële toespraken en documenten kondigt Poetin van dan af aan dat Rusland een zelfstandige koers zal varen. Nationale trots en het orthodoxe geloof moeten, net als begin negentiende eeuw, de sterke pijlers vormen onder een zelfbewuste Russische natie. Het is de tijd waarin door het Kremlin gestuurde patriotistische jeugdbewegingen opkomen. Poetin spreekt zich nadrukkelijk uit voor het traditionele gezin en verbindt zich nadrukkelijk met de Russisch-Orthodoxe Kerk, hoeder van de conservatieve familiewaarden.

Er komt wetgeving die 'propaganderen' van andere dan traditionele samenlevingsvormen (lees: homoseksualiteit) strafbaar stelt. Maatschappelijke organisaties die worden gefinancierd met niet-Russisch geld worden sinds 2013 bestempeld als 'buitenlandse agent', een verwijzing naar spionage.

Poetins conservatieve, nationalistische agenda slaat aan bij de bevolking.

Vrouwen die kritiek leveren op de oorlog, worden afgevoerd

Mede dankzij de niet-aflattende inspanningen van door het Kremlin gecontroleerde media. Activisten voor burgerrechten en liberale journalisten worden neergezet als 'vijfde colonne' en 'verraders'. De gemiddelde Rus heeft sowieso al niet veel op met verregaande tolerantie of een multiculturele samenleving. De beelden die hij op de nationale televisie ziet, bevestigen die afkeer: het decadente Westen – Europa voorop – dreigt ten onder te gaan aan zaken als massa-immigratie, homohuwelijk, gayparades,

Kloof tussen Rusland en het Westen lijkt komende decennia onoverbrugbaar

(drugs)criminaliteit en de opmars van de islam.

Een gestaag oplopende olieprijs zorgt intussen voor groeiende Russische welvaart. Poetin beschikt over de middelen voor de broodnodige modernisering van infrastructuur, gezondheidszorg en onderwijs. Plus, niet te vergeten, het opkalfateren van het leger.

In de internationale politiek zwelt Ruslands antiwesterse retoriek vanaf 2011 aan. Poetin uit zijn frustraties over inmenging in onder meer Libië, Syrië en Irak. En hij noemt NAVO-lidmaatschap van Georgië en Oekraïne onacceptabel.

Als voorjaar 2014 in Kiev de Kremlingezinde president Viktor Janoekovitsj is verdreven en er – onder regie van Washington – een nieuwe pro-westerse regering wordt geïnstalleerd, reageert Poetin direct. Hij bezet de Krim en steunt militair de afscheiding van de 'volksrepublieken' Donetsk en Loegansk in het oosten van Oekraïne.

Na de annexatie van de Krim kan Poetin bij Russen helemaal niet meer stuk. Een golf van patriotisme spoelt over het land. Eind 2014 geniet de Russische president steun van ruim 85 procent van het volk, meldt Levada Center, een onafhankelijk opiniebureau. Economische sancties tegen hun land sterken Rus-

sen slechts in hun overtuiging dat Amerika en Europa erop uit zijn hun land klein te houden of, nog erger, Rusland te bedreigen.

Voor afwijkende meningen is in Rusland al tijden geen plaats. Elke politieke oppositie is door het Kremlin vakkundig in de kiem gesmoord. Zelfs de poging tot vergiftiging en daaropvolgende gevangenzetting van Alexej Navalny, deed de gemiddelde Rus alleen de schouders ophalen. In dit klimaat was het voor Poetin makkelijk om brede steun te mobiliseren voor zijn 'speciale militaire operatie'.

Media leenden zich weer schaamteloos voor propaganda en misinformatie. Moesten er 'zware Oekraïense beschietingen in de Donbas' in scène worden gezet om een oorlog te ontketenen? Geen bezwaar.

Opnieuw reageert het Westen met sancties, dit keer ongekend zwaar. Internationale bedrijven verbreken handelsrelaties en sluiten hun deuren. Russen zien Apple, Facebook, IKEA, Visa en Mastercard ineens uit hun leven verdwijnen. De roebel keldert, er is een gierende inflatie. Europa en de Verenigde Staten krijgen de schuld alvast in de schoenen geschoven. De kloof tussen Rusland en het Westen lijkt voor de komende decennia onoverbrugbaar.

‘We zijn niet bang genoeg geweest’

Gertjan van Schoonhoven

Angst voor ‘de Russen’ is het thema van de memoires van journalist **Tony van der Meulen** (75). Na ‘Hongarije’ ging die nooit echt over.

Russische inval in Hongarije (1956) was voor jonge Van der Meulen ‘donderslag’

deBiemann/Gerty Images

EW Najaar 2021 verscheen uw boek *Russenangst. En hoe dat nooit meer helemaal overgaat*. Hoe begon die angst?
Tony van der Meulen: ‘Op zondag 4 november 1956, half 10 ’s ochtends, met het eerste radiobulletin van de dag. “Dit is de radionieuwsdienst van het ANP. Russische troepen zijn vanmorgen een grootscheepse aanval begonnen op de Hongaarse hoofdstad Boedapest.” Ik was een jongetje van tien. Het was een donderslag in mijn leven. Voor mijn boek heb ik die uitzending teruggeluis- terd. Ik kreeg rillingen over mijn rug.’
EW Had u als kind geen beeld van Rus- sen van vóór de inval in Hongarije? ‘De Russen’ hadden toch ook mede nazi- Duitsland verslagen?
Van der Meulen: ‘Nee, ik zag de Russen niet als bevrijders. Ik ben van 1946, op- gegroeid in een katholieke enclave in Joure. In ons middenstandsgesin werd

over de oorlog niet gesproken. Op school hoorden we dat de Sovjet-Unie het grote gevaar was, eropuit om ons geloof af te pakken. De aanval op Hongarije bevestigde onze diepste angst.’
EW Uw boek beschrijft ‘Russenangst’ als een rode draad door uw (journalistieke) leven. Is die angst nooit weggeweest?
Van der Meulen: ‘Ik heb echt niet mijn hele leven lopen sidderen voor de Rus- sen. Het is wel altijd een fascinatie ge- weest, ook journalistiek. Op allerlei mo- menten heb ik erover geschreven, ook toen ik hoofdredacteur was van *De Tijd* en later *Brabants Dagblad*. Fascinatie voor een dictatuur die heel dichtbij is. “Russische tanks kunnen binnen een dag bij ons zijn”, leerden we als kind in de Koude Oorlog. Ik heb het voor mijn column in het *Brabants Dagblad* net na- gekeken in de navigatie. Kiev rijdt je bin- nen 24 uur. Even ver als Valencia.’

EW Bent u er ooit geweest?
Van der Meulen: ‘Nee. Als journalist had je er zo weinig bewegingsvrijheid, dat ik het zinloos vond om te gaan.’
EW Is *Russenangst* wel een goede titel? U was toch niet bang voor de mensen?
Van der Meulen: ‘Natuurlijk bedoel ik niet de mensen, maar het bewind. Dat ik “de Russen” zeg... daaraan zie je dat ik een kind van de Koude Oorlog ben.’
EW Wanneer begon u aan dit boek?
Van der Meulen: ‘MH17 maakte in 2014 mijn oude *Russenangst* wakker. De ver- giftingen ook. Zie je wel, ze zijn inder- daad “wreed, lafhartig en onbetrouw- baar”, zoals de katholieke partijkrant in 1956 schreef. Toen ben ik er ingedoken. Alles beluisterd, alle kranten en bladen gelezen die bij ons in huis kwamen. *Ons Noorden*, een katholieke krant, de *Ka- tholieke Illustratie*, een weekblad met veel beeld. De Hongaren op de foto’s die

'Er zijn dagen dat ik het niet kan aanzien. Al die wreedheid'

molotovcocktails naar de Russen gooiden, kregen een balkje voor de ogen om ze te beschermen tegen de KGB. Zo enorm was de angst.'

EW U sloot het boek af op 1 september 2021. Hoe bang was u toen?

Van der Meulen: 'Ik kon me niet voorstellen dat je in het Europa van nu een ander land aanvalt. Ik dacht: ze dreigen wel, maar doen het nooit. Gebrek aan voorstellingsvermogen, zo is gebleken.'

EW En nu?

Van der Meulen: 'De Russische inval in Oekraïne is een bevestiging van mijn jeugdige wereldbeeld. Zie je wel: het is heel verstandig om bang voor de Russen te zijn. Dat is niet fijn. Ik vind het vreselijk. Al die beelden van mensen die vluchten, die je kind of kleinkind zouden kunnen zijn. Ik vind het lijfelijk verschrikkelijk, net als toen.'

EW Hoe volgt u het?

Tsjernihiv, noord-Oekraïne

Dimitri Dikot/AP/ANP

Van der Meulen: 'Ik ben een nieuwswijk, heel intensief. Ik kijk heel veel CNN. Maar ik merk ook dat er dagen zijn dat ik het niet kan aanzien. Al die mensen, al die wreedheid. Als kind had ik radio, een krant met nauwelijks foto's en een geïllustreerd tijdschrift dat één keer per week verscheen. Dat voelde heel intensief. Maar dit bombardement van beelden, deze livestream van een oorlog, is toch wel wat anders. Alsof je tijdens D-Day op het strand staat met je camera en microfoon. Razernij.'

EW Uw boek omspannt 65 jaar. Wie hebben het goed gezien?

Van der Meulen: 'Gek genoeg zit de minste angst voor de Russen nu bij politici als Wilders en Baudet. Heel lang is "Russenangst" juist een rechts, conservatief geluid geweest. Van commentatoren als G.B.J. Hiltermann en Henk Neuman, die ook in mijn boek staat. Of Karel van het Reve, die ik interviewde en

zei: "Kruip nooit voor ze! Zolang je Russen een grote bek geeft, blijven ze kalm." Links heeft denk ik dat geluid – dat we bang moeten zijn voor de Russen – niet serieus genoeg genomen. Daar heb ik ook aan meegedaan. Zeker de twintig jaar na Gorbatsjov hebben we niet goed opgelet. Anders zouden we niet al onze tanks hebben verkocht.'

EW Waar houdt het op?

Van der Meulen: 'Dat weet ik ook niet. Een aanval op een NAVO-land valt echt buiten mijn voorstellingsvermogen. Dus nee, ik ben niet bang voor de toekomst van dit continent.'

EW

ADVERTENTIE

Hallo.

Wij zijn die van de schakelaars. Maar ook nog zo veel meer. De voorpret en de zekerheid te weten wie er voor de deur staat. En bezoekers slim welkom te heten of een hartelijk

Tot gauw.

Meer beleven.

GIRA

Smart Home.
Smart Building.
Smart Life.

Gira System 106:
opent deuren
maar ook harten.

Gira / Deurintercom-installaties

ROBERT
DE WITT

De groeiende afkeer van alles wat Russisch is

Die slimme en creatieve Russen wekten grote bewondering, twee jaar geleden. Terwijl veel West-Europeanen verveeld Netflix afgraasden om die eindeloze eerste coronalockdown door te komen, wendden duizenden Russen zich tot de kunst. Als tijdverdrijf beeldden zij een beroemd kunstwerk uit. Foto's van het originele schilderij – van Monet, Van Gogh, Da Vinci of welke beroemde kunstenaar dan ook – en de imitatie ervan werden op internet geplaatst. De Facebook-pagina had al gauw een half miljoen leden, vele van buiten Rusland.

De soms hilarische foto's spraken tot de verbeelding omdat het de gedachte bevestigde dat Russen, misschien meer dan andere Europeanen, een hoge algemene ontwikkeling hebben. Dat kunst, klassieke muziek en literatuur nog een belangrijke plek innemen in hun onderwijs. Het maakte ook duidelijk dat de Russen behoren tot dezelfde culturele wereld als inwoners van de Europese Unie en de Verenigde Staten. Vermeers *Meisje met de parel* was door de Russen het meest gekozen kunstwerk om 'na te spelen'.

De Russische cultuur is al eeuwen nauw verbonden met de Europese cultuur. Nergens is dat duidelijker dan in Sint-Petersburg. Tsaar Peter de Grote (1672-1725) wilde dat zijn nieuwe hoofdstad een 'venster op het Westen' zou worden en liet de stad grotendeels ontwerpen door de Italiaan Carlo Rossi. De bestorming in 1917 van het imposante Winterpaleis in Sint-Petersburg – ook ontworpen door een Italiaan – zou bepalend blijken voor de Europese geschiedenis van de twintig-

ste eeuw. Tegenwoordig is de Hermitage er gevestigd, een van de grootste schatkamers van Europese kunst.

Juist doordat Rusland in cultureel opzicht zo nauw verwant is aan Europa, is het wederzijdse onbegrip over de politieke verschillen zo groot, schreef de Rus Maksim Troeboljoebov in 2016 voor de Amerikaanse denktank Kennan Institute. Want Rusland en het Westen zijn in een eeuw tijd politiek ver van elkaar weggedreven. De verwijdering begon met de communistische revolutie in 1917 – bewijs van de wederzijdse beïnvloeding, Karl Marx en Friedrich Engels waren immers Duitsers.

Na 1945 kwamen West-Europa en de Verenigde Staten frontaal tegenover Oost-Europa en de Sovjet-Unie te staan. Het westerse kapitalisme tegenover het Russische communisme. Een ideologisch conflict waarbij de verschillen werden benadrukt, alsof er geen gedeeld verleden en al helemaal geen gedeeld heden was. Het was grotendeels afgelopen met de kruisbestuiving.

De implosie van de Sovjet-Unie maakte hieraan geen einde. Want inmiddels zitten de Russen en Europeanen opgescheept met het wraakzuchtige regime van Vladimir Poetin. Een ex-spion uit de nadagen van de Sovjet-Unie, die naar het Westen kijkt alsof de Koude Oorlog nooit is geëindigd. Daarbij hoort nog altijd een anti-westers vijandbeeld, dat over de Russen wordt gestort via de steeds strenger gecontroleerde staatsmedia.

Om Poetin te dwingen te stoppen met zijn bloedvergieten in Oekraïne, worden de Russen gestraft. En daarmee ook de gedeelde cultuur. Zoals in Haarlem, waar de Philharmonie opvoeringen van Tsjaikovski en Stravinsky heeft geschrapt. Het is 'ongepast om een weekend lang Russische muziek te vieren', aldus de directeur. Vreemd, want beide overleden componisten hebben natuurlijk niets te maken met de oorlog in Oekraïne.

Vorige week besloot de Amsterdamse Hermitage de banden met het gelijknamige staatsmuseum in Sint-Petersburg te verbreken. Kunstwerken worden teruggevoerd naar Rusland. De opvatting dat kunst moet verbinden, waarover cultuurbobo's doorgaans graag spreken, geldt blijkbaar niet tijdens deze oorlog.

Hoe erger Poetins leger tekeergaat, hoe groter de afkeer van al wat Russisch is. Volgens *De Telegraaf* ontvangen Russen in Nederland steeds meer anonieme haatmails, ongeacht of zij voor of tegen de oorlog zijn.

Dan is de bewondering voor die ontwikkelde Russen in lockdown in de lente van 2020 ineens erg ver weg. Hun populaire Facebook-groep heette overigens *Izoizolyacia*, een samentrekking van de Russische woorden voor 'isolatie' en 'beeldende kunst'. Het isolement van de pandemie is voorlopig ten einde, het culturele isolement van de Russen groeit.

EW

De opvatting dat kunst moet verbinden, geldt blijkbaar niet tijdens deze oorlog

Stalinorgel, Poetinhagel

Russische tanks zakken niet zomaar weg in de modder. Slecht moreel, te weinig inlichtingen, maar Syrië blijkt in Oekraïne een bruikbare les.

Eric Vrijzen

De Russische strijdkrachten kampen met slecht moreel en povere verbindingen, maar zetten vastberaden hun vuurkracht in. Ze rukken op, nadat ze de tegenstander hebben verzwakt door alles in puin te schieten. In de Tweede Wereldoorlog deed het Rode Leger dat met Katjoesja-raketten, door de Duitsers 'Stalinorgel' genoemd. In Oekraïne gebruiken Poetins troepen mortieren, houwitsers en Grad-raketten. Grad betekent 'hagel'. Het lanceerplatform staat op een vrachtwagen en schiet in 20 seconden 40 raketten af. Het wapen is niet precies en treft daardoor burgerdoelen. Artillerieterreur.

Het Rode Leger had in 1990 vijf miljoen manschappen. Later kromp het leger tot een miljoen soldaten. Het moreel

is laag. Veel jongeren ontliepen met steekpenningen en geveinsde kwalen de dienstplicht. Eenderde van de soldaten zwaait voortijdig af om gezondheidsredenen. Alcohol is een probleem. Op een zeker moment konden dienstplichtigen kiezen: een jaar als soldaat of twee jaar als officier. Kies je dat laatste, dan heb je minder last van pestkoppen en sadisten.

Honderdduizenden ex-militairen vinden emloop bij particuliere 'bewakingsdiensten', zoals Wagner en Cossacks. Bij Poetins eerdere militaire avonturen werden deze bedrijven ingezet. Vanuit Charkov is hun aanwezigheid gemeld.

Er zijn berichten dat Russische militairen zich in Oekraïne geen raad weten. Ze stoppen als er burgers op de weg staan. Weten ze eigenlijk waar ze zich bevinden en wat Poetin van ze verwacht?

Boven: op de weg naar Kiev staat een konvooi in reserve.
Rechts: artillerie als terreur

Aanvankelijk leek de invasie een Russische versie van de Amerikaanse *shock and awe*. Snel vijandelijke radars vernietigen zodat je luchtoverwicht hebt, en dan volgt de snelle opmars over land. Vreemd genoeg hield Poetin een vloot jagers aan de grond op vliegvelden vlak bij Oekraïne. Een logische verklaring is dat de benodigde munitie (raketten en bommen) ontbreekt, want die wierpen de Russen reeds af in Syrië. Mogelijk ontbreken de gevechtspiloten of inlichtingen over uit te schakelen doelen.

Van oudsher opereren Russische militairen op basis van 'doelmatige toereikendheid'. De 'Grote Vaderlandse oorlog' tegen de Duitsers (1941-1945) werd gewonnen door troepen zo lang mogelijk in reserve te houden. Laat ze maar komen, de tegenaanval is des te krachtiger. Die

Moxar/Getty Images

Sergei Savostyanov/Getty Images

huisregel nestelde zich voor altijd in de organisatie. Kwestie van bedrijfscultuur.

Westerlingen vragen zich af waarom de tientallen kilometers lange tankcolonne die vanuit Wit-Rusland optrok, dagenlang stokte vlak voor Kiev. Russen verbaast dat niet. Wachten is inherent aan het soldatenleven. Dat geldt trouwens ook in NAVO-landen.

Ongetwijfeld hingen de Amerikanen er met satellieten boven en werden gesprekken getapt van de soldaten die hun Chinese telefoontjes bleven gebruiken. Zo kregen de Oekraïners inlichtingen, maar om de toestand niet extra te verslechteren, besloten zij niet tot luchtaanvallen. Ze vreesden tevens Russische luchtafweer, want ook dat is traditie.

Veel Russisch materieel zakte in de modder. Viel Poetin eerder aan, dan was de grond nog keihard bevroren. Het zegt vooral iets over zijn informatiepositie. Russen infiltrerden Oekraïense diensten, maar de kolonels missen satellieten en drone-waarnemingen. Ze moeten gissen welk terrein begaanbaar is.

Niks om je vrolijk over te maken. 'Ik zie de Russen precies doen wat ze in hun reguliere *Zapad*-oefening voorbereiden,' zegt een militaire bron. De laatste *Zapad* (West) was in september. Het scenario voorzag in een westerse interventie om

'Ik zie de Russen precies doen waarop ze zich in hun oefeningen voorbereiden'

in Wit-Rusland een NAVO-gezind bewind te installeren. Liefst 12.800 Russische en Wit-Russische militairen oefenden met 140 tanks, 120 kanonnen, tientallen vliegtuigen en heli's het verdedigen van Minsk.

Stiekem ziet het Kremlin zichzelf als de zwakkere partij. Om de grotere aantallen NAVO-wapens en troepen te compenseren, vertrouwt Poetin op vastberaden geweld, tactische kernwapens en politieke manoeuvres. Hij wil de publieke opinie bescapen. Waar vroeger elk legeronderdeel als schaduwcommandant een 'commissaris' had van de Communistische Partij, is er nu de Militaire Politie, die 'humanitaire acties' organiseert om de bevolking in te palmen.

Poetin is ex-KGB-agent. Je denkt dat terug te zien in sturing van operaties door de inlichtingendiensten. Maar die diensten verprutsten zo veel, dat Poetin kennelijk liever vertrouwt op de strijdkrachten.

In 2008 trok zijn leger met succes ten strijde tegen Georgië. Westerlingen viel op: oud materieel. Later werd de zaak opgelapt: 600 jachtvliegtuigen, 1.100 helikopters, 100 oppervlakteschepen en onderzeeboten, 2.300 tanks en 2.000 artilleriestukken. Althans op papier. De tanks bijvoorbeeld, rijden 4 op 1. Het gerucht gaat dat de tankwagens die er achteraan rijden, vaak leeg zijn. Onderbetaalde soldaten verpatsen diesel. Hun zakcentje.

Toch veroverde Poetins leger in 2014 de Krim en hadden de Amerikanen het nakijken. In 2015 mengde Poetins leger zich in de Syrische burgeroorlog. Niet alleen met luchtwapens, ook met grondtroepen. De Russen oefenden hun Special Forces, informatieoorlogvoering, houthuishers en rakettenhagel.

Ook in Syrië zagen de Russen dat als doelmatige toereikendheid. Er dienden daar in totaal 40.000 Russische landmachtmilitairen. Ze zorgden voor de beslissende wending. Met moderne midde-len, zoals inlichtingendrone *Orlan*, bestreden de Russen Islamitische Staat. Als straks partizanen Poetins soldaten in hinderlagen lokken en zich direct weer verstoppen in de West-Oekraïense bossen, zal *Orlan* ze opsporen, tenzij ze de drone kunnen hacken.

PROFIEL

Zwak en vaak blunderend

Spaans socialist van oude stempel **Josep Borrell** (74) moet als buitenlandchef EU zichzelf heruitvinden.

René van Rijckevorsel
in Brussel

Het is laat in de middag en de Russische furie is nog niet ontketend, als Josep Borrell half februari in Straatsburg reageert op de bijdragen van 42 Europarlementariërs over de relatie met Afrika. De Hoge Buitenlandvertegenwoordiger van de Europese Unie (EU) doet dat in het Spaans. Dat gaat hem een stuk makkelijker af dan het Engels.

De Belgische Assita Kanko (N-VA) hield die middag een vurig pleidooi om te stoppen met ontwikkelingshulp. Borrell, ondanks zijn uitstraling van aimabele professor, maakt er korte metten mee. 'Een gedeputeerde van Afrikaanse origine zei dat ze geen behoefte heeft aan hulp. Maar de Afrikanen leven zoals ze leven, ze willen echt niet dat we de cheque in onze zak houden.'

Kanko (41) is nóg verontwaardigd. 'Hij behandelde mij als Spaanse kolonisator door mij te beperken tot mijn afkomst in plaats van in te gaan op mijn punten over ontwikkelingshulp. Die man is arrogant en de dood voor de EU-diplomatie.'

Haar collega Bart Groothuis (41, VVD) is evenmin enthousiast. Hij zag tot nu in Borrell vooral een Spaanse politicus, geen diplomaat die namens de EU praat. 'Hij hield zich bezig met Cuba en Venezuela, terwijl ik hem in de Buitenlandse Zakencommissie constant wees op het gevaar van China en Rusland. Door waarnemers te sturen, legitimeerde hij de Venezolaanse verkiezingen.'

Bert-Jan Ruissen (49), Europarlementariër voor de SGP, vindt Borrell vooral een ongeleid projectiel. 'Denk aan zijn pleidooi voor een Europese strijdmacht van 50.000 man na de val van Kabul.' Borrells oproep bleek niet gecoördineerd met de Europese Commissie en Raad. Ruissen is ook niet te spreken over de opstelling van Borrell jegens het terroristen sponsorende Iran, waarmee door zijn Spaanse assistent de onderhandelingen over een atoomakkoord zijn hervat.

Ook in de Oekraïne-crisis heeft Borrell alweer

een uitglijder gemaakt. Daags nadat de Russische president Vladimir Poetin had gezegd dat hij de Russische atoomwapens op scherp had gezet, maakte Borrell bekend dat Oost-Europese lidstaten gevechtsvliegtuigen gingen leveren aan Oekraïne. 'Sommige lidstaten beschikken over die vliegtuigen en we gaan ze leveren samen met andere bewapening die nodig is in een oorlog.'

De dagen erna lieten Bulgarije, Slowakije en Polen weten helemaal geen gevechtsvliegtuigen te zullen afstaan aan Oekraïne.

Ook de vierde Hoge Vertegenwoordiger van de Europese Unie voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid is een socialist. Na Javier Solana (1999-2009), Catherine Ashton (2009-2014) en Federica Mogherini (2014-2019) is Josep Borrell Fontelles (74) binnen de Europese Commissie verantwoordelijk voor het buitenlands beleid van de EU.

De EU-buitenlandchef bekleedt geen benijdenswaardige positie. Zijn bevoegdheden zijn beperkt. Elke lidstaat heeft een veto, als de Raad stemt over dit beleidsterrein. Het buitenlands beleid wordt gezien als kernonderdeel van de nationale soevereiniteit. Groothuis: 'Er is niet voor niets een traditie van zwakke Buitenlandvertegenwoordigers. Borrell past in dat rijtje.'

Wat doet Borrell als er geen paniek is op het wereldtoneel? Dan is hij voorzitter van team 'Een sterker Europa in de wereld'. Ook zit hij de Raad Buitenlandse Zaken voor en mag hij aanschuiven bij de Europese Raad. En hij leidt de Europese Diplomatieke Dienst die beschikt over 150 kantoren en delegaties buiten de EU.

Josep Borrell Fontelles is in 1947 geboren in de schaduw van de Pyreneeën in een Catalaans bakkersgezin. Dankzij zijn intelligentie en tal van beurzen studeerde hij luchtvaarttechniek en promoveerde hij in de economie. Maar zijn studie-honger was nog niet gestild: wiskunde op Stan-

John Thys/AFP/ANP

Josep Borrell: 'Europa is in gevaar'

- 1 ZEER ERVAREN
- 2 AIMABEL
- 3 KREEG EU OP 1 LIJN

- 1 NIET DIPLOMATIEK
- 2 HAD LANG GEEN OOG VOOR REËLE DREIGING
- 3 MAAKT UITGLIJDE

ford en energie-economie in Parijs volgden.

Vanaf 1975, het jaar dat dictator Franco stierf, werd de geleerde Borrell actief in de PSOE, de Spaanse socialistische partij, waar hij tot de linkervleugel behoorde. Via lokale en provinciale bestuurslagen steeg hij in de rangen. Borrell is Catalaans, maar wel anti-autonomie en een sterke verdediger van de staat en de publieke sector.

Hij nam deel aan diverse regeringen van Felipe González, als staatssecretaris van Financiën van 1984 tot 1991 en als minister van Verkeer en Openbare Werken tot 1996. Eind jaren negentig was hij bijna als premierskandidaat de Spaanse verkiezingen ingegaan, ware het niet dat hij moest terugtreden toen twee hoge ambtenaren die hij zelf ooit had aangesteld op Financiën, van fraude werden beschuldigd. In 2004 ging hij naar Brussel waar hij meteen (tot 2007) voorzitter werd van het

Europees Parlement. Na een intermezzo met veel universitaire functies werd Borrell in juni 2018 Spaans minister van Buitenlandse Zaken. Hij bekleedde deze post tot 30 november 2019, toen hij Buitenlandvertegenwoordiger werd en vicevoorzitter van de Europese Commissie.

De socialist van het oude stempel lijkt in de nadagen van zijn carrière wakker geschud. 'Europa is in gevaar,' zo begint zijn voorwoord bij het Strategisch Kompas, een document dat richting geeft aan het EU-buitenland- en veiligheidsbeleid. Europa, schrijft hij, 'loopt het risico altijd principieel te zijn, maar zelden relevant'.

Europarlementariër Bart Groothuis ziet in de crisis rond Oekraïne een andere Borrell. 'Hij heeft samen met het Franse voorzitterschap toch mooi in korte tijd alle 27 lidstaten op één lijn gekregen over het sanctiepakket tegen Rusland.'

EW

Ben je op kantoor? Dan wij ook.

AH bezorgt
ook op
het werk.

Maak het jezelf en je collega's makkelijk, wanneer je op kantoor werkt. En laat Albert Heijn de boodschappen bezorgen. Dat doen we al vanaf 50 euro.

Bestel nu op ah.nl/zakelijk

Dat is het *Lekkere* van Albert Heijn

Eliane Gerrits

Kan defensie miljarden euro's zinvol wegzetten? Zeker. Logistiek, soldij, medische zorg, wapens: allemaal nodig. 'Bestel nu een JSF. Je hebt hem over vier jaar in huis.'

Pentagon even bellen

Eric Vrijzen in Den Haag

Het defensiebudget bedraagt 12,9 miljard euro. De Kamer wil snel naar de NAVO-norm (2 procent nationaal inkomen) en dat komt neer op 18 miljard euro per jaar. Doet Nederland zoals Duitsland – ruim 2 procent en eenmalig 100 miljard – dan klimt het budget naar 20 miljard. Plus 22 miljard ineens erbij.

Defensie werd van 1990 tot 2018 uitgeknepen en krijgt sindsdien mondjesmaat extra. De organisatie stelde zich in op snoeien, schrappen en beteugelen, maar

maakte ook het plan 'Vechten voor een Veilige Toekomst'. Dat richt de krijgsmacht op de digitale oorlogvoering en vraagt om verdubbeling van uitgaven.

Coördinatie met de Europese bondgenoten is nodig. Nederland hoeft niet alles zelf te kunnen. De krijgsmacht is nu al ingespeeld op mijnenjagers van de Belgen en tanks van de Duitsers. Op basis van gesprekken met ingewijden, schetst *EW* de benodigde investeringen.

De uitgavenexplosie komt te laat om er in de Oekraïne-crisis iets aan te heb-

ben. Wapensystemen trek je niet op een zaterdagmiddag uit het schap bij de Gamma of de Karwei. Maar als de kruitdampen in Oekraïne optrekken, is de veiligheidscrisis in Europa nog niet voorbij.

Als een dolle met miljarden smijten is zinloos. Het extra geld moet de operationele effectiviteit verhogen en leiden tot taakspecialisatie in de NAVO. Beste prijs voor beste product en met inschakeling van het eigen bedrijfsleven. Zelfvoorzienend zijn – bijvoorbeeld in de marinebouw – dient ook een strategisch belang.

Walrusklasse heeft Mark 48-torpedo's en is cruciaal voor NAVO-spionagewerk

Vervang Walrusklasse door zes nieuwe onderzeeërs

De Onderzeedienst van de Koninklijke Marine heeft vier boten van de Walrus-klasse. Ze zijn 30 jaar oud en kunnen nog zes jaar mee. De diesel-elektrische boten opereren dicht onder vijandelijke kust en hebben een grote actieradius. De NAVO zit erom te springen. Den Haag dacht vorig jaar dat drie nieuwe boten volstonden. In defensiekringen hoor je nu: 'Zes of acht?'

Gerben van Es/Ministerie van Defensie

Meer F-35-jachtvliegtuigen en dubbel zoveel vliegers

In 1999 (Kosovo-oorlog) schoot een F-16-vlieger voor het eerst een Mig29-jager van Russische makelij neer. Dat maakte indruk op de bondgenoten. Nederlandse jachtvliegers staan hoog in aanzien. Ooit had de luchtmacht 213 F-16's. Nu zijn de 46 F-35's nog lang niet allemaal geleverd. Bijbestellen dus. Voor elk toestel zijn twee vliegers nodig. Hun opleiding duurt 2 jaar.

Ministerie van Defensie

Logistiek, met bedrijfsleven

Een militair gezegde: *Amateurs talk tactics, professionals talk logistics*. Voor de NAVO is Nederland een doorvoerland. Rotterdam, Vlissingen, Schiphol, Eemshaven, Eindhoven Airport – zelfs koeriersdiensten krijgen een geallieerde rol. De Amerikanen hebben in Eindhoven (Limburg) hun logistieke centrum.

Door geldgebrek gebeurde er op militair-logistiek terrein de afgelopen jaren te weinig. Maritiem Nederland wilde strategische scheepsruimte beschikbaar

houden. Dat mislukte doordat rederijen het zelf moesten bekostigen. Toch waren er goede initiatieven. Landmachtgeneraal Hans Damen was tot vlak voor zijn pensionering bezig om met het bedrijfsleven een netwerk op te zetten. Zo werkten militairen een tijdje bij DHL en dienden DHL-medewerkers een poosje in het leger om elkaars kunstje af te kijken.

Want als het erop aankomt, dan kan de krijgsmacht het niet in zijn eentje, zegt Damen. Het militaire gezag kan vrachtwagens en chauffeurs vorderen op

grond van de Inkwartieringswet (1953).

Moeten gezellige truckers en koeriers een militaire training krijgen? Nee, dat hoeft niet. 'Ze rijden niet tot aan het front, maar bijvoorbeeld tot voorbij Warschau. Je zit straks met aanvoerlijnen van 1.800 kilometer. Alleen het laatste stuk doet defensie dan zelf.'

Damen kwam eind jaren zeventig op de militaire academie. Hij bekwaamde zich in bevoorrading. Hij werd 'logistiekeling'. Om op de Noord-Duitse laagvlakte het Rode Leger te stoppen, lagen

De 'Grote Oren' in Burum (Friesland) tappen de vijand

Onderscheppen van elektronisch verkeer

De inlichtingendiensten AIVD en MIVD blinken uit in 'Sigint' (Signals Intelligence): elektronische signalen onderscheppen. Dat doen onderzeeboten en de nieuwe Reaper-drones, maar ook de schotelantennes in Burum, Eibergen en Eemnes. De grens met cyberoperaties vervaagt. Ook beïnvloeding van de sociale media is militair van belang.

er plannen klaar voor munitievervoer. Zo zouden alle vrachtwagens van steenfabrieken worden gevorderd: groot laadvermogen en meestal ook een kraan om zware pallets met kogels en granaten op elke straathoek te lossen. Damen voorziet een update van deze publiek-private samenwerking. En ja, daar hangt een prijskaartje aan.

Personeel en medische zorg

Bijna het halve budget van Defensie gaat naar salarissen (38 procent) en pensioenen en uitkeringen (9 procent). Personeelstekort en krappe arbeidsmarkt? Kwestie van beter betalen. Het laatste bod van Defensie na moeizaam cao-overleg wezen de vakbondsleden af. Jarenlang wachtten de militairen op een loonsverhoging, maar zelfs dat laatste bod hield koopkrachtvermindering in.

Een generaal bezocht een paar jaar

vooral zorgen dat de Russen hem niet te pakken namen: 'Want jou laten ze nooit meer gaan.'

Het Rode Leger maakte zich namelijk niet druk om EHAF (Eerste Hulp Aan het Front). Op papier waren de soldaten toch meteen dood. Wie overleefde, zou worden verzorgd door een krijgsgevangen NAVO-hospik. Want beschaafde landen als Nederland leidden juist heel veel dienstplichtigen op tot 'genezerik'. Ook om het moreel hoog te houden. Soldaten moesten weten dat voor ze werd gezorgd.

De huidige veldhospitals kregen gewichtige namen als 'role-2' of 'role-3', maar zijn eigenlijk verouderd of afgekeurd. Ook het medisch personeel moet snel worden uitgebreid.

De rechtszaken van de laatste jaren tegen de staat wegens onrecht in Indië of burgerschade in Irak, Afghanistan en Bosnië gaven militairen het idee met één

hand op de rug te moeten vechten. Veteranenzorg, sociaal werk en vertrouwenspersonen dragen bij aan de slagkracht van een modern leger. Net als de oude aalmoezenier. Het is geen luxe, het is nodig.

Digitalisering en verbindingen

Ruim 41.000 militairen moeten elkaar continu informeren. De laatste jaren is aan ICT veel geld verspild. Teleurstellende projecten droegen bij aan de malaise. IGO is nu de kreet: Informatie Gestuurd Optreden. Wie het meeste weet, wint de oorlog. Zo simpel is dat.

Defensie kan met 1,5 tot 2 miljard euro per jaar de informatietechnologie bijbenen. De Koninklijke Luchtmacht beschikt over één satelliet met de omvang van een forse schoenendoos: de Brik II. Commando's dragen een gevechtstenuut dat deelneemt aan het militaire *internet of things*. Die kant moet het op. Niet goedkoop, maar wel beslissend.

'Amateurs praten over tactieken. Professionals bespreken de logistiek'

terug een oefening, raakte in gesprek met onderofficieren en hoorde een sergeant klagen. 'Ja, maar je krijgt nu toch 26 euro oefenvergoeding,' zei de generaal. 'Klopt, maar thuis zou ik 200 euro hebben aan de deur,' zei de sergeant. De generaal snapte het niet: 'Aan de deur?' Sergeant: 'Om rond te komen, ben ik in het weekeinde uitsmijter bij een disco.'

Dit is voor veel militairen de praktijk. Ze zijn vernoocht aan hun onderdeel, maar wegens het schamele salaris doen ze er een sub-militair klusje bij.

'Ik was genezerik,' zegt een Haagse ambtenaar over zijn tijd als dienstplichtige. Brak de Derde Wereldoorlog uit, dan moest hij aan het front zwaargewonden 'stabiliseren', morfine toedienen en

Zr.Ms. Evertsen levert 'plaatje' voor geallieerde raketverdediging. Het fregat trok in 2021 met Britten op naar China

In een alarmbericht meldt de NAVO dat de luchtmobiele en de gemechaniseerde brigade pas na negentig dagen gereed staan, terwijl dat in dertig dagen moet. Dat zit 'm vooral in het gebrek aan 'verbindelaars' met goede apparatuur. Lange tijd werden systemen verknoot, maar echt *compatible* was het niet.

Onder de krijgsmacht moet een nieuwe informatiesnelweg worden aangelegd. 'Een digitale aorta,' zegt een van 's lands belangrijkste militaire planners.

Inkoopproces moet sneller

Defensie koopt in principe 'van de plank': wapens met bewezen technologie. Nadeel is dat je dan achterloopt bij de landen die zelf ontwikkelen. In tijden van bezuinigingen lukte dat zelf ontwikkelen niet. Over de vervanging van de vier onderzeeboten wordt al zes jaar gesproken. 'En al die tijd is er geen schroefje aangedraaid, geen stukje metaal gesneden,' zegt Ron Nulkes, direc-

Luchtverdediging vanaf de fregatten met kruisraketten

De marine heeft vier luchtverdedigings- en commandofregatten (LCF). Voorzien van de Smart L-radar. Van Nederlandse makelij, net als de schepen zelf. Zeer geschikt om raketten terug te kaatsen. De NAVO kan snel meer van deze schepen gebruiken. De huidige Zeven Provinciën-klasse kan ook niet-nucleaire kruisraketten afvuren, maar Den Haag durfde die nog niet aan te schaffen.

Ministerie van Defensie

Directe Actie door Speciale Troepen. Tekort aan personeel snel wegwerken

Special Forces te land en ter zee: snel extra personeel

Uit kostenoverwegingen is het niet handig om infanteristen werk te laten doen dat Roemenen of Bulgaren ook prima kunnen. Nederland moet het zoeken in specialistisch werk, hoog in het geweldsspectrum. Commando's en MARSOF-operators staan in de NAVO hoog aangeschreven, maar komen personeel tekort. Snel geld erbij. Een extra mariniersbataljon is ook welkom.

Ministerie van Defensie

teur van de Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV).

Benauwd voor financiële tegenvallers is de militaire 'verwerving' een slepend proces van A-, B-, C- en D-brieven om Kamerleden op de hoogte te houden. Vorige week kreeg het bedrijfsleven ineens een oproep van vice-admiraal Arie Jan de Waard, directeur Defensie Materieel Organisatie. Het klonk als een hulpkreet. Er zijn spullen nodig en hij had nu ook geld.

Anders dan in de Koude Oorlog, toen de defensie-industrie speerpunt was en technische kennis vervolgens naar de burgermaatschappij druppelde, moet de krijgsmacht nu profiteren van de spin-offs van de civiele industrie.

KPN Telecom nodigde een keer een groepje Afghanistan-veteranen uit. Welk technisch snuffje zou behulpzaam zijn geweest? 'We hadden graag om de hoek willen kijken,' zeiden de luitenants en kapiteins. Zo ontstond de *MilSenz*, iets wat lijkt op een steen, maar wat boordevol sensoren zit en waarmee je

inderdaad om de hoek kunt kijken.

Probleem is dat de vaste toeleveranciers zich door de jarenlange bezuinigingen van Defensie afwendden. Inderhaast zijn er nu weer contacten. Wie kan uniformen maken die onzichtbaar zijn voor infraroodcamera's?

Vuistregel is dat onderzeeboten tien jaar vergen. 'Maar als Defensie echt wil investeren, nemen bedrijven heus risico's,' zegt Nulkes. 'Dan kan zo'n onderzeeboot in de halve tijd worden ontworpen, gebouwd en in de vaart genomen.'

Koop ook meer van hetzelfde. Zelf ontwikkelen heeft het risico dat een project kapot wordt vergaderd. Er komt een pantservoertuig dat inderdaad alles kan, maar te zwaar uitvalt om het in een Hercules-vrachtvliegtuig mee te nemen.

'26 euro oefenvergoeding? Thuis heb ik 200 euro aan de deur van de disco'

Toen in 2006 de Uruzgan-missie begon, miste het leger infanterievoertuigen die berrbommen weerstonden. In allerijl werden Australische Bushmasters gekocht. Ze waren er in enkele maanden en voldeden prima. Het kan dus snel.

Bestaand materieel uitbreiden, bespaart tijd. Oorlogvoeren is ook een kwestie van aantallen. In de Koude Oorlog had Nederland 213 F-16's. Nu nog maar 68 en straks 46 F-35's.

Blijft Vladimir Poetin in Moskou aan de macht, dan heeft de luchtmacht meer jachtvliegtuigen nodig. Per stuk kosten ze 80 miljoen, maar Nederlandse bedrijven draaien mee in productie en onderhoud van Europese F-35's.

Lopen de levertijden inmiddels op? 'Valt nu nog mee,' zegt Ron Nulkes. Nederland draait mee in het F-35-project en dus is het een kwestie van het Pentagon belen. Nulkes: 'Als je nu snel een F-35 bestelt, heb je hem binnen vier jaar in huis.'

EW

Alles over Nederland

U vindt het in de webshop van EW

Wat weet u over Nederland? Het Koninkrijk der Nederlanden heeft een rijke geschiedenis, waarover nog veel valt te ontdekken. Met de ruime collectie boeken van EW kunt u uw kennis over Nederland verrijken.

Zo schetst Johan Huizinga, Nederlands beroemdste historicus, in *Nederlands geestesmerk* de karaktertrekken van de Nederlanders en hun land en schetst *Katholiek* de botsingen tussen traditie en moderniteit binnen de grootste godsdienst van Nederland. Of duik verder de geschiedenis in met *Geboortepapieren van Nederland*. Dit boek bevat de drie belangrijkste en misschien wel meest revolutionaire geschriften uit de Nederlandse geschiedenis. In *Tabé* staat het afscheid van Nederlands-Indië centraal.

Ruimte voor de Nederlandse politiek is er in *Boven de partijen*, waarin het voorzitterschap van de Tweede Kamer wordt belicht. Het boek biedt, naast een historisch overzicht van de ontwikkeling van het voorzitterschap van de Tweede Kamer, portretten van de voorzitters na de oorlog. In *Haagse bespiegelingen* heeft parlementair historicus Bert van den Braak zijn beschouwingen over parlement en politiek gebundeld. Helder, puntig en met oog voor de parlementaire geschiedenis en de regels aan het Binnenhof.

Bekijk de boekcollectie op
ewmagazine.nl/allesovernederland
Of scan direct de QR-code

GERRY VAN
DER LIST

De zorgelijke spierballentaal van Nederland

Bewindslieden worden omringd door tal van figuren die verstand (denken te) hebben van communicatie. Toch gaat het soms mis. Zo maakte de minister van Defensie vorige week via Twitter blij melding van de 'take-off' van een aantal wapens die de bevolking van Oekraïne moeten helpen de invasie van de Russen te weerstaan. De vraag is of zulke informatie via sociale media moet worden gedeeld. Bovendien kreeg de tweet iets potsierlijks doordat Kajsa Ollongren haar stoere bericht afsloot met een emoticon van een forse spierbal. Geen gezicht.

Het spierballenvertoon van de D66-minister past wel bij de strijd lust die zich van veel vaderlandse politici meester lijkt te hebben meegemaakt. Vol overgave nemen ze bijvoorbeeld Thierry Baudet onder vuur, omdat de voor landverrader uitgemaakte voorman van Forum voor Democratie weigert afstand te nemen van het doen en laten van de Russische president Vladimir Poetin. Het vermoeden dat deze eigenzinnigheid te maken heeft met een toestroom van roebels, leidt tot een onderzoek naar mogelijke financiële steun vanuit het Kremlin.

Logischerwijs zal dan ook worden gekeken naar hoe onfrisse regimes in landen als China, Turkije en Saudi-Arabië hun invloed met de geldbuidel proberen uit te breiden. Misschien blijkt het Kamerlid Sylvana Simons wel ergens op een buitenlandse loonlijst te staan, want haar partij BIJ1 wil dat Nederland uit 'de imperialistische NAVO' stapt en de krijgsmacht wordt afgeschaft. Zou dit ook landverraad zijn?

Zorgelijk is dat de – terechte – verontwaardiging over Poetins oorlog leidt tot nogal dubieuze maatregelen. Zoals het cancelen van dode Russische componisten. En het verbieden van de Russische media RT en Sputnik, een vorm van persbreidel die beter past in een dictatoriaal systeem dan in een liberale democratie en getuigt van weinig vertrouwen in het onderscheidend vermogen en de redelijkheid van de eigen bevolking.

Intussen spreekt de voorzitter van de Europese Commissie ronkende taal over een wenkend lidmaatschap van Oekraïne van de Europese Unie. Een tamelijk nietszeggende belofte die voorbijgaat aan het feit dat het nu verheerlijkte land alleen al door de forse corruptie niet voldoet aan de Europese normen.

Gênant is de tournure van linkse partijen. Groen-Links en PvdA geven impliciet toe een geheel verkeerd beeld te hebben gekoesterd van internationale gevaren. Zij wilden tot voor kort nog bezuinigen op defensie, maar eisen nu een versterking van de strijdkrachten. Vicepremier Wopke Hoekstra (CDA) liet door het toegenomen besef van de militaire dreigingen weten 'terug naar de tekentafel' te willen. Het kabinet zou moeten bekijken in hoeverre het Regeerakkoord dient te worden aangepast. Dat is wel erg snel na de voltooiing van de langdurige en moeizame kabinetsformatie.

Defensie kan dus financieel profiteren van de dieptrieste situatie. Maar zoals de wijze president van de Algemene Rekenkamer Arno Visser geregeld uitlegt, onder meer in *EW*, betekent meer geld niet per se meer effectiviteit. Wat nodig is, is een heldere visie op de doelen van een organisatie. Het draagvlak voor uitgaven voor veiligheid is onder meer afgebrokkeld door de zinloze militaire inzet in riskante gebieden als Mali waarmee het nationaal belang niet is gediend. Sterker nog: Nederlandse levens worden daar op het spel gezet zonder dat Nederlanders snappen waarom.

Het ministerie van Defensie heeft de pech dat het nu weer een militaire ignoramus als bewindspersoon in de maag gesplitst heeft gekregen. Brokkenpiloot Ollongren kan voor het ontwikkelen van doordacht beleid ook niet bouwen op de expertise van haar staatssecretaris. *De Telegraaf* publiceerde een onthutsend interview met deze Christophe van der Maat, die zich geschokt toonde over de slechte staat van de vaderlandse krijgsmacht.

De VVD'er valt zijn onwetendheid niet kwalijk te nemen. De bestuurskundige heeft zich de afgelopen zeven jaar als gedeputeerde bezig moeten houden met de mobiliteit en verkeersveiligheid in de provincie Noord-Brabant. Treurig is wel dat partijen bewindspersonen naar voren schuiven die praktisch niets weten van de materie waarmee ze zich moeten gaan bezighouden. **EW**

Defensie heeft de pech weer een militaire ignoramus als bewindspersoon te hebben

Suzanne van de Kerk

Componist Roel van Oosten bij het standbeeld uit 1918 van Johan de Witt op de Plaats in Den Haag

Compositie over barbarij

IN DEN HAAG

Carla Joosten

Op de Plaats bij de Hofvijver in Den Haag is het niet moeilijk in gedachten terug te gaan naar 1672. Burgers, opgehitst door de Orangisten, lynchten er de gebroeders Cornelis en Johan de Witt. De laatste was als raadpen-sionaris de Mark Rutte van de Republiek der Verenigde Nederlanden.

‘Het is hier een openluchtmuseum,’ zegt componist Roel van Oosten (63). Hij wijst vanaf de Plaats naar waar het Groene Zoodje moet zijn geweest, de plek waar de gebroeders ondersteboven en uiteengereten aan een galg werden gehangen. ‘Ik herinner mij hoeveel indruk destijds het vingerkootje van Cornelis en de tong van Johan in het Haags Historisch Museum op mij maakte,’ zegt de geboren Hagenaar. 350 jaar na de moord heeft hij de geschiedenis verinnerlijkt en maakt hij een muziekstuk dat 10 september wordt opgevoerd in de nabije Haagse Kloosterkerk. ‘De kerk heeft alles gezien.’

De maker van modern klassieke muziek maakte naam met een werk genoemd naar het boek *Mare Liberum* (1609) van Hugo de Groot over het recht van vrije handel op zee. Dit keer laat Van

Oosten zich inspireren door de uitroep ‘*Ultimi barbarorum*’ van Baruch Spinoza. De filosoof wilde in 1672 een pamflet met de leus ‘ergste barbaren’ op de onheilsplek hangen, maar zijn huisbaas hield hem tegen, uit vrees dat ook Spinoza zou worden gelyncht. Diens leus verbindt Van Oosten in de koortekst met delen uit de Requiemmis en een Latijnse ode aan De Witt.

Van Oostens hoofd is vol van het verdeelde land in het ‘rampjaar’ 1672. ‘Mijn stuk voor koor, piano, orgel en slagwerk wordt contrastrijk. Welluidende muziek, maar ook felle, robuuste klanken die meer met de beitel zijn gehamerd dan met de potlood geschreven.’

Historie en heden komen samen in de compositie in wording. ‘Terwijl Lodewijk XIV in Frankrijk onbepaalde macht uitoefende, hadden wij een burgerregering, met enige vorm van democratie en welvaart. Maar De Witt kreeg stank voor dank. Volkswoede, onvrede en onrecht zijn van alle tijden. Ze staan zo met fakkel voor de deur. En zie Poetins barbarij in Oekraïne. Hoe actueel kun je zijn?’

Op de Plaats staat Johan de Witts beeld, in 1918 onthuld, na zestien jaar gedraal. ‘Maar ook dat is democratie,’ zegt de componist die dag en nacht werkt aan zijn stuk, nu nog liefdewerk oud papier. Mede-initiatiefnemers lobbyen voor subsidie bij de gemeente Den Haag, die zichzelf stad van vrede en recht noemt. Daar is het nog in behandeling.

Barni Cristiano/ANP

STIJGER

Max Verstappen (24) tekende een nieuw contract bij Formule 1-stal Red Bull en werd de best betaalde Nederlandse sporter aller tijden. Het salaris van de wereldkampioen kan volgens de berichten oplopen tot één miljoen dollar per week.

Remko de Waal/ANP

DALER

Wilma van Dijk was bij haar komst als algemeen directeur van Lelystad Airport, nog geen twee jaar geleden, ‘ready for take off’. Nu ziet ze de opening opnieuw in gevaar komen. De stikstofberekeningen voor een natuurvergunning kloppen niet.

BEATRICE DE GRAAF

ORLOGEN ZIJN REGEL EN GEEN UITZONDERING, ZEGT DE HISTORICUS

‘We bevinden ons helemaal niet in een uniek ellendige periode’

Eliane Gerrits - Bron citaat: NRC

EU omsingeld door de Russen

IN BRUSSEL

De Russische president Vladimir Poetin wil niet dat zijn land wordt 'omsingeld' door landen die lid zijn van hem onwelgevallige allianties en unies. Maar je kunt dit, zo valt te horen in Brussel, ook omgekeerd bekijken. Wordt de Europese Unie niet omsingeld door landen in de Russische invloedssfeer?

Behalve in Wit-Rusland, dat alleen in naam nog niet is toegetreden tot de Russische Federatie, en straks helaas waarschijnlijk ook in Oekraïne, maken de Russen ook in toenemende mate de dienst uit in Syrië, Libië en de Sahel (Burkina Faso, Mali, Niger). Is dat erg of gevaarlijk? Niet per se als je denkt aan traditionele gewapende conflicten. Wel als je bedenkt dat Poetin bereid zal zijn om migranten in te zetten als wapen.

De Russische leider deed dat volgens westerse waarnemers al in Syrië door met bombardementen op burgerdoelen vluchtelingenstromen op gang te brengen. Hij deed het opnieuw in de tweede helft van 2021, samen met Aleksandr Loekasjenko van Wit-Rusland. Die ronselde in het Midden-Oosten en Afrika goedgelovigen die hij een enkeltje West-Europa aanbood.

In Wit-Rusland werden deze arme stakkers bij de grens met Litouwen en Polen gedumpt om asiël aan te vragen in de EU. Pas na ingrijpen van Angela Merkel kwam de toevloed tot stilstand. De migranten in spe werden teruggevlogen naar hun land van herkomst.

Het aantal vluchtelingen uit Oekraïne kan naar verwachting oplopen tot 7 miljoen. Dat is 1,5 procent van de bevolking van de EU. Afgelopen week-einde stond de teller al op 1,5 miljoen. Het zijn niet alleen Oekraïners, maar ook bijvoorbeeld studenten uit Nigeria en India. Iedereen die een visum heeft voor Oekraïne, is nu automatisch welkom in de EU. Heel humaan – maar met deze aantallen kan de EU er geen tweede vluchtelingenfront bij hebben.

EU-correspondent **René van Rijckevorsel** over de Brusselse vrees voor Poetins inzet van vluchtelingen als wapen tegen de EU.

Cynisch spel met mensen op de grens tussen Wit-Rusland en Polen in 2021

Premiers Trudeau (Canada), Rutte (Nederland) en Johnson (VK) spraken elkaar in Londen over Oekraïne

Week van de diplomatie

IN DEN HAAG

Diplomatiek verkeer

Premier Mark Rutte (VVD) reisde maandag 7 maart naar zijn Britse collega Boris Johnson en sprak er ook zijn Canadese ambtgenoot Justin Trudeau over Oekraïne. Minister van Buitenlandse Zaken Wopke Hoekstra (CDA) ging naar Finland, Estland, Letland en Litouwen. In dat laatste land zijn 270 Nederlandse militairen gestationeerd.

Box 3

Er is nog geen oplossing voor belastingbetalers met vermogen in box 3. De Hoge Raad oordeelde eind 2021 dat spaarders te veel 'spartaaks' hebben betaald, omdat er is gerekend met een fictief rendement. Volgens staatssecretaris Marnix van Rij (CDA) lukte het niet om het aangifteprogramma van de Belastingdienst tijdig aan te passen. Daardoor pakken aanslagen te hoog uit. Box 3-aangiften worden niet afgehandeld tot 1 juli.

Oekraïners

Staatssecretaris voor Asiel Eric van der Burg (VVD) prijst zich gelukkig met de welwillendheid van Nederlanders om vluchtelingen uit Oekraïne op

te vangen. Verzet zoals er was tegen de komst van Syriërs in 2015 is er niet. 'Ik denk dat mensen het gevoel hebben de burens te helpen. We zeggen in Nederland dat mensen in de regio moeten worden opgevangen. Op dit moment is West-Europa dat,' zei Van der Burg bij *Op1*. Het kabinet riep de 25 veiligheidsregio's op elk 2.000 plekken te regelen.

Sollicitanten

De oorlog in Oekraïne leidde tot een groot aantal sollicitanten bij Defensie: 736, tegen 350 in een normale week. Minister Kajsa Ollongren (D66) is er blij mee. 'We hebben echt mensen nodig,' zei ze tegen het *AD*. Vooral de commando's, infanterie en mareschaussee zijn in trek.

Kunst

Er moeten strengere regels komen om kunst in eigen land te houden, vindt de Commissie Collectie Nederland onder leiding van Sybrand Buma. Zo zou export van schilderijen met een waarde van 'tonnen' alleen moeten kunnen met een vergunning. Het advies volgt op de ophef in 2019 na de verkoop van een tekening van Rubens door de inmiddels overleden prinses Christina.

Carla Joosten

Europese wetten hoeven niet voor eeuwig te zijn

Het kabinet trekt 25 miljard euro uit om de uitstoot van stikstof bij kwetsbare natuurgebieden aan te pakken. Het fonds is voor één probleem (stikstof) en grotendeels bestemd voor één sector: landbouw. De kritiek op dit dure stikstofbeleid is fel: 'het gezond verstand heeft het loodje gelegd' (*de Volkskrant*), stikstof levert niet minder, maar vooral een andere natuur (*De Telegraaf*), het gaat om een 'krankzinnig' hoog bedrag (*EW*), en de kosten worden nog steeds onderschat (*NRC*).

Rode draad in de kritiek is dat Nederlandse politici en milieuambtenaren te eenzijdig waren in het aanmelden van kleine en grote natuurgebieden in Brussel. Nederland dacht met deze stikstofaanpak de Europese regels voor natuurbescherming onder controle te hebben. Natuurbeschermers hoeven nu niet meer te overleggen met andere belangengroepen over natuurbescherming

Duncan de Fey

Adriaan Schout (60)

is Senior Research Fellow bij Instituut Clingendael en professor European Public Administration aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

omdat ze de wet toch aan hun zijde hebben. Er is geen ruimte meer voor polderen noch voor een democratisch proces om stikstofbeleid aan te passen. Dit fonds is daarvan het gevolg.

Achter de maatschappelijke verontwaardiging schuilt een dieper liggend probleem van haperende kwaliteit van Europese wetgeving. Om te zien waarom de 25 miljard euro geen verstandige besteding is, moeten we de lagen in het stikstofprobleem afpellen. De buitenste laag is de lovenswaardige ambitie van deze regering om de hoge Europese doelstellingen loyaal uit te voeren. Langs kwetsbare natuurgebieden zullen bijvoorbeeld veeboeren worden uitgekocht. En het mag wat kosten.

De tweede laag is die van de ook lovenswaardige Europese natuurdoelstellingen. Nederland heeft die doelen omarmd, vertaald in scherpe stikstofnormen, en en-

Omdat de EU-regels niet te veranderen zijn, trekt het kabinet 25 miljard euro uit tegen stikstofuitstoot. Twee Clingendael-onderzoekers leggen het gevaar bloot van vastlopende Europese regelgeving.

Adriaan Schout en Paul Hofhuis

Oktober 2021: boer ploegt het land in het Gelderse Rijswijk

thousiast natuurgebieden bij de Europese Commissie aangemeld (Natura2000). Maar toen de consequenties van de torenhoge ambities bij de uitvoering bekend werden, wilden opeenvolgende regeringen ruimte voor eigen interpretaties van de Europese normen en uitzonderingen bedingen. Het Europese Hof en de Raad van State hielden dit tegen: regels zijn regels. Kortom, Nederland heeft dit probleem zelf geschapen. De 25 miljard euro is de prijs voor onzorgvuldig omgaan met Europese wetgeving.

Dit brengt ons bij de derde en meest fundamentele laag van de starheid van Europese wetgeving. Het is makkelijker om Europese regels omhoog te krikken, dan ambities bij te stellen. Eenmaal afgesproken is het moeilijk om in te spelen op veranderende omstandigheden. Dat de regering 25 miljard euro uittrekt

Paul Hofhuis (72)
is Senior Research Associate bij Instituut Clingendael

om te voldoen aan stikstofregels is een gevolg van hoe de interne markt werkt.

Terecht is de Europese binnenmarkt populair. Europese regels maken het vrij verkeer van goederen, diensten, personen en kapitaal mogelijk. Nederlandse bedrijven hebben vrije toegang tot een markt van tegen de half miljard consumenten. Dankzij de binnenmarkt is de Europese Unie (EU) een internationale economische machtsfactor. Met de hoge eisen staan Europese producten ook in hoog aanzien elders in de wereld. Nederland verdient veel aan het internationale vertrouwen in Europese producten. Zie de status van Nederlandse babyvoeding in China. Voor je kinderen wil iedereen het beste en dan wil je producten met het Europese keurmerk.

Bij de interne markt hoort een ambitieus natuur- en milieubeleid om de kwalijke gevolgen van productie en consumptie terug te dringen. Het Europese milieubeleid is een groot succes. Zure regen is aangepakt, net als Belgische bedrijven die Nederlandse Noordzeestranden vervuilen, en tal van verontreinigingen worden met horten en stoten in de hele EU teruggedrongen. Europees milieubeleid blijft cruciaal om klimaatverandering aan te pakken en biodiversiteit te behouden. Interne marktwerking levert ons veel, maar de nadelen worden ook steeds duidelijker.

Eerdere Europese afspraken dwingen nu tot maatregelen die niet proportioneel en niet efficiënt zijn. Het stikstofprobleem toont de nadelen van geharmoniseerde Europese wetgeving. Wij zijn voor duurzaamheid, nemen klimaatverandering serieus, en zijn geen stikstofontkenner. Dat neemt niet weg dat discussie nodig is over de aanpak van het kabinet. Toen Europese flexibiliteit juridisch onhaalbaar bleek en Nederland geen speelruimte kreeg uit Brussel, restte niets anders dan het smeermiddel van dit dure fonds.

Bijstelling van milieu- en natuurdoelen is niet hetzelfde als afzwakking. De 25 miljard euro kan misschien effectiever worden gebruikt om CO₂ te verminderen, om andere natuurgebieden aan te wijzen, voor openbaar vervoer of om voorlichting over voedingspatronen te geven. Als Nederland zelf milieubeleid zou voeren, zou het andere keuzes maken. Nu blijkt dat de reductie van de stikstofneerslag onwerkbaar is om de eerder omarmde Europese doelen te halen. Dat de Europese Commissie Nederland weinig bewegingsruimte bood voor bredere afwegingen, valt haar niet te verwijten. Handhaven van de afgesproken regels is de plicht van de Commissie. Dat het anders kan, zien we in het Europese klimaatbeleid waar lidstaten wel over eigen aanpassingstrajecten onderhandelen.

Situaties wijzigen, wensen én zorgen van burgers veranderen, en verslechterde of juist verbeterde economische situaties leiden tot lagere of juist hogere ambities. Mondialisering betekent dat door het uitkopen van boeren in Nederland meer regenwouden worden gekapt in

Zuid-Amerika. Beleid uit het verleden moet dus kunnen worden aangepast om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen.

Ook op andere terreinen zijn Europese regels moeilijk bij te stellen. Het Stabiliteits- en Groeipact dicteert dat lidstaten de staatsschuld onder de 60 procent van het bruto binnenlands product (bbp) en het begrotingstekort onder de 3 procent moeten houden. Ook hier is weinig flexibiliteit, omdat lidstaten elkaar niet vertrouwen en er grote onenigheid is over het beleid. Maar vasthouden aan oud beleid betekent verstarring op het Europese continent.

Het knellen van regels is geen typisch Europees probleem. Elk overheidsbeleid moet van tijd tot tijd worden herzien. Nederland heeft veel gedaan aan deregulering. Het omroepbestel is opengebroken, zodat ruimte kwam voor commerciële radio en televisie. Winkeltijden werden verruimd. De kabinetten-Kok en -Balkenende hebben succesvolle operaties uitgevoerd om regels te moderniseren. Overigens is deregulering een misleidende term, want het gaat voortdurend over het vervangen van oud door nieuw beleid. De kwaliteit van de markt hangt

ANP/Jeffrey Groeneweg

Boeren protesteren bij Schiphol, dat ook een stikstofprobleem heeft

af van wetgeving en handhaving toegesneden op de situaties van vandaag én morgen.

Het herijken van regels is veel moeilijker op EU- dan op nationaal niveau. Als in Nederland het kabinet wetten wil herzien, dan stuurt het een wetsvoorstel naar het parlement. Om EU-regels aan te passen, moet eerst de Europese Commissie worden bewogen om met een voorstel te komen. Daarna moeten 27 lid-

staten en het Europees Parlement erover onderhandelen. Het initiatiefrecht ligt bij de Commissie en er zijn veel meer spelers. En gevestigde belangen steunen Europese initiatieven eerder als ze gericht zijn op verhoging dan op verlaging van eisen. De wens om tot een gelijk Europees speelveld te komen, betekent ook dat de Europese Commissie graag met nieuwe ambities komt op tal van terreinen. Het probleem van *one-size-fits-all* wordt alleen maar groter. Dit zagen we ook bij de uitbreiding van het ouderschapsverlof in 2018. D66-minister Wouter Koolmees van Sociale Zaken stemde tegen, omdat hij ouderschapsverlof een nationale zaak vond, maar hij werd in de EU overstemd.

ADVERTENTIE

Strabrechtse vennen

**Binnenkort
in verkoop**

Nieuw vakantiepark in Someren

Maak kennis met de **Strabrechtse Vennen**, een premium vakantiepark met uitgebreide faciliteiten voor het hele gezin. Gelegen in natuurpark De Heihorsten, rondom twee oude natuurstreken welke helemaal in ere worden hersteld. Het park zal gaan bestaan uit maar liefst 170 vakantiehuizen, van luxe villa's tot aan tiny houses.

- ◆ Ruime kavels eigen grond
- ◆ Gevarieerd aanbod vakantiehuizen
- ◆ Traditioneel en duurzaam gebouwd

- ◆ Veelzijdig familiepark
- ◆ Overdekt zwembad
- ◆ Grote recreatieplas met strand

- ◆ Alles perfect geregeld; van verhuur tot beheer
- ◆ Investeren voor eigen gebruik en/of een mooi rendement uit verhuuropbrengsten

Houd de website in de gaten voor meer informatie: **strabrechtsevennen.nl**

Let op! U belegt buiten AFM-toezicht. Geen vergunningplicht voor deze activiteit.

Met toenemende Europese harmonisatie wordt herziening van nationale regels zoals Nederland onder Kok en Balkenende doorvoerde, alleen maar moeilijker. Dit is slecht nieuws voor de kwaliteit van wetgeving op tal van terreinen. Milieukwaliteit en marktwerking zullen de gevolgen daarvan ondervinden. Wij horen graag hoe het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, dat over marktwerking gaat, aankijkt tegen opwaartse Europese harmonisatie.

De 25 miljard euro van Rutte IV voor stikstofbeleid is een voorbeeld van het gevaar dat Europees beleid leidt tot inflexibiliteit en geen recht doet aan nieuwe ontwikkelingen in lidstaten. De EU moet oppassen voor *one-size-fits-all*-wetgeving. In plaats van gedetailleerde maximumharmonisatie is het nodig om met lidstaten doelen af te spreken bij het beschermen van de natuur. Daarbij moet ruimte blijven voor andere prioriteiten, trends en omstandigheden.

Een vergelijkbare omslag is ook nodig bij het Stabi-
liteits- en Groeipact. De regel dat staatsschulden niet hoger mogen zijn dan 60 procent van het bbp bleek onwerkbaar. Deze 60 procent betekent nu voor landen met hoge schulden, zoals Italië, een faillissement. In plaats van een simpele regel moet toezicht ver-

Complexe problemen zijn niet te vatten in simpele regeltjes

schuiven naar brede pakketten van maatregelen waarmee schulden worden afgebouwd. De staatsschuld is het gevolg van onhoudbare pensioensystemen, verwaarloosd onderwijs, achterlopende investeringen en alles wat de concurrentiekracht van lidstaten verder bepaalt. Bij natuur- en milieubeleid gaat het ook om een veelheid van vervuillingsbronnen, afwegingen tussen maatschappelijke belangen en aanpassingen in tal van economische sectoren. Natuur- en milieubeleid vereist ook maatregelen om trends om te buigen. Complexe problemen zijn niet te vatten in simpele regeltjes.

Rutte IV wil Nederland opnieuw gidsland laten zijn in de EU. De interne markt was een succes, maar de Europese wetgeving leidt ook tot verstarring. Het instrument van wetgeving is toe aan een grondige herziening als gevolg van opwaartse lastendruk.

Werk aan de winkel dus voor Nederland in de EU. De Europese Commissie moet ervan worden overtuigd dat lidstaten meer flexibiliteit nodig hebben. Ambitieuze Europese natuur- en milieuplannen moeten beter aansluiten op nationale omstandigheden. Maatregelen om trends om te buigen, zijn belangrijker dan regel- en bemoeizucht. En wacht met het uitgeven van die 25 miljard, want de kans is groot dat deze besteding niet het beste oplevert voor natuur en milieu. **EW**

ADVERTENTIE

MEPHISTO

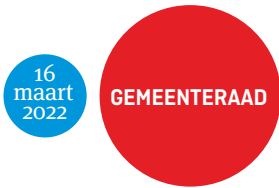
WORLD'S FINEST FOOTWEAR

HUGH 6 - 12½

DE PERFECTE MATCH TUSSEN MODE & COMFORT DANKZIJ DE UNIEKE SOFT-AIR TECHNOLOGIE

VERKRIJGBAAR BIJ 900 MEPHISTO DEALERS WERELDWIJD,
EVENALS IN DE GOED GESORTEERDE SCHOENSPECIAALZAKEN. WWW.MEPHISTO.COM

Op 16 maart zijn de
gemeenteraadsverkiezingen.
Elke week belicht EW de politieke
kwestie in een gemeente.

NOG
4
DAGEN

Geen dwang bij waterstofwijk

Gaan de inwoners van Erflanden als eerste in Nederland over op waterstof? 'Hoogeveen steekt de nek uit voor de energietransitie.'

Mireille Folkerts in Hoogeveen
Foto's Reyer Boxem

An de rand van Hoogeveen, omringd door weilanden, ligt de doorsnee-woonwijk Erflanden. Een hond ligt vredig op een oprit te slapen en een paar kinderen spelen in de speeltuin. De straten zijn schoon, de huizen modern en ruim.

Het enige wat verradt dat deze woonwijk voorop kan gaan lopen in de energietransitie, is een klein bord naast de stoep met de tekst 'waterstofhoogeveen.nl'. De gemeente heeft hier namelijk grote plannen. Het is de bedoeling dat 427 huizen als eerste in Nederland overgaan van aardgas naar waterstof. Een ideale plek met de NAM-locatie Ten Arlo ernaast voor de opslag van de waterstof. De gemeente heeft 4,4 miljoen euro aan subsidie beschikbaar voor onderzoek en realisatie van de waterstofwijk.

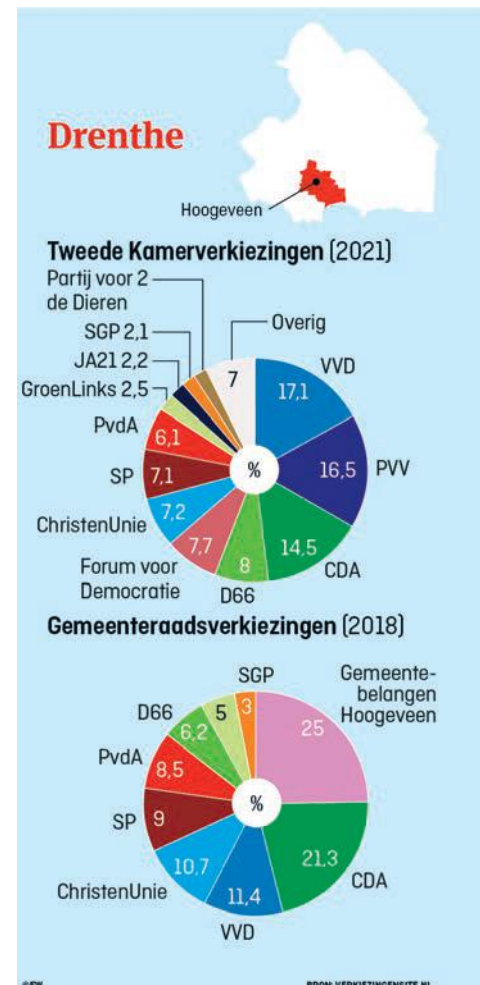
CDA-raadslid Klaas Kroezen (59) is enthousiast over de kans die Hoogeveen krijgt om proeftuin te zijn voor een waterstofwijk. 'De energietransitie moet vanuit de samenleving komen. Ik ben trots dat we in Hoogeveen samenwerken met de inwoners aan dit project.'

Want zonder instemming van de in-

woners gaat de waterstofwijk er niet komen. 'We voelen niks voor dwang.' Inwoners kunnen meedenken met het uitwerken van de plannen aan de 'werktafels'. Ook is een projectleider benoemd en een bewonersraad samengesteld om de belangen van de bewoners te behartigen.

Ruim 40 procent van de Erflanders voelt er niks voor om hun aardgasketel te vervuilen voor één die werkt op waterstof. Dit blijkt uit onderzoek van de Hanzehogeschool Groningen en het energietransitiecentrum EnTrance. Hilma Hooijer-Everts (58), fractievoorzitter van de lokale partij Gemeentebelangen Hoogeveen, begrijpt de zorgen. 'Veranderingen zorgen voor onzekerheden. Het is daarom belangrijk dat alle vragen goed worden beantwoord.'

De grootste zorgen bij zowel voor- als tegenstanders van het project liggen niet bij de veiligheid – waterstof is waarschijnlijk net zo veilig als aardgas – maar bij de kosten. De gemeente wil de bewoners hierin geruststellen. De miljoenenpot aan subsidie zal worden gebruikt voor de gehele ombouw naar waterstof zodat er geen extra kosten komen voor de inwoners. Het uitgangs-

punt is bovendien dat de komende vijftien jaar niet meer wordt betaald voor waterstof dan voor aardgas.

De kosten van de overgang naar hernieuwbare energiebronnen leiden niet alleen bij de inwoners van de waterstofwijk tot kopzorgen. Hoogeveen heeft een arbeidersgeschiedenis. Het opleidingsniveau en de lonen liggen hier relatief laag. Inwoners van Hoogeveen die het niet zo breed hebben, wonen in slecht geïsoleerde huizen en worden nu al hard geraakt door de hoge gasprijzen. Voor hen is financieel geen ruimte om te investeren in isolatie of nieuwe energiebronnen. 'Juist de mensen met geldzorgen moeten worden ge-

STEUN DE MENSEN MET GELDZORGEN

Hilma Hooijer-Everts. Is de eerste vrouwelijke lijsttrekker voor Gemeentebelangen Hoogeveen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Zet zich sinds 2018 in voor de lokale partij. Met 25 procent van de stemmen was haar partij de afgelopen vier jaar de grootste.

Erflanden, proeftuin voor waterstofwijken

steund. Deze mensen hebben vaak geen ruimte om na te denken over duurzame en betaalbare alternatieven,' zegt Hooijer-Everts.

Hoogeveen doet al veel aan verduurzaming. Naast het initiatief voor de waterstofwijk heeft de gemeente acht zoneparken en lopen er meerdere duurzaamheidsprojecten. Zo wordt het plaatsen van groene daken gestimuleerd en zijn er plannen om het energieverbruik van openbare verlichting te verminderen. 'Hoogeveen wordt weleens het braafste jongetje van de klas genoemd in Drenthe,' zegt Kroezen van het CDA.

Zelf is de CDA'er ook ac-

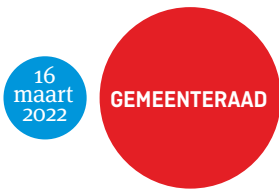
tief bezig met verduurzamen: sinds kort hebben hij en zijn gezin een groen dak op het huis. Kroezen is optimistisch over een duurzaam Hoogeveen. 'Participatie in het verduurzamen en de energietransitie werkt als een olievlek. Mensen praten erover, worden enthousiast en willen zelf ook meedoen. We krijgen ontzettend veel positieve reacties op ons groene dak.'

Hooijer-Everts vindt verduurzaming en de energietransitie belangrijk, maar

'Juist de minder rijken hebben steun nodig in de energietransitie'

wil niet overal de eerste mee zijn. 'Gezien de financiële situatie van Hoogeveen is het soms beter niet voorop te lopen. Nieuwe projecten hebben in het begin vaak hoge kosten. Wel moeten we meedoen en kansen benutten, zoals met de waterstofwijk.'

Of de woonwijk Erflanden daadwerkelijk overgaat op waterstof wordt aan het einde van het jaar duidelijk. Als het besluit positief is, wordt er vijf jaar uitgetrokken om de 427 huizen om te zetten. Toch hoeft de gemeente niet te treuren, mochten de Erflanders besluiten geen waterstof te willen. Het is ook de bedoeling dat de nog te bouwen woonwijk Nijstad-Oost in Hoogeveen waterstofketels krijgen.

Op 16 maart zijn de
gemeenteraadsverkiezingen.
Elke week belicht EW de politieke
kwestie in een gemeente.

NOG
4
DAGEN

‘De ligging is ons pluspunt’

In het kleine Odijk verrijzen de komende jaren koop- en huurhuizen voor duizenden mensen. ‘Je bouwt niet alleen voor je eigen bevolking.’

Bram Hahn in Bunnik
Foto's Mischa Keijzer

Politiek is een vak dat geduld vergt. Dat weet Ali Dekker als geen ander. Ze is wet- houder in Bunnik met in haar portefeuille onder meer economie en wonen. Met de economie zit het wel snor in haar gemeente, die naast Bunnik bestaat uit de kernen Vechten, Odijk en Werkhoven. In de EW-ranglijst van beste locaties voor kleine ondernemers behaalde Bunnik afgelopen najaar de hoogste notering.

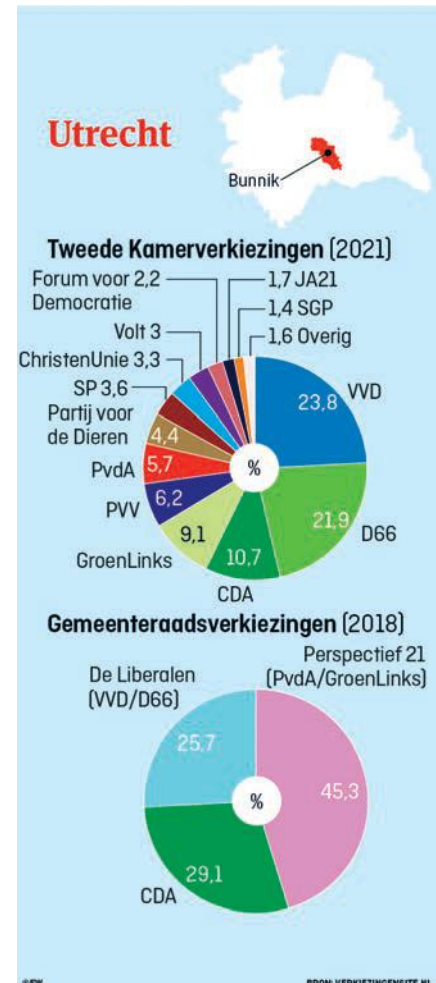
Maar wonen, of beter gezegd: bouwen, is een moeilijker verhaal. Net zoals op heel veel plekken in en net buiten de grote steden, kampt ook Bunnik met een tekort aan huizen en probeert de gemeente al jaren om te bouwen. Dekker: ‘Alleen al om je inwonertal op peil te houden, moeten er huizen bij komen, want er is verdunning. Het aantal eenpersoonshuishoudens groeit, dus zijn er meer huizen nodig voor hetzelfde aantal mensen.’

Daarnaast is Bunnik een aantrekkelijke plek voor mensen die bijvoorbeeld werken op het Utrecht Science Park, maar niet in de stad willen wonen of daar geen betaalbaar huis kunnen vinden. ‘Mijn partij D66 vindt dat je niet al-

leen voor je eigen inwoners bouwt, je hebt als gemeente ook een verantwoordelijkheid voor de regio.’ Dekker kwam zelf 36 jaar geleden met haar man in Bunnik wonen omdat het handig lag tussen Amsterdam en Arnhem. Op een kaart in haar werkkamer wijst ze aan hoeveel huizen er zijn bijgebouwd in Odijk sinds die tijd. ‘Eigenlijk is het hier steeds beter geworden.’

Maar het wordt steeds lastiger om bouwplannen te realiseren. Een van de eerste dossiers waarmee ze aan de slag ging, was een plan dat al jaren in de week lag voor een nieuw te bouwen wijkje, Hoenderik, aan de rand van Bunnik, in een bocht van de Kromme Rijn. Dekker stond vierkant achter het plan, dat 48 huizen zou opleveren en ook een impuls zou betekenen voor de natuurontwikkeling. Maar ze kreeg het niet door de raad, een meerderheid schoot het plan in 2020 af. Dekker lijkt er geen wrok meer over te koesteren. ‘Het was goed dat er in elk geval helderheid kwam, want je kunt zo’n ontwikkel- laar ook niet eeuwig aan het lijntje houden. En je kunt je energie ook weer op andere projecten richten.’

Bovendien bleek elders in de ge-

meente wel de mogelijkheid om uit te breiden. Vanuit het gemeentehuis in Odijk wijst Dekker in de verte naar het hagelnieuwe buurtschap Het Burgje, 42 huizen. En dat is nog maar het begin. Vlak ernaast moet over twee jaar de wijk Kersenweide verrijzen, met liefst 1.200 huizen, zowel koop als huur. Een enorme uitbreiding van Odijk, dat nu circa zesduizend inwoners telt en er dan een paar duizend nieuwe dorpelingen bij krijgt, die afkomen op rust, ruimte, landelijk wonen, en toch een centrale ligging. ‘Die ligging, vlak bij de A12, tussen twee treinstations en aan een toekomstige doorfietsroute, is ons grote pluspunt,’ zegt Dekker.

De rust en gemoedelijkheid die Bun-

BOUWEN VOOR EIGEN BEVOLKING EN REGIO

Ali Dekker (65) is wethouder en lijsttrekker van D66 in Bunnik. Ze bekleedde die functie ook al tussen 1994 en 2001. In 2019 volgde ze een tussentijds vertrokken wethouder op. 'Ik zou graag nog een tijdje wethouder zijn om een aantal mooie projecten af te ronden.'

In Odiijk-West moeten over enkele jaren 1.200 nieuwe huizen staan

nik geliefd maken, komen ook tot uiting in de lokale politiek. Tegen de trend in staan in Bunnik geen lokale partijen op het stembiljet. Weliswaar zijn P21 en De Liberalen namen die je niet aantreft in de landelijke politiek, maar dat betreft samenwerkingsverbanden tussen klassieke partijen, respectievelijk PvdA/GroenLinks en VVD/D66. Tussentijds stapten er in de afgelopen raadsperiode drie leden uit P21 om Bunniks Belang op te richten, maar die partij houdt het alweer voor gezien. 'De mensen hier kijken wat verder dan alleen hun eigen woonplaats,' zegt Dekker.

Haar eigen partij vormde de afgelopen drie gemeente-

raadstermijnen met de VVD De Liberalen. Beide partijen haalden steeds minder zetels en hadden moeite om het organisatorisch te bolwerken. 'Het is in een gemeenschap van vijftienduizend inwoners lastig om voldoende mensen te vinden, dus samenwerking was destijds verstandig,' zegt Dekker. 'Maar beide partijen bleken toch moeite te hebben om zich zichtbaar te maken voor hun kiezers.' De VVD nam daarom het besluit om weer zelfstandig op het

'In een kleine gemeente is het lastig om mensen voor de politiek te vinden'

stembiljet te staan, en ook D66 doet dus weer onder eigen naam mee.

Meest brandende kwestie in de aanloop naar de verkiezingen is de geplande aanleg van twee velden met zonnepanelen. Ook hier is het een strijd om schaarse ruimte. Op het eerste gezicht is er een ideale locatie, achter een tankstation aan de snelweg A12, maar er is veel verzet. De ene partij vreest verlies van landbouwgrond of schadelijke gevolgen voor het nabijgelegen Werelderfgoed Fort Vechten, de andere denkt dat het een eventuele uitbreiding van de A12 kan hinderen. Net voor de verkiezingen, op 10 maart, zal de gemeenteraad een knoop doorhakken over het zonnepark.

Lezersaanbieding

8-daags exclusieve en kleinschalige riviercruise over de Douro in Portugal

Vanaf
€2.505,-
p.p. o.b.v.
2 personen

van 22 tot 29 mei 2022

Vaar mee met EW en kom aan boord van de M/S Queen Isabel**
Inclusief retourvlucht Amsterdam-Porto, volpension verblijf in
een kajuit naar keuze en diverse excursies .**

De rivier Douro kronkelt door ruige en romantische landschappen. Met hard werken en doorzettingsvermogen heeft de mens hier op de hellingen uitgestrekte, vruchtbare terrassen aangelegd. In deze regio met zijn vele wijngaarden worden de befaamde port en vinho verde geproduceerd.

Kom aan boord van de M/S Queen Isabel****, een riviercruiseschip dat plaats biedt aan in totaal 118 passagiers, en geniet van een prachtige tocht langs de valleien van deze gouden rivier. Dit unieke landschap met zijn vele dorpjes, wijngaarden en een verscheidenheid aan kerken en kloosters staat op de werelderfgoedlijst van Unesco. De talrijke middeleeuwse en barokke parels vormden een rijkdom die herinnert aan het voormalige Portugese koninkrijk.

Tijdens deze cruise is er ook een excursie naar Spanje om Salamanca te ontdekken, de thuisbasis van de oudste universiteit van Europa, opgericht in 1218. De talrijke seculiere en religieuze monumenten, de twee kathedralen en de Plaza Mayor maken het tot een waardevolle tussenstop. Een bezoek aan Porto met zijn vele bruggen en kleurrijke gevels brengt u in het hart van de Portugese ziel.

M/S Queen Isabel is een prachtig schip, het mooiste op de Douro, een drijvend luxehotel. Uniek in zijn comfort en elegantie biedt het al zijn 118 passagiers het plezier van een schitterende vaart door de Douro-vallei in combinatie met Portugese levenskunst. Het schip beschikt over luxeuze en prachtig ingerichte kajuiten, een excellente service en een uitstekende keuken. Er is geen betere manier om Portugal te ontdekken.

Boek nu met een gerust hart!

Wij annuleren de cruise ? U kunt omboeken naar een andere cruise of u krijgt uw voorschot terugbetaald. U wenst zelf te annuleren ? Onze reisverzekeringen dekken de gevolgen van pandemieën (zoals Covid19)

Verder op het EW Cruises- programma 2022

**Noordkaap,
Lofoten en
Noorse fjorden**

16 - 26 juni 2022

Voor meer informatie over deze of onze andere cruises:

www.ewcruises.nl of bel **020 - 224 80 80**

R
RIVAGES
DU MONDE

**GEERTEN
WALING**

Overgevoelig Nederland kan geen oorlog aan

Dit land heeft een oorlog nodig, luidde ooit de snedige kritiek op naoorlogse slapjanussen. Juist over de coronacrisis schamperden veel ouderen dat die in niets leek op de Tweede Wereldoorlog, met échte lockdowns en avondklokken. Nu er daadwerkelijk oorlog woedt op het continent, klinken die sneren minder onschuldig.

Zeker nu duidelijk wordt dat Nederland een echte oorlog niet aankan. Zoals de coronacrisis naadloos overloopt in de Oekraïne-crisis, zo belanden we ook van de ene massapsychose in de andere. In het licht van alle angstaanjagende ontwikkelingen, is er van de spreekwoordelijke 'nuchtere Nederlander' al twee jaar weinig te merken. Verlamd door overgevoeligheid geven Nederlanders zich over aan sentimentele en simplistische symboliek. Ik bedoel: nu al zoveel huizen, auto's en socialmedia-accounts zijn versierd met blauw-gele vlaggetjes, zal het Nationale Applaus voor de Oekraïense soldaten vast niet lang meer op zich laten wachten.

De begrijpelijke onmacht over het brute oorlogsgeweld van Poetin slaat over in een pathetisch schuldgevoel. Dat wordt in het geval van Oekraïne versterkt door de historische lading van deze agressie en agressor uit het Oosten. En misschien ook wel door de nabijheid van het conflict en de etnische en culturele overeenkomsten met de slachtoffers. Daardoor blijken oostelijke EU-lidstaten opeens bereid en in staat grote groepen vluchtelingen op te vangen. In Nederland hadden we dit uitbundige (vreemde)vlagvertoon en andere solidariteitsbetuigingen, zoals de overweldigende

geldinzameling op Giro 555, niet gezien toen het ging om Syrië, Libië en Mali.

De tandeloze solidariteit met Oekraïne wordt gretig opgeklopt door de emo-journalistiek, waarin feitelijke nieuwsgaring en rationele analyses het al lang hebben afgelegd tegen goedkope sentimenten die kijkers, luisteraars en lezers opleveren. Tien radiozenders en diverse televisiestations conformeerden zich maandag 7 maart aan dezelfde actie. NPO Radio 1 besloot wijselijk om toch maar écht nieuws te blijven brengen, maar natuurlijk niet zonder om de haverklap verslag uit te brengen van de 555-actie bij de collega's. De Hilversumse navel kan immers nooit genoeg worden bestudeerd.

Op diezelfde maandag gaven veel gemeenten een waarschuwing af voor het luchtalarm dat eens per maand de lunchpauze inluidt. Zonder een 'alarmalarm' zouden de vele zwakbezuwden weleens heel erg kunnen schrikken... Poetin aan de poort! Overigens biedt die maandelijks alarmtest wel een uitgelezen moment voor een eerste bombardement. Het is toch maar een test!

Emo-landje Nederland is ook dol op emo-politiek. Verscheidene politieke partijen leggen opeens hun verkiezingscampagnes stil, 'uit respect voor Oekraïne', opdat de lokale vertakkingen van premierspartij VVD in de gemeenteraden de sentimentele solidariteitsstem kan opstrijken. Intussen blaffen de politici om het hardst tegen Poetin, maar van bijten komt het niet.

Tekenend was de gretigheid waarmee de politieke partij Bij1 op de videobeelden dook van zwarte mensen – naar verluidt Afrikaanse studenten – die doorgang werd geweigerd aan de Pools-Oekraïense grens. Volgens Bij1 zijn het in een oorlog altijd de 'mensen van kleur, uit de arbeidersklasse, vrouwen en de lhbtq+-gemeenschap' die de hoogste prijs betalen. Dit terwijl uiteindelijk iedereen mocht vluchten, behalve de Oekraïense (blanke!) mannen onder de zestig jaar: zij moeten vechten voor het vaderland.

Van militair machtsvertoon weet Nederland niet zoveel af, maar van irrationele sentimentaliteit des te meer. Zo is opeens ook alles wat Russisch is taboe geworden: 'gecanceled'. Bijvoorbeeld de tentoonstelling in de Amsterdamse Hermitage, met werken van politiek-kritische kunstenaars als (de in Kiev geboren!) Malevitsj.

Er gaan zelfs geluiden op om grote Russische literatoren als Dostojevski te schrappen uit boekhandels en bibliotheken. Inmiddels heeft de Nijmeegse Vierdaagse gewone (Wit-)Russen uitgesloten van deelname. Het Kremlin siddert op zijn grondvesten!

Meer dan ooit ligt ons lot in handen van de NAVO, want emo-land Nederland heeft, ver voordat de oorlog ons bereikt, zichzelf al lang gecanceled.

EW

**Nationale Applaus voor Oekraïense soldaten
zal vast niet lang meer op zich laten wachten**

WOW

INTERVIEW

‘Gemiddeld zijn,
is niets voor mij’

Ondernemer **Sandra Chedi** (59) wil altijd iets bijzonders. Er moet aan haar bedrijven een sociale component zitten. Zoals aan haar hostel WOW. 'Je moet je verantwoordelijkheid nemen.'

Ron Kosterman

Foto's Guido Benschop

Sandra Chedi is net terug uit de Verenigde Staten. Eerst was ze in New York om de 85ste verjaardag te vieren van haar goede vriend en befaamd componist Philip Glass. Met hem had ze ook het een en ander te bespreken. In 1982 werd Glass' opera *The Photographer* voor het eerst in het Koninklijk Paleis Amsterdam uitgevoerd. 'Philip wil dat stuk, veertig jaar na dato, opnieuw in het paleis laten uitvoeren. Hij schreef er nieuwe muziek voor. Ik ben bezig om dat te organiseren.'

Daarna vloog ze naar Las Vegas. Daar zijn vrienden van haar in trainingskamp. Andere koek: deze vrienden zijn *mixed martial arts*-vechters. MMA is een ruwe en bloederige discipline in de vechtsport. 'Het is hun dagelijkse job. Nee, ik houd niet van die sport. De trainingen, wat ze ervoor moeten doen en moeten laten, dat is het mooie van hun reis, denk ik. Het was leuk om ze even te zien.'

Vandaag zit Chedi in de Kolenkitbuurt in Amsterdam-West – in haar kantoor in WOW, om precies te zijn. Ze zegt: 'Ik ben sowieso geen sportliefhebber. Ik ben een bankhanger. Ik ben lui. Dat is een prima

drijfveer. Weet je waarom? Omdat ik lui ben, moet ik van mezelf heel veel doen.'

WOW is van haar. Het is een hostel en het onderkomen van vijftig jonge kunstenaars die er een studio huren waarin ze wonen en werken. WOW is ook een uit de kluiten gewassen buurthuis, zou je kunnen zeggen, waar van alles en nog wat wordt georganiseerd: exposities, voorstellingen en bijeenkomsten voor de buurtbewoners, waaronder zomerse barbecues op het plein voor het voormalige schoolgebouw. In 2011 werd Chedi door Bureau Broedplaatsen van de gemeente gevraagd of ze heil zag in de locatie. Vier jaar later opende ze de deuren van WOW.

Die Kolenkitbuurt heeft een slechte naam. Het is een achterstandswijk met een overheersende populatie allochtonen, van vooral Turkse en Marokkaanse komaf. 'Ik weet nog dat ik het bedrijfsplan aan het schrijven was en de bank aan mij vroeg hoe ik kon denken dat hier toeristen naartoe zouden willen komen. Toen de eerste mensen met rolkoffertjes aan kwamen lopen, werd ik gebeld. Is het echt waar?

'Je kunt geen hostel runnen, vind ik, zonder rekening te houden met je omgeving. Voor mij was het belangrijk dat ook buurtbewoners zouden binnenkomen. Met de kunstenaars zetten we veel projecten op voor de kinderen zoals muziek-, teken- en danslessen. We maken daar een eindproduct van, waarvoor we de ouders uitnodigen.

'Het werkt heel goed. Door corona kon het niet, maar op die barbecues komen duizend mensen af. Wij stellen van alles beschikbaar. De vaders en moeders doen de rest. In onze keuken zijn in coronatijd maaltijden bereid voor daklozen in de stad. Buurtbewoners hielpen volop mee.

'De negatieve verhalen over de buurt vielen me op. Okay, dacht ik, en dan? Als ik iets wil, is er niets wat me ervan weerhoudt om het te doen. Ik heb geen vooroordelen. Ik kijk ook niet naar godsdienst. Of ik de buurt wilde oppoetsen? Ik poets helemaal niets op. Ik ga de wereld niet veranderen. Als ik plezier schep en het mensen naar de zin maak, dan vind ik dat al heel mooi.

'Het is geen slechte buurt. Het is een buurt waar mensen laaggeschoold zijn

Sandra Chedi (Paramaribo, 1963) is ondernemer. Ze was in 2008 Zwarte Zakenvrouw van het Jaar. In 2020 werd ze vanwege haar verdiensten voor Amsterdam benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Dochter Tya is 18.

en het niet breed hebben. De segregatie is merkbaar, ja. Als kinderen hier muzieklessen hebben gehad, dan organiseren we een uitvoering in het Muziekgebouw aan 't IJ. We charteren bussen om ze met hun ouders daarnaartoe te brengen. Dan blijkt dat mensen die hier zijn geboren en getogen, nooit aan die kant van de stad zijn geweest. Dat doet mij pijn. Dat hoort niet.'

Ched i is een vrouw in bonis. Ze wilde rond haar veertigste financieel onafhankelijk zijn, vertelt ze. Dat lukte, toen ze in 2003 haar bedrijf European Connoisseurs Travel verkocht. Die touroperator had ze een kleine twintig jaar eerder opgericht, terwijl ze studeerde aan de School voor de Journalistiek in Utrecht. In 2002 was ze begonnen met het Botel, een hostel in een boot die aan de NDSM-werf in Amsterdam-Noord ligt. Later liet ze op die boot vijf luxere kamers bouwen in de vorm van de letters b, o, t, e en l. In 2019 verkocht ze de blikvanger.

Zo had ze de handen vrij voor haar nieuwste onderneming, WeMeet. 'Dat is een Airbnb-achtig platform, maar dan voor ontmoetingen. Organisaties kunnen ruimtes aanbieden, waar mensen elkaar om wat voor reden dan ook kunnen ontmoeten.' Het gaat om bijzondere locaties, ruimtes die vaak niet of nauwelijks worden gebruikt. Chedi spreekt ook wel van 'maatschappelijk vastgoed'.

WeMeet heeft vijfduizend plekken in Nederland in kaart gebracht. In Amsterdam bijvoorbeeld, gaat het om verschillende fraaie ruimtes in de Diaconie van de Protestantse Kerk. 'Een prachtig complex, dat nauwelijks zichtbaar is. Door daar ontmoetingen te faciliteren, genereer je opbrengsten die je kunt gebruiken voor onderhoud en behoud. Maar je kunt ook denken aan sportverenigingen met een clubhuis. Door dat af en

toe te verhuren, kunnen die verenigingen extra geld binnenhalen.

'Door corona hebben we met WeMeet natuurlijk weinig kunnen doen. Maar veel bedrijven en organisaties zijn zich sindsdien kleiner gaan huisvesten. Dat is ook ten koste van ontmoetingsruimtes gegaan. Ik denk dat ze het leuk vinden om op dit soort plekken bijeen te komen. Het land staat er vol mee. Er is ontzettend veel leegstand. Met het benutten van dat maatschappelijk vastgoed voer ik een sociale agenda uit.'

Chedi werd geboren in Paramaribo. De familie van haar moeder stamt af van Nederlandse boeren die uit het bij Utrecht gelegen dorp Vreeswijk vertrokken om in Suriname hun geluk te beproeven. Ze bouwden daar een succesvolle plantage op. Haar moeder had zeven zussen en twee broers. De familie woonde bij elkaar in een groot huis. Ze was het eerste kind van haar generatie.

'Met mijn moeder en haar zussen erbij had ik heel veel moeders. Ik was een proefkonijn. Enkele tantes deden een opleiding voor onderwijzers. Kleine Sandra moest leren schrijven en rekenen. Ik was speciaal. Daardoor, zeg ik weleens, heb ik een meerderwaardigheidscomplex ontwikkeld.'

Haar hindoestaanse vader overleed toen ze pas drie was. 'Ik herinner me zijn begrafenis. Mijn grootvader tilde me op. Ik zag hem liggen met bloemen op zijn lichaam. Hij zag er slapend uit. Het begrip dood ken je niet als driejarige. Ik ben een gekke mix. Mijn moeder is half Chinees, half Nederlands. Ik heb de genen van

'Als ik plezier schep, dan vind ik het al heel mooi'

mijn vader, het hindoeïsme zit in me. Maar ik ben katholiek opgevoed. Verantwoordelijk zijn voor elkaar is iets wat me met de paplepel is ingegoten. Niet het individu is het belangrijkste, maar de familie, het grote geheel. Wat ik vooral heb geleerd, is dienstbaar te zijn.'

De spil was haar grootmoeder, Georgine Vreeswijk. Met haar kwam ze, toen ze acht was, ook naar Amsterdam. Ze gingen aan de nette Postjesweg wonen, niet in de Bijlmer, de wijk die destijds volop in ontwikkeling was en waar veel Surinamers neerstreken. 'Wij kwamen niet uit armoede. Alle kinderen uit de familie gingen in Nederland studeren. Amsterdam leek me wel leuk. En ik was mijn grootmoeder gewend. Ze was de baas in huis.'

Op de basisschool was ze het enige donkere meisje. 'Ik heb dat nooit zo ervaren. Misschien werd er zo naar me gekeken en werden er vervelende dingen naar me geroepen, maar die kwamen niet bij me aan. Nog steeds niet. Ik denk: het gaat niet over mij. Ik zou verbaasd zijn als het wel over mij gaat. Misschien komt dat door dat meerderwaardigheidscomplex.'

'Ik ervaar het niet negatief als mensen mij anders benaderen, omdat ik anders ben. Sterker, ik zie mijn anders zijn als een *asset*. Ik wil niet opgaan in de massa.'

'Natuurlijk is er racisme. Toen ik in Nederland kwam, hadden Surinamers een slechte reputatie. Tegenwoordig zijn Surinamers hip, bijna *the chosen ones*, en moeten de Turken en Marokkanen het ontgelden. Ik vind het vreselijk om te horen dat kinderen geen stageplekken kunnen krijgen. Op de receptie bij WOW loopt een Marokkaans jongetje stage. Hij doet het fantastisch. Als ik die jongeren al geen kans geef, hoe moet dat dan?'

Na de havo in Amsterdam-Zuid ging Chedi journalistiek studeren. Ze wilde Oriana Fallaci zijn, de in 2006 overleden Italiaanse journaliste die de groten der aarde interviewde. Na twee jaar stopte ze. Ze had het te druk met haar touroperator. Daarvoor werkte ze voor het drijvende Chinese restaurant Sea Palace, dat in het Oosterdok ligt, schuin voor het Centraal Station. 'Ik deed sales en marketing. Ik had veel te maken met touroperators die voor hun reisgezelschappen bij ons reserveerden. Ik ben nogal eigenwijs. Al snel dacht ik:

wat zij doen, kan ik ook, en veel beter.'

Dat was in 1986, Chedi was 23 jaar oud. Het Botel lag in die tijd naast het Sea Palace. Later werd het Oosterdok-gebied herontwikkeld. Het Botel moest daar weg. 'Ik kende de eigenaar natuurlijk. Die man was al wat ouder en had geen zin in het gevecht met de gemeente over een nieuwe locatie. Ik zei: weet je wat, ik ga kijken of ik wat kan regelen, dan koop ik de boot van je.'

'Ik kon uit drie plekken kiezen. Toen ik op het NDSM-terrein kwam, was ik meteen verkocht. Het was machtig mooi aan het IJ. Er was alleen niets op het terrein. Ja, prikkeldraad en beton. En er zaten kunstenaars. Iedereen vindt het daar nu geweldig. De kunstenaars hebben de

'Het is heel prettig om financieel onafhankelijk te zijn. Dat geeft veel rust'

waarde in dat gebied gebracht.'

Chedi bedong dat het veerpontje vanaf het Centraal Station werd doorgetrokken naar het NDSM-terrein. De timing was perfect. Vanaf 2002 kwam, zoals ze dat noemt, 'het jubeltoerisme' uit het Verenigd Koninkrijk op stoom, mede door de goedkope vluchten. 'Er is wrevel over dat type toerisme, ja. Het bestuur in Amsterdam heeft het idee dat het in staat is om te bepalen welke toeristen wel komen en welke niet. Maar hoe wil je dat doen? Je kunt moeilijk zeggen dat alleen die toeristen mogen komen, die meer dan 1.000 euro per persoon uitgeven.'

'Ik ben ondernemer. Ik heb zelf mijn kansen gecreëerd. Maar ik vind wel dat je als ondernemer een verantwoordelijkheid hebt. Als hotelier leef je van wat de stad te bieden heeft. Dan moet je ook wat teruggeven. Ik doe met anderen bijvoorbeeld veel aan dakloosheid in de stad. Dat mag in een beschaafde wereld niet voorkomen, vind ik.'

Dochter Tya, van nu achttien, is haar grootste geschenk. Chedi werd laat en onverwacht moeder. Om gezondheidsredenen dacht ze dat ze geen kinderen kon krijgen. Ze deed en doet de opvoeding in haar eentje. Tya's vader woont in de Verenigde Staten. Grootmoeder Georgine maakte Tya nog mee. 'De eerste jaren na de geboorte woonde mijn grootmoeder vooral in Suriname. Daar gingen we twee keer per jaar naartoe. De laatste

jaren woonde ze in een verpleeghuis in Amsterdam. Op het laatst was ze bedlegerig. Tya gaf haar hapjes te eten. Toen Tya vijf was, is grootmoeder overleden.'

'Dat ik zwanger was, vond ze spannend. Iedereen in de familie vond dat. Ook omdat ik niet zo'n type ben voor kinderen. Althans, ik ben geen baby-baby-moeder. Ik heb nooit achter een kindwagen gelopen. Ik had nanny's. Pas als je met kinderen kunt praten, vind ik het leuk worden. Dan kun je ze wat leren.'

De afgelopen twee jaar hebben moeder en dochter, voor zover dat kon, veel gereisd. Nadat ze haar havo had afgerond, nam Tya een tussenjaar. Dat werden er twee. Ze waren onder meer in Singapore en op Bali, waar Chedi een huis heeft. Dat heeft ze ook in het Surinaamse Domburg, 30 kilometer onder Paramaribo. 'Ik ben daar sinds 2019 niet meer geweest. Ik moet je eerlijk zeggen: ik mis niets. Het land is prachtig. Ik woon aan de Suriname Rivier. Ik ben er meestal een weekje. Dan zie ik mijn familie en dat vind ik ontzettend leuk, maar langer hoeft niet. Ik ben een Amsterdammer. Hier ben ik thuis.'

'Vorig jaar zijn we heel veel in Marokko geweest. In Rabat wonen vrienden van me. Ik vind het daar heel fijn. Ik denk dat ik nog een keer een huis in Marokko koop. Het is heel prettig om financieel onafhankelijk te zijn, ja. Ik kan doen wat ik wil, zonder te moeten. Dat geeft veel rust.'

Trots is ze niet. 'Dat gevoel ken ik niet. Ik geniet ervan dat ik me in WOW kan omringen met creativiteit. Ik heb werk van jonge kunstenaars om me heen. Ik probeer ze op allerlei manieren te helpen. Ik was, net voor corona, met woonstichting De Key en Bureau Broedplaatsen WOW Lieven begonnen, een tweede plek in Amsterdam. Daar zitten veertig kunstenaars. De horeca die erbij moet komen, is uitgesteld, maar daar gaan we nu mee door. Daarbij werken we samen met het ROC, zodat jongeren er aan de slag kunnen.'

'Ik noem mezelf geen sociaal ondernemer, maar ik ben het wel. In de eerste plaats ben ik gewoon ondernemer. Ik wil dat iets een commercieel succes wordt. Tegelijkertijd vind ik het belangrijk dat er een sociale component aan zit. Wat ik doe, moet bijzonder zijn. Ik wil verschil kunnen maken. Gemiddeld zijn, is niets voor mij.'

In Pakistan dreigt een oude traditie van beeldhouwkunst verloren te gaan. Fundamentalistische mullahs verketteren deze afgoderij.

Wilma van der Maten
in Taxila (Pakistan)

Abdul Wahid toont zijn werk
alleen achter gesloten deuren

De indrukwekkende boeddhabeelden van Iftikhar Ahmed (46) staan verstopt tussen een oude ijskast en opgerolde tapijten, in een schuurtje op het dak van zijn huis. Hoewel ze veel geld waard zijn, mag hij ze officieel niet verkopen. Pakistan verbiedt het kopiëren van boeddhistische kunst. Dus worden de boeddhabeelden illegaal verkocht in het buitenland. Louche kunsthandelaars gieten thee over de beelden zodat ze er eeuwenoud uitzien en verkopen ze vervolgens als authentieke boeddha-kunst in landen als Thailand, voor duizenden dollars per beeld. Iftikhar laat een boeddha-hoofd zien waaraan hij twintig dagen werkte. Hij verkoopt zijn

beelden voor omgerekend 500 euro per stuk aan criminele kunsthandelaars.

Het officiële verbod is niet de werkelijke reden waarom hij ondergronds werkt. Het zijn de mullahs, de islamitische geestelijken, die het hem en andere beeldhouwers moeilijk maken. 'Ze vergiftigen de hersenen van hun volgelingen. Een boeddhistisch beeld, al behoort het tot een andere religie, is volgens hen toch afgoderij,' zegt hij.

Mullahs jagen de kunstenaars angst aan, hoewel zij zelf vaak ook moslims zijn. Collega-kunstenaar Abdul Wahid (67) was twaalf jaar toen hij zijn eerste Boeddha maakte. Zijn vader verkocht munten die hij rond oude ruïnes opgroef. Oude kunst inspireerde hem als kind. 'Ik

voel me als moslim wel schuldig. Maar tegelijk komt het maken van een boeddhabeeld uit mijn hart. Het is geen afgoderij,' legt hij uit. Alleen achter gesloten deuren durft hij zijn werk te tonen.

'Het wordt tijd dat Pakistanen hun geschiedenis leren kennen,' vindt Iftikhar. 'Onderwijzers maken ze wijs dat de islam de enige religie in Pakistan is. Alsof er vijfduizend jaar geleden geen Indusbeschaving was! En welke religie is er pas recent bijgekomen? Precies, de islam. Ik mag dan een moslim zijn, maar ik geloof in respect.'

Hij vertelt over het Gandhara-imperium waarin hindoes en boeddhisten samenleefden (zie 'Rijke, antieke beschaving' op pagina 49). Christenen kwamen

Wilma van der Molen

Boeddhabeelden
zijn volgens
de mullahs
afgoderij

Stiekem Boeddha's beeldhouwen

Rijke, antieke beschaving

In lang vervlogen tijden vormden de ateliers langs de hoofdweg in het stadje Taxila, onder de rook van de huidige Pakistaanse hoofdstad Islamabad, het wereldwijde centrum van boeddhistische kunst. Hier maakten beeldhouwers met hamer en beitel de eerste boeddhabeelden. Ze leefden in Gandhara, dat uit oostelijk Afghanistan en noordwestelijk Pakistan bestond. Een rijke beschaving, die zo rond de vijfde eeuw voor de geboorte van Christus ontstond.

Monniken brachten het boeddhisme over de Zijderoute naar Taxila, met in hun spoor de Indiase koning Ashoka de Grote en zijn soldaten. Onder zijn bewind (268-232 voor Christus) verspreidden het boeddhisme en de boeddhistische kunst zich over Azië. Na de komst van de islam, eeuwen later en nog altijd dominant in Pakistan, verdwenen de ateliers en boeddhabeelden uit het straatbeeld.

Iftikhar Ahmed
in zijn atelier

er later bij, nadat de apostel Thomas in Taxila op zendingsmissie kwam. Zijn troon, een grote steen, bevindt zich in de ruïnes van de stad Sirkap, niet ver van een boeddhistische stoepa en de resten van een hindoetempel.

Door smalle steegjes van de oude stad van Taxila loopt Iftikhar naar het huis waar zijn oom, net als hij, in een hoekje op het dak werkt. Op de grond staan tabletten waarop Boeddha is afgebeeld, zittend op een troon en omringd door tientallen volgelingen. Op andere tabletten dansen ze blij. Hij maakt ook kleine souvenirs voor boeddhistische toeristen. Maar hij is strafbaar.

Iftikhar is niet bang dat hij wordt ge-

arresteerd door de politie, maar vreest wel de toorn van de mullahs. 'Niemand in de buurt weet dat we kunstenaars zijn,' zegt Iftikhar. Want geregeld slaan extremisten niet alleen het werk van de Taxila-beeldhouwers, maar ook het antieke erfgoed aan diggelen. Hypocriet, zegt Iftikhar. 'Ze smokkelden jarenlang eeuwenoude boeddhistische beelden Pakistan uit en verkochten die voor veel geld aan westerse musea. Toen was het geen afgoderij?'

Archeoloog dr. Abdul Samad en tevens directeur van het Gandhara-museum in Peshawar heeft van het Gandhara-erfgoed zijn levenswerk gemaakt. Hij reist musea in het buitenland af om de Pakistaanse kunstvoorwerpen terug

te krijgen. Zowel de mullahs als de mafia maken het hem niet makkelijk. Bij zijn aantreden als directeur dreigden extremisten het museum binnen te vallen. Beelden moesten met doeken worden afgeschermd.

Samad krijgt wel steun van de Pakistaanse premier Imran Khan. Hij promoot religieus toerisme. Khan ziet in het oude Gandhara-rijk, dat voor boeddhisten het heilige oord van hun religie is, niet alleen een bron van inkomsten. De plek verzacht ook het imago van het gevaarlijkste land ter wereld. Maar fundamentalisten maken het ook premier Khan niet gemakkelijk. Toen hij recent een foto twitterde van een tweeduizend jaar oude boeddhistische afbeelding op een rots in de Swat-vallei, zeiden ze tegen hem dat je van foto's van het glorieus verleden geen benzine kunt kopen. Khan kan niet op tegen de luidsprekers van de mullahs.

Kunstenaar Iftikhar houdt het voor gezien. Hij wil zich als kunstenaar in Thailand vestigen, waar zijn beeldende kunst wel wordt gerespecteerd en zijn familie geen gevaar loopt. In het strenger wordende islamitische Pakistan ziet hij geen toekomst meer.

IN SIMON'S TOWN

Op een houtje moeten bijten

Eindelijk zijn ze er weer, de buitenlandse toeristen in Zuid-Afrika. Duitsers, Fransen, soms zelfs een Rus. En met die toeristen zijn ook de Afrikaanse verkopers van snuisterijen terug in de straten van het kustplaatsje Simon's Town.

De Senegalees Ba Alioune van begin dertig was een van de eersten die hun gezicht weer lieten zien. Recht tegenover het hek dat toegang geeft tot Water's Edge Beach zit hij met een baseballpetje en namaak Ray-Ban-zonnebrillen onder een boom achter een opklaptafel.

Zijn koopwaar komt uit Malawi, Congo, Zuid-Afrika en China. Pinguïns van ijzerdraad en kraaltjes zijn populair, want iets verderop huist een pinguïnkolonie die wereldberoemd werd dankzij de Netflix-serie *Penguin Town*.

Toen Alioune negen jaar geleden naar Zuid-Afrika kwam, sprak hij alleen Wolof, de taal in Senegal en andere West-Afrikaanse landen. 'In het Engels leerde ik al snel be-dragen zeggen: *fifty, hundred,*' vertelt Alioune. Hij kwam naar Zuid-Afrika dankzij zijn zwager Sal, door iedereen *the boss* genoemd, die hem en een paar dozijn anderen, vooral Malawiërs en Congolezen, 28 euro per week betaalt om toeristen te verleiden tot het aanschaffen van souvenirs. 'Voor de lockdowns was het leven goed, we verkochten veel,' zegt Alioune.

Toen het coronavirus zich over de wereld verspreidde en de toeristen wegbleven, was het snel gedaan met de business. Maandenlang zat Alioune thuis, wachtend op het sein dat de boel weer open ging. Zijn baas Sal gaf hem geen salaris meer. Hij kreeg alleen eten en drinken. Sinds een tijdje is Alioune terug, maar de verkoop loopt nog steeds stroef.

'Kijk zelf,' zegt Alioune, gebarend naar de na-genoege lege Kleintuin Road. Maar dan stopt een jonge man. Hij is geïnteresseerd in een trommel-tje. '*Three hundred,*' roept Alioune. De man aar-zelt. '*Two-fifty,*' zakt Alioune meteen. Zijn eerste deal van vandaag.

Fred de Vries ziet dat Afrikaanse verkopers na twee jaar pandemie eindelijk weer klandizie hebben.

Met de toeristen zijn ook de straatventers terug in Simon's Town

Wegen zijn verdwenen in het wassende water dat enorme schade aanrichtte in het oosten van Australië

OP DE KAART

Canada

Op 2 maart zijn opnieuw kindergraven ontdekt bij een voormalige katholieke school, 350 kilometer ten noorden van de Canadese stad Edmonton. Ditmaal ging het om 169 anonieme graven. Van 1883 tot 1996 zijn zo'n 150.000 inheemse Canadese stamkinderen gescheiden van hun familie om verplicht katholiek onderwijs te volgen. De doodsoorzaak van de kinderen in de graven is nog niet vastgesteld. Kinderen op deze scholen kregen te maken met diverse vormen van geweld, seksueel misbruik en ziekten.

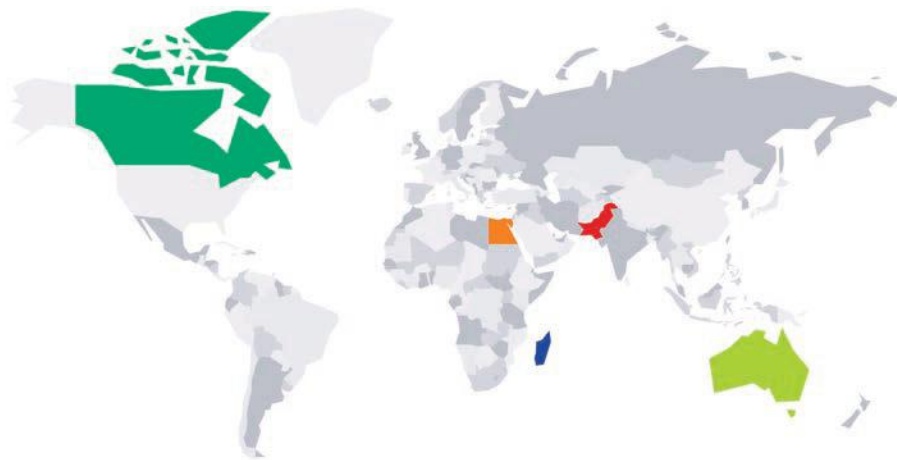
5 VRAGEN

over nieuwe definitie van Zwitserse neutraliteit.

Renske Heddema in Zürich (Zwitserland)

1 Hoe is gereageerd op de Russische inval in Oekraïne? Terughoudend. Als neutraal land wil Zwitserland geen positie kiezen. Toen de Europese Unie sancties uitvaardigde tegen de Russen, was Zwitserland nog bezig de Russische minister Sergej Lavrov voor overleg naar Genève te krijgen of zelfs een vredesbe-raad aan te bieden tussen de strijdende partijen. Toen dat kansloos bleek, ging de regering overstag en koos mét de internationale gemeenschap partij tegen de Russen. Maar pas na vier dagen.

2 Was buitenlandse druk nodig? Protest kwam niet alleen uit het buitenland. De eerste persconferentie van de regering was een tenenkrommend schouwspel. De inval werd wel een

56

DODEN

vielen er bij een aanslag op een kerk in Pakistan. De daad werd opgeëist door terreurgroep IS.

A. Shadab/ANP

Madagaskar

Het eiland voor de Afrikaanse oostkust wordt al acht maanden geteisterd door extreme droogte. Dit is de oorzaak van een hongersnood waar zeker twee miljoen inwoners onder te lijden hebben. Bovendien zijn de afgelopen weken oogsten mislukt door drie cyclonen en een tropische storm. Inwoners zijn massaal op zoek naar insecten, zoals sprinkhanen, en cactusbladeren, om toch nog iets te eten te hebben. Grootschalige ontbossing leidde de afgelopen jaren tot zandstormen die de crisis verder verergeren.

Egypte

Op 5 maart nam Radwa Helmi als eerste vrouwelijke rechter plaats in de Raad van State. Honderden vrouwen in Egypte zijn advocaat, maar het aantal vrouwelijke rechters bleef lang steken op nul. Enige uitzondering was tot nu toe Tahany al-Gebaly, rechter in de Hoge Raad van 2003 tot 2012. Hoewel er geen wetgeving is die vrouwelijke rechters verbiedt, domineren mannen de rechterlijke macht vrijwel geheel in het conservatieve moslimland. Ook op andere vlakken hebben vrouwen minder rechten.

Australië

De afgelopen anderhalve week is de oostkust van Australië getroffen door ernstige overstromingen. Op zondag stond het dodental op 17. De grensregio van Queensland en New South Wales werd de afgelopen week getroffen door een hoeveelheid regenwater die normaal in een jaar valt. Duizenden bewoners van het gebied raakten ontheemd, terwijl wegen, eigendommen en vee wegspoelden. Volgens de autoriteiten zal de wederopbouw vele maanden duren en miljarden kosten.

Uko Pruis

Zwitserse president Ignazio Cassis kondigt de bescheiden sancties aan

op het spel zetten. Vooral de rechts-conservatieve SVP hecht aan de Zwitserse neutraliteit. Nu wil het parlement een diepgaand debat over de Zwitserse neutraliteit in de 21ste eeuw.

4 Wat komt daaruit? Waarschijnlijk niet veel. Zwitserland heeft de neutraliteit steeds opnieuw geïnterpreteerd, zodanig dat het land politiek of economisch inspeelde op een veranderende internationale situatie, zegt historicus Sacha Zala. De Zwitserse neutraliteit krijgt dus hooguit weer een nieuwe definitie.

Meedoen met sancties

schending van een soeverein land genoemd, maar niet veroordeeld. Bewegingen op Russische bankrekeningen moesten aan de Zwitserse autoriteiten worden gemeld, maar Russisch kapitaal werd niet bevroren. Burgers kwamen met massale demonstraties. Pas toen bekende de regering kleur en nam dezelfde maatregelen als de Europese Unie.

3 Daarmee gaf Zwitserland in feite zijn neutraliteit op, nietwaar? Vrijwel alle gezaghebbende internationale media zagen het zo: Zwitserland breekt met de neutraliteit, een eeuwenoude traditie. Maar daar schrokken de Zwitsers op hun beurt toch weer van. Ze willen hun internationale positie als neutrale bemiddelaar tussen conflictpartijen niet

5 In die nieuwe definitie worden Russen dus hard aangepakt? Niet met alles. Zwitserland is 's werelds grootste handelsplaats voor Russische olie en gas. Maar de regering heeft geen vat op die handel. Daarmee houdt marktplaats Zwitserland de oorlogsmachine van de Russische president Vladimir Poetin draaiende. Ngo's dringen er al lang op aan dat Zwitserland naast een Autoriteit Financiële Markten ook een voor de grondstoffenhandel moeten instellen.

DIPLOMATIE

De Australische ambassadeur **Matthew Neuhaus** (63) over het belang van de alliantie AUKUS en de les voor Europa in de omgang met China – en met Rusland.

Robbert de Witt

David Foote

‘Uiteindelijk winnen de bondgenootschappen’

EW Ziet u in de toekomst nog meer landen lid worden van AUKUS, naast Australië (AU), het Verenigd Koninkrijk (UK) en de Verenigde Staten (US)?

Matthew Neuhaus: ‘Een belangrijk deel van AUKUS, dat in essentie gaat over het delen van technologieën, is het delen van gevoelige informatie over nucleair aangedreven onderzeeboten. In dat opzicht is het maar de vraag of uitbreiding voor de hand ligt. Er wordt veel gesproken over een Angelsaksisch verbond, maar dat is het niet. Want naast AUKUS werken we ook samen met de Verenigde Staten, India en Japan in de QUAD. En Australië zoekt samenwerking met Zuid-Korea en ASEAN-landen als Indonesië, ook bezorgd over de Chinese expansie. AUKUS is slechts één onderdeel van de puzzel. Uiteindelijk winnen de bondgenootschappen. Rusland en China moeten beseffen dat zij moeten samenwerken met andere landen om succesvol te zijn.’

EW Hoe is de relatie nu met China?

Neuhaus: ‘Die is complex, met economische, politieke en mensenrechtenkwetsies. China is ook onze grootste handelspartner. Ik kan het prima vinden met mijn Chinese collega in Den Haag, die trouwens in Australië heeft gestudeerd. En in Australië is een nieuwe Chinese ambassadeur die zegt dat hij Australië de hand wil reiken.’

EW Denkt u dat er in Europa nog misvattingen bestaan over AUKUS?

Neuhaus: ‘Vast, en dat zal ook deels het gevolg zijn van de – begrijpelijke – Franse teleurstelling dat het inzake de onderzeeboten een belangrijke handelsovereenkomst is kwijtgeraakt. Het was ook erg ongelukkig dat de aankon-

diging van AUKUS op dezelfde dag was als de onthulling van de strategie van de Europese Unie (EU) ten aanzien van het Indo-Pacifische gebied. Dat was niet opzettelijk. We willen juist dat ook de EU in de regio meer betrokken raakt en de rol van de Fransen is daarin cruciaal. De democratische landen moeten opkomen voor hun soevereiniteit en zich beschermen tegen autocratische landen.

‘Maar ondanks de Franse woede reageerden veel Europese landen ook heel begripvol. De Chinese omgang met Litouwen heeft veel Europese landen de ogen geopend over hoe hard China het kan spelen. Want nu is er een Europees land dat te maken heeft met dezelfde soort sancties en reacties uit China als waarmee Australië te maken had. Toen premier Mark Rutte in Australië was, zei hij al dat Australië de kanarie in de kolenmijn is.’

EW Wat is de les die Australië heeft geleerd in het omgaan met Chinese druk?

Neuhaus: ‘Het is heel belangrijk om niet te kiezen voor *appeasement* en te toegeeflijk te zijn. Zo kwam China met een lijst van veertien eisen aan de Australische regering, die ook te maken hadden met de persvrijheid. Toen hebben we gezegd: nee, daaraan kunnen we op geen enkele manier tegemoetkomen. Hoewel de gevolgen daarvan pijn deden, is China sindsdien voorzichtiger in de benadering van Australië.

‘Het is ook belangrijk dat er een gezamenlijk antwoord komt op de crisis in Oekraïne, want dat kan gevolgen hebben voor het Indo-Pacifische gebied. Alles heeft met elkaar te maken in

deze gemonialiseerde wereld. Hoewel Australië ver weg ligt, houden we ook daarom de oorlog in Oekraïne in de gaten en leveren we ook steun.’

EW

‘Rusland en China moeten samenwerken met andere landen om succesvol te zijn’

Leiderschap in Turbulente Tijden

Onze gastsprekers:

**dr. Ferd
Grapperhaus**

**Toon
Gerbrands**

**Prof. dr.
Marcel Levi**

**Prof.dr.
mr Bas
Kodden**

**prof. dr.
Rianne
Letschert**

**Luitenant-
Generaal b.d.
Mart de Kruif**

Leiderschap brengt vele uitdagingen, zeker in de huidige tijd met Corona en thuiswerken. Werk aan uw persoonlijke en professionele ontwikkeling en til uw leiderschap naar een hoger niveau met deze inspirerende collegereeks.

Leer vanuit diverse invalshoeken naar leiderschap in turbulente tijden te kijken. In deze inspirerende collegereeks geven 7 experts en topsprekers uit de wetenschap, sport, gezondheidszorg en het bedrijfsleven hun visie op leiderschap in turbulente tijden en leert u hoe u dit toepast in uw eigen praktijk.

Aan bod komen onderwerpen als balanceren in spanningsvelden, de vicieuze cirkel van turbulentie, angst, controle en verslechterende resultaten, het beheersen van uw eigen triggers en de hoogste vorm van leiderschap: leiding laten nemen.

Krijg inzicht in:

- de kunst van leiderschap en duurzaam presteren
- de psychologische dimensie van leiderschap onder druk

Startdatum 9 mei 2022

Nyenrode Business Universiteit, Breukelen

Meld u nu aan voor deze collegereeks of voor de collegereeks Psychologie van Leiderschap op **ewcollegereeks.nl**

Photo: Bureau/ANP/ANP

1 Frankrijk herstelt sneller van de pandemie dan andere landen en krijgt veel mensen aan het werk. Gaat het de goede kant op?

Emmanuel Macron, die verzekerd lijkt van herverkiezing, heeft op het eerste gezicht een prachtig rapport. Een recordgroei van 6,7 procent in 2021 bijvoorbeeld – boven het gemiddelde van de eurozone van 5 procent. Er kwamen 500.000 banen bij. De werkloosheid is nu 7,4 procent, het laagste niveau in vijftien jaar. Er is meer bedrijvigheid en ook met *French*

Tech gaat het goed. In 2018 telde Frankrijk nog maar vijf *unicorns*, jonge tech-bedrijven die meer dan 1 miljard dollar waard zijn. Dat zijn er nu 26.

Toch valt er veel op af te dingen. De groei is voor een belangrijk deel te danken aan coronasteun die de staatsschuld veel meer omhoog joeg dan elders. En de kwalen waaraan de economie altijd al leed, zijn erger geworden. Geen land in de eurozone dat zo veel uitgeeft, zo veel leent en dat, ondanks alle inspanningen, zo'n hoge lastendruk heeft als Frankrijk.

2 Macron belooft bij zijn aantreden een revolutie. Wat kwam daarvan terecht?

Revolutie was de titel van het boek dat zijn campagne van 2017 begeleidde. De toen 39-jarige sociaal-liberaal legde uit dat hij wilde afrekenen met oude vormen en gedachten, zoals de traditionele tegenstelling tussen links en rechts. De economie zou hij bevrijden van het korset dat de gevestigde belangen diende, en de ondernemersgeest gevangen hield. Frankrijk, zo vatte Macron het samen, moest een *start-up-nation* worden.

Sarah Meyssonnier/AFP/ANP

Massale protestactie in Parijs op 1 mei 2019, de Dag van de Arbeid, tegen het beleid van de Franse president. Macron moest zijn hervormingen danig afzwakken onder druk van de 'gele hesjes'

Geen revolutie, wel schulden

Emmanuel Macron beloofde aan het begin van zijn termijn Frankrijk grondig te moderniseren. Vijf jaar later lijkt het land eerder op weg om een tweede Italië te worden. Tien vragen over de president die toch niet zo veel hervormt.

Kleis Jager
in Parijs

Een revolutie is het niet geworden, maar een paar ambities heeft hij zeker kunnen waarmaken. Zo is het land beter gaan zorgen voor zijn ondernemers. Je hoort ze minder klagen. Macron hervormde daarbij de arbeidsmarkt. Zo is het makkelijker om werknemers te ontslaan. De ontslagbescherming was voor werkgevers een belangrijke reden om mensen niet aan te nemen. De president greep ook in bij spoorbedrijf SNCF. Nieuwe treinmachinisten hoeven niet te rekenen op een pensioen op hun 55ste. Maar hierna drukte hij op de pauzeknop.

3 Maar waarom stakte de dadendrang? De ouverture van de president leek nou juist zo veelbelovend.

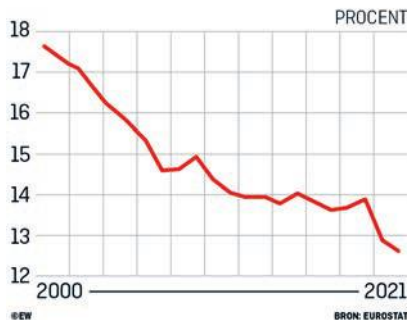
Het elan werd gebroken door de *gilets jaunes*, de gele hesjes. Pakjesbezorgers, truckers, alleenstaande verpleegkundigen en andere werkende armen kwamen in de herfst van 2018 in opstand tegen een groene taks op benzine en diesel. Politiek en media ontdekten stomverbaasd dat een aanzienlijk deel van de natie meer zorgen heeft over het einde van de maand dan over het einde van de wereld.

De *gilets jaunes* bleven rotondes en toegangswegen van winkel- en distributiecentra bezetten tot voorjaar 2019. Een jaar later begon de coronacrisis.

Macron werd ook tot in zijn eigen partij gehinderd door het misschien wel typisch Franse conservatisme dat bang is voor het verlies van verworven rechten, en voor aantasting van het 'Franse sociale model'. Uiteindelijk zag Macron ervan af om de pensioengerechtigde leeftijd van 62 te verhogen naar 64 jaar. Een ingreep die het klapstuk van zijn termijn had moeten worden.

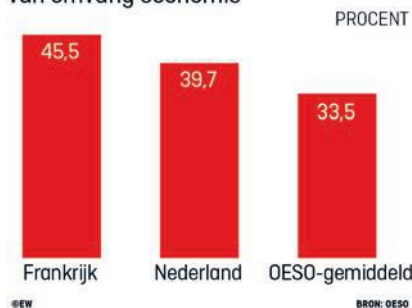
Kalft af

Aandeel industrie in economie

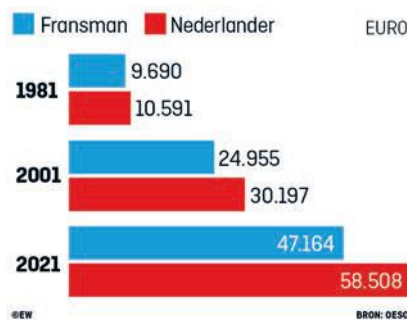
Hoge lastendruk

Belastinginkomsten ten opzichte van omvang economie

Twee snelheden

Nationaal inkomen per inwoner

Zorgelijk gat

Handelsoverschot of -tekort per maand

4 Vorige maand noteerde Frankrijk een recordtekort op de handelsbalans voor 2021 van bijna 85 miljard euro. Hoe hard is dat aangekomen?

Heel erg hard. Aan de vrucht kent men de boom, zegt men in Frankrijk. Het grote tekort bewijst dat de echte strijd om de concurrentiepositie te verbeteren eigenlijk nog moet beginnen. Minister Bruno Le Maire van Financiën verzuchtte dat er tien jaar nodig zijn om uit het dal te klimmen. Omdat de export van ontwikkelde landen het voor 80 procent moet hebben van de maakindustrie, is *réindustrialisation*, herindustrialisatie, nu het mode-woord in Frankrijk.

‘Wij kunnen opnieuw een van de grote industriële machten in de wereld worden,’ zei Le Maire begin dit jaar. Hij poseerde toen met Renault-topman Luca de Meo bij een Renault Alpine in het Normandische Dieppe. Een fraai symbool, omdat deze fabriek een paar jaar geleden nog zou sluiten, maar werd gered omdat het een elektrische versie van dit sport-model kon maken.

5 Zijn de problemen van de Franse export te wijten aan de coronacrisis?

De epidemie heeft sterke sectoren als de luchtvaart-, defensie- en auto-industrie flink geraakt. Maar de zwaktes zijn niet van vandaag of gisteren. Na dertig jaar van niet-aflatende krimp bedraagt het aandeel van de industrie in het bruto binnenlands product – dat wat de Fransen samen in een jaar verdienen – nog geen 13 procent. Het is zelfs 10,9 procent als je alleen kijkt naar de maakindustrie en de energie-, water- en afvalsector erbuiten laat. Dat is niet alleen veel minder dan in Duitsland (20 procent), maar ook lager dan het gemiddelde van de Europese Unie (15 procent).

6 Waarom en wanneer ging het bergafwaarts met de Franse industrie?

De klappen van de mondialisering kwamen in Frankrijk harder aan dan elders (zie ‘Zorgelijk gat’ op deze pagina). Vooral na 2000, het jaar dat Frankrijk nog een handelsoverschot had, ging het snel. Rond de eeuwwisseling dachten velen dat het geen ramp was als de productie verhuisde naar lagelonenlanden. *Fab-*less, zonder fabriek, werd een populair

concept. Het land van Colbert – de minister van Lodewijk XIV die in de zeventiende eeuw tal van staatsondernemingen oprichtte, waaronder een weinig succesvolle kopie van de VOC – keerde zich af van de industrie.

Tegelijk nam Frankrijk een rampzalige keynesiaanse afslag: het zette de kaarten in tegenstelling tot bijvoorbeeld Duitsland en Nederland, op stimulering van de vraag in plaats van het aanbod. De kosten van dit luid bezongen model – inclusief een 35-urige werkweek met behoud van volledig salaris – bleken een zware handicap op de wereldmarkt. Op de vlucht voor hoge sociale lasten en een hoge winstbelasting, werden Franse bedrijven kampioen in het verplaatsen van productie naar het buitenland.

Aan de arbeidskosten is inmiddels een en ander gedaan. Macrons voorganger François Hollande begon daarmee. De blik is nu meer gericht op onderzoek en innovatie om hoogwaardiger producten te leveren. Toch hoor je nog vaak dat Fransen Spaanse kwaliteit leveren tegen Duitse tarieven.

Die opwaardering is een grote klus. Frankrijk was een land van ingenieurs, maar aan hen bestaat een groot tekort, net als aan wis- en natuurkundigen.

7 Frankrijk heeft succesvolle bedrijven als LVMH in de luxe-industrie, Peugeot en Renault voor de auto's, en het maakt de Rafale, het beste gevechtsvliegtuig van de wereld.

Dat is waar. LVMH, onder meer van de champagne van Moët, brak in 2021 zelfs alle records met een omzet van 64 miljard euro en een nettowinst van 12 miljard. Maar het is niet genoeg voor een land dat op zo'n grote voet leeft. Ook al is de ruim 1,5 miljard euro fiscale bijdrage aan de staatskas van een bedrijf als LVMH aanzienlijk. De opbrengst van de wapenverkoop is trouwens bestemd voor de uitrusting van het eigen leger – het enige in de EU van enige betekenis.

8 Maar heeft Frankrijk met zijn kernenergie dan geen heel groot voordeel?

Hier liggen zeker kansen. Alleen was het beleid de afgelopen tien jaar gericht op afbouw en sluiting van centrales, en op de aanleg van windmolens en zonnepanelen. Daarmee ging veel tijd verloren.

Jean-François Bédits/AFP/AP

President Macron bezoekt een kerncentrale in Belfort, in het oosten van Frankrijk

Pas vorige maand gooide Macron het roer radicaal om. Frankrijk gaat voor het eerst sinds bijna een halve eeuw een nieuw nucleair park bouwen. Dat bestaat om te beginnen uit zes centrales van het nieuwste type, de EPR 2. EPR staat voor *evolutionary power reactor*, de evolutionaire krachtcentrale.

De bestaande verouderde centrales (56 reactoren op 18 locaties) zullen zo lang mogelijk openblijven. Deze nucleaire renaissance kan helpen om Macrons investeringsplan *France 2030* vaart te geven. Het plan, in de geest van Colbert, trekt 34 miljard euro uit voor 'sectoren van de toekomst' waarin Frankrijk leidend wil zijn of waar het de aansluiting niet wil verliezen.

Zo moet er in Noord-Frankrijk een 'accuvallei' komen, met drie gigafabrieken. Ook zijn vijftien locaties aangewezen voor de productie van groene waterstof. Daarvoor is 9 miljard euro gereserveerd.

Frankrijk heeft veel kans om te slagen

met groene waterstof. De Franse electriciteit is dankzij kernenergie al voor iets minder dan 70 procent CO₂-neutraal. Het land heeft veel start-ups en veel grote klanten uit de eigen auto-, defensie- en luchtvaartindustrie.

9 De Franse staatsschuld explodeerde in de coronacrisis. Is dat een onderwerp in de verkiezingsstrijd?

Nee, je hoort er vrijwel niets over. De begrotingsregels van de eurozone zijn tijdelijk buitenspel gezet en wat een ruime meerderheid van de Fransen betreft, blijft dat voor altijd zo.

De Franse staatsschuld naderde voor het uitbreken van de coronacrisis al de grens van 100 procent van het bruto binnenlands product, en zou dit jaar uitkomen op 113,5 procent. In miljarden uitgedrukt is dat een stijging van 560 miljard euro – meer dan de totale Nederlandse staatsschuld, die medio 2021 ongeveer

450 miljard euro bedroeg.

Het COVID-herstelplan *France Relance* dat de regering in februari 2020 lanceerde, omvatte steun ter hoogte van 100 miljard euro, waarvan 40 miljard uit het Europese steunfonds. Tienduizenden ondernemingen in het midden- en kleinbedrijf profiteerden ervan. *Quoi qu'il en coûte* – wat het ook moge kosten, luidde de strijdkreet van Macron,

Het probleem is dat de staat de uitgaven voor het eigen functioneren flink heeft laten oplopen. Volgens de Franse Rekenkamer zijn de komende jaren nooit vertoonde bezuinigen nodig om de groei van de schuldenlast te bedwingen. De regering zou 45 miljard euro extra moeten bezuinigen om in 2027 te voldoen aan de 3-procentsnorm voor het begrotingstekort. Zo'n groot bedrag besparen, is Parijs nog nooit gelukt.

Die boodschap wordt niet gehoord in een tijd waarin het gratis geld je met miljarden euro's om de oren vliegt. Maar de jaarlijkse rentelast van de schulden is nu al net zo groot als de begroting voor justitie. Als de rente stijgt met 1 procentpunt, neemt de rekening op termijn nog eens met 39 miljard euro toe.

10 Wat moet Frankrijk doen aan het schuldenprobleem?

Zonder de Europese Centrale Bank die de rente kunstmatig onder de nul houdt en op grote schaal overheidsschulden opkoopt, had het geldfonds IMF zich misschien al gemeld in Parijs.

Frankrijk moet meer geld verdienen en meer werken, zoals Macron zelf ook opmerkt in een brief waarin hij zijn kandidatuur officieel maakte. Het aantal gewerkte uren per hoofd van de bevolking is te laag, net als de arbeidsparticipatie. Er werken veel minder Fransen tussen de 15 en 64 jaar dan Nederlanders of Duitsers in diezelfde leeftijdscategorie.

De pensioengerechtigde leeftijd moet daarom zo snel mogelijk van 62 naar 64 jaar. Want de pensioenuitgaven (328 miljard euro in 2019) zijn torenhoog. Ze beslaan 13,5 procent van het bruto binnenlands product, tegen gemiddeld 8 procent in andere ontwikkelde landen.

De Franse verzorgingsstaat en de overheidsfinanciën zijn een tijdbom geworden. Die onschadelijk maken – dat wordt de grote opdracht van de volgende president.

Telt waardestijging
vastgoed mee als
rendement?

Rob Engelaar/ANP

Nog meer verwarring over box 3

ACHTER DE KOMMA

Jeroen van Wensen

Afgelopen december verklaarde de Hoge Raad de vermogensrendementsheffing van box 3 ongeldig. Spaarders en beleggers krijgen daardoor mogelijk belastinggeld terug over de jaren 2017 tot en met 2020. Over belastingjaar 2021 – de aangifte kan vanaf deze maand worden ingediend – betalen zij minder belasting over hun vermogen. In welke mate is nog onbekend, doordat de uitspraak van de Hoge Raad van december vragen onbeantwoord laat.

De hoogste rechters legden wel uit hoe spaarders moeten worden gecompenseerd. Over spaartegoeden rekent de Belastingdienst een fictief rendement

dat oploopt tot 5,5 procent. Daarover betalen (betaalden) spaarders 30 procent belasting. Maar de Hoge Raad oordeelde dat de Belastingdienst maximaal mag heffen over het werkelijk behaalde rendement. Voor spaarders, die geen rente van de bank krijgen, is het werkelijke rendement 0 euro, en de te betalen belasting daardoor ook maximaal 0 euro.

Maar 60 procent van de box 3-betalers heeft naast spaargeld ook nog andere bezittingen, in de vorm van aandelen en vakantiehuisen bijvoorbeeld. De vraag is of de waardestijging van aandelen en vastgoed meetelt als werkelijk behaald rendement. De Hoge Raad was daar niet duidelijk over. Als de waardestijging meetelt, dan zal het werkelijke rendement

– door de flinke waardestijgingen van de afgelopen jaren – dikwijls hoger liggen dan het fictieve, fiscale rendement van 5,5 procent. De groep van 60 procent zal dan doorgaans geen recht hebben op belastingteruggave.

De Hoge Raad oordeelt binnenkort over een box 3-zaak met een vakantiehuis. Eind februari kwam de adviseur van de Hoge Raad (de advocaat-generaal) met zijn advies over hoe de hoogste rechters de zaak moeten beoordelen. Opmerkelijk genoeg liet de adviseur zich niet uit over de vraag of de waardestijging van het vakantiehuis nou wel of niet meetelt als werkelijk rendement.

Hopelijk biedt de Hoge Raad binnenkort die duidelijkheid zelf wel.

OP DE RANGLIJST

Uitstekend verbonden

Fleur Verbeek

Na de Verenigde Staten was Nederland het tweede land ter wereld dat werd aangesloten op internet. Op 17 november 1988, om iets voor half negen 's ochtends, ontving systeembeheerder Piet Beertema bij het Centrum Wiskunde & Informatica in Amsterdam vanuit de Verenigde Staten deze e-mail: 'Dit is om je te laten weten dat we de status van dit netwerk hebben veranderd naar verbonden.'

Sindsdien is Nederland altijd koploper gebleven op het gebied van digitale infrastructuur en connectiviteit. Dankzij de centrale ligging heeft Nederland een ideale

verbinding naar de rest van Europa als *Digital Gateway to Europe* – de digitale toegangspoort tot Europa. Een logistieke hub naast Schiphol en de Rotterdamse haven. Dat betaalt zich uit met uitstekend en goedkoop internet voor Nederlanders.

Die koppositie is ook terug te zien op een lijstje van Eurostat. Het Europese statistiekbureau vergeleek per land hoeveel inwoners die het risico op armoede lopen – dat wil zeggen 60 procent van het gemiddelde netto-inkomen verdienen – zich geen toegang tot internet kunnen veroorloven.

Vooral Oost-Europese landen scoren slecht. Zo heeft in Roemenië ruim 40 procent van de arme groep geen toegang tot

internet. Bulgarije volgt met 27 procent. Nederland komt als een van de beste uit de bus: slechts een ruime procent van hen die het risico op armoede lopen, heeft geen verbinding met het web. Nederland deelt de tweede plaats met Luxemburg en moet alleen Zweden (1,1 procent) voor zich dulden.

12,5
miljard euro

CIJFER VAN DE WEEK

Cryptovaluta, zoals bitcoin en ether, bereikten in 2021 een nieuw record, maar niet eentje waar fans blij mee zullen zijn. De crypto-criminaliteit steeg vorig jaar naar een recordhoogte van 14 miljard dollar, omgerekend zo'n 12,5 miljard euro, zo blijkt uit het Crypto Crime-rapport van blockchain-analist Chainalysis. Het gaat dan om onlineportefeuilles die zijn gekoppeld aan criminele activiteiten, zoals oplichting, witwassen en ransomware – software waarmee een pc wordt 'gegjzeld' en tegen betaling weer wordt vrijgegeven aan de eigenaar. Het bedrag is bijna verdubbeld ten opzichte van het jaar ervoor, toen het ging om circa 7 miljard euro.

De stijging is niet vreemd als je bedenkt dat het aantal crypto-transacties is toegenomen met 567 procent, met een omvang van 15.000 miljard euro. Zet dit toegenomen aantal transacties af tegen het aantal criminele portefeuilles en dan blijkt maar 0,15 procent van de transacties van criminele herkomst te zijn.

Ongeveer driekwart van de ransomware-inkomsten vloeit naar Rusland. Veel van de illegale praktijken spelen zich af in de Federation Tower, een imposante wolkenkrabber in hartje Moskou. Hier zijn cryptobedrijven gevestigd waarvan bekend is dat zij betrokken zijn bij het witwassen van cryptomunten en bij ransomware. Omgerekend is er vorig jaar op die manier 357 miljoen euro naar de Federation Tower gevloeid.

Nicolette van den Hout

M/V VAN DE WEEK

De laatste grote missie van Frérot was Suez overnemen

Nicolette van den Hout

Waarmee houdt Veolia zich tegenwoordig bezig?

Wie aan Veolia denkt, denkt wellicht nog aan de bussen en treinen die het Franse bedrijf in het zuiden van Nederland en in de regio Haaglanden had rijden. Maar de transportactiviteiten heeft het bedrijf afgestoten en de naam Veolia verdween in 2016 uit het straatbeeld. Het afgestoten deel ging verder als zelfstandig bedrijf onder de naam Connexxion.

Het van oorsprong Franse waterleidingbedrijf houdt zich tegenwoordig bezig met water, energie en afvalverwerking. Zo bedenkt het ook in Nederland oplossingen om grondstoffen te hergebruiken en te vernieuwen voor bedrijven in onder meer de chemie, levensmiddelen en gezondheidszorg. Denk aan het transformeren van vervuild water naar duurzame thermische energie.

Op 17 maart presenteert Veolia de jaarcijfers. Hoe staat het bedrijf van Antoine Frérot ervoor?

Afval is *big business*. In 2019 meldde Veolia een recordjaar met een omzet van 19,8 miljard euro. In 2020 was de omzet iets lager, maar de eerste negen maanden van 2021 was de omzet met ruim 20 miljard euro al hoger dan het recordjaar 2019.

In hun missie wereldleider in ecologische transformatie te worden, heeft Veolia in 2021 het Franse afvalverwerkingsbedrijf Suez overgenomen. Op dit moment heeft Veolia 86,22 procent van alle aandelen van Suez in handen. Dit moet 100 procent worden. Samen moeten ze een omzet van ongeveer 37 miljard euro per jaar gaan realiseren.

Suez beschouwde de overname als vijandig. De deal is dan ook omstreden. Zo zou de Franse politiek zich ermee hebben bemoeid. Daarom loopt er nog een onderzoek. En omdat twee van 's werelds grootste waterleiding- en afvalbedrijven fuseren, toerden ook de

Vincent Isore/IP3/Getty Images

Antoine Frérot (63), baas en hervormer van Veolia, gaat binnenkort met pensioen

Europese en Britse mededingingsautoriteit zich. De Europese waakhond is inmiddels akkoord.

Aan het roer van Veolia staat Frérot. Wie is hij?

De Fransman studeerde af aan de prestigieuze École polytechnique. Aan de École nationale des ponts et chaussées behaalde hij zijn doctoraat civiele techniek. Hij begon zijn carrière in 1981 als ingenieur en onderzoeker bij het Centraal onderzoeksbureau voor Franse overzeese departementen. Daarna heeft hij voor diverse bedrijven gewerkt in managementfuncties. In 2000 werd hij CEO van de voorloper van Veolia Transport. De hele Veolia-groep leidt hij inmiddels dertien jaar. Onder zijn leiding ontwikkelde het bedrijf nieuwe technologieën, zette het zich in voor een circulaire economie en trok het zich terug uit de transportactiviteiten. Deze nieuwe strategie zorgde ervoor dat het bedrijf weer winst ging maken.

Halverwege dit jaar stopt Frérot ermee en draagt hij het stokje over aan operationeel directeur Estelle Brachlianoff.

9 VRAGEN AAN

ERIK-JAN GINJAAR

ALGEMEEN DIRECTEUR VAN POSTILLION HOTELS

‘Elkaar ontmoeten, is relevanter dan ooit’

Jeroen van Wensen

Foto's Olivier Middendorp

1 Hoe staan de zaken ervoor, na twee coronajaren?
 ‘Ik vond de persconferentie van dinsdag 25 januari van dit jaar het zwaarst. De lockdown werd op die dag beëindigd, maar de regering kondigde nog wel voor zes weken de anderhalve meter aan. Die is er weliswaar halverwege de periode afgegaan, maar dat heeft ons het hardst geraakt. Het eerste halfjaar stonden toch alweer een aantal internationale congressen op het programma. Maar die zijn op 26 en 27 januari allemaal geannuleerd. “Weet je, we gaan wel naar Londen of Berlijn, want daar is geen anderhalvemeter-regel, dus daar weten we zeker dat het kan,” zeiden de organisatoren.

‘Iedereen keek zo uit naar het beëindigen van die lockdown, dat er voor het eerst ook wat motivatie-issues kwamen in de hotels. “Dan loopt er nu ook nog eens internationale handel weg, gaat het dan nooit over?” vroeg het personeel zich af. Toen hebben we echt een stevige bloedneus opgelopen. In maart, mei en juni zijn er drie grote congressen uitgevallen, die ons 1,5 miljoen euro omzet hadden moeten opleveren. Londen en Berlijn zijn erg blij.’

2 Gastvrijheid zit in uw tenen. Waar komt dat vandaan?

‘Mijn vader had een eigen restaurant. Daar heb ik van jongs af aan mogen meewerken. Dat voelde voor mij ook echt als *mogen*. Niet als

ERIK-JAN GINJAAR (38)

Geboren in Maastricht. Studeerde aan Hotel Management School. Leerde het vak in het restaurant van zijn vader. Was op 23-jarige leeftijd directeur van twee Amrâth Hotels in Heerlen. Sinds 2017 de algemeen directeur van Postillion. Getrouwd, één dochter, twee zonen.

moeten. Dit vak dat ik mag uitoefenen, is de hele dag met, voor en door mensen. Het mooiste dat er is. Als je het goed doet, doe je net als een scheidsrechter bij een voetbalwedstrijd. Die doet het goed als-ie niet opvalt. En dat is in ons geval niet anders. Als wij het goed doen, hebben mensen een geweldige dag gehad, en denken ze niet van: ik heb de hele dag die Ginjaar om me heen gehad. Dat vind ik magisch.

‘Mijn moeder zei nooit “nee”. Dat de deur altijd openstaat, heb ik van haar geleerd. Mijn vrouw vindt dat weleens lastig. Ik ben van: kom maar aanwaaien en “gezellig, dan eet je toch mee!” Dat heb ik echt van mijn moeder.

‘En ik kom uit Maastricht, de mooiste stad van Nederland, ook de meest gastvrije. Ik zeg niet dat Maastrichtenaars de meest gastvrije mensen zijn, dat weet ik niet. Wat ik wel weet: als je een zonnige dag hebt zoals vandaag, dan zit

het Vrijthof vol. Koffie, vlaai, de biertjes gaan rond. De sfeer heeft alles te maken met elkaar ontmoeten, het leuk vinden elkaar te zien. Dus ook Maastricht heeft een rol gespeeld in mijn *drive* om gastvrij te willen zijn.’

3 Hoe zag uw jeugd eruit?
 ‘Mijn ouders zijn gescheiden. Mijn vader is hertrouwd en heeft in Burgh-Haamstede een zaak gekocht. Mijn moeder woont nog steeds in Maastricht. Ik heb twee zusjes, jonger dan ik, uit het huwelijk van mijn ouders. En mijn vader heeft uit zijn tweede huwelijk ook nog twee jongens. Dat zijn mijn broertjes. Die zijn fors jonger dan ik ben, en ik ben trots op ze. Leuk dat ze er zijn!

‘Ik heb op het vwo gezeten en de hotelschool in Maastricht gedaan. Meteen daarna de hotellerie in, want ik kan niks anders. Tijdens de studie werkte ik bij Amrâth Grand Hotel de l'Empereur in Maastricht. Dat statige gebouw met het torentje, tegenover het station.’

4 U kreeg al op jonge leeftijd een leidinggevende positie.

‘Op mijn 23ste was ik directeur van twee Amrâth Hotels in Heerlen. Maar ik geloof niet dat leeftijd iets zegt. Het gaat om wat je toevoegt, om de bagage die je meeneemt. Ik werkte al van heel jong in de zaak van mijn vader, en ik heb daar afgewassen, schoongemaakt, kassa's opgemaakt. Is

‘Werken in
het restaurant
van mijn vader
voelde voor
mij echt als er
mogen werken.
Niet als er
moeten werken’

Erik-Jan Ginjaar: 'Maastricht is de meest gastvrije, en mooiste stad van het land'

het dan raar om te zeggen dat je ervaring meeneemt die een ander pas op zijn dertigste heeft? Dat weet ik niet.

'In 2012 werd ik directeur van Postillion Hotel in Bunnik, in 2014 kwam ik in de directie van Postillion en sinds begin 2017 ben ik er algemeen directeur.'

5 Hoe is Postillion onder uw leiding veranderd?

'Postillion heeft een enorme voetafdruk in de geschiedenis van Nederland. Het waren de eerste MotoResto's in Nederland, de eerste plekje langs de snelweg waar je koffie kon drinken. Later ook de eerste plekken langs de snelweg waar je kon slapen. Toen heette dat nog motels.

'De negen hotels zijn in 2000 verkocht aan het Franse Accor, maar dat besloot tien jaar later weer te verkopen. Toen is het weer in Nederlandse handen gekomen, en op 19 januari 2010 heropend, met moderne spelling. De l en de j weg, zo werd het Postillion.

'Het was de bedoeling om er te zijn voor iedereen. Helaas blijkt toch het oude Nederlandse spreekwoord te kloppen: een zaak voor iedereen, is een zaak voor niemand. Waar we goed in zijn, en daar focussen we ook op, zijn vergaderingen en congressen van 600 tot 1.000 man. We hebben in Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag een eigen congrescentrum. In Amsterdam kunnen daar 1.200 mensen in.

'We zijn dus ook knoepershard geraakt door COVID. Het internationale reisverbod was voor ons vreselijk. Daar hebben we last van. Het nadeel van de congresmarkt is dat er vaak drie tot vijf jaar vooruit wordt gepland. Eerst in de Verenigde Staten, het volgende jaar in Europa, dan in Azië, en dan weer naar

de Verenigde Staten. Dus als je in enig jaar de boot mist, dan ben je pas over vier jaar weer aan de beurt om een congres te hosten.'

6 U moest fors reorganiseren. Hoe verliep dat?

'Als we in juni 2020 niet hadden gereorganiseerd, dan hadden wij het niet overleefd. We hebben toen ruim 30 procent van ons werknemersbestand ontslagen. Het is het heftigste dat ik ooit heb gedaan. Op 15 maart 2020 werd de lockdown aangekondigd. Begin april hebben we in de directiekamer gezegd dat we moeten zorgen dat wij zelf *in control* blijven, en dat we niet dadelijk door een eigenaar of bank of *whatever* in de hoek worden geduwd. Dat is altijd verkeerd.

'Dus zijn we zelf een reorganisatieplan gaan schrijven. We hebben iedereen steeds geïnformeerd, alle medewerkers wisten dat we hiermee bezig waren. Op 15 juni 2020 heb ik zelf in twee sessies alle medewerkers toegesproken. De dagen erna, 16, 17 en 18 juni, heb ik met een collega alle 110 medewerkers die het betrof, in drie dagen tijd persoonlijk ingelicht. Als we zo hard ingrijpen om dit bedrijf te beschermen, is het minste dat we kunnen doen, zorgen dat iedereen goed begrijpt waarom we het doen. En dat iedereen begrijpt dat het niks te maken heeft met: "Ik vind jou aardig, en jou niet." Of met hoe je je werk doet. Maar wel alles met de toekomst van het bedrijf.'

7 Komt het na corona ooit nog goed met de sector?

'Het ontmoeten komt terug. Ik durf te stellen dat ontmoeten relevanter is geworden dan ooit. Als iets duidelijk is geworden, is dat een uurtje videobellen via Teams of Zoom prima gaat. Maar elkaar in de ogen kijken, een connectie maken, non-verbaal zien of je me begrijpt – dat kun je online moeilijk doen. Hoe vaak heb je tijdens het videobellen niet stiekem toch heel even je mail gecontroleerd, een whatsappje

verstuurd of een filmpje gekeken? Acht uur lang digitaal een wetenschappelijk congres volgen, is niet te doen.

'Ik ben in 2019 voor een meeting van een uur naar Londen gevlogen. Dat doen we natuurlijk nooit meer. Los van het feit dat het vanuit duurzaamheid niet meer kan, is dat totaal inefficiënt. Maar het zakelijk ontmoeten voor een meerdaags congres, je vakcollega's zien... honderd procent dat dat relevant is geworden. Honderd procent.'

8 Wat is uw stijl van leidinggeven?

'Als het moet, dan serveer ik ook de koffie. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het bijna nooit gebeurt, want als ik dat doe, dan loop ik door alle lijnen heen. Ik bemoei me dan met werk waarmee ik me niet moet bemoeien. Dat vind ik wel moeilijk. Ik zat hier net te lunchen, en dan valt me iets op waarvan ik verdrietig word. Dat leg ik dan direct terug in de organisatie. Ik kan dat niet nog een uur laten wachten. Dat zit niet in me.

'Mensen zullen zeggen dat ik heel streng ben, maar wel rechtvaardig. Ik verwacht van mezelf heel veel en van anderen ook.'

9 U geeft alles voor dit vak. Maar zijn jongere generaties daartoe ook bereid?

'De jongeren, zeg maar tussen de twintig en dertig jaar, proberen voor mijn gevoel twee dingen te combineren. Aan de ene kant willen ze een enorme carrière, met het loon en het aanzien dat erbij hoort. Aan de andere kant – ik noemde dat vanmorgen in het bestuur het Instagram-leven – moeten de plaatjes vetter, gaver, hipper en luxer.

'Ze proberen een leven te leiden waarin ze geen keuzes maken. Je mag nooit zien dat iemand moe is, of er even geen zin in heeft. Dat leven is *hyped-up*. Maar als je dat leven wilt, en je wilt ook carrière maken... ja eh... Ik wil zeker een fijn leven, maar ik heb bewust gekozen voor een carrière.'

Vastgoed financieren met **veel** **zekerheid** en een **uitstekend rendement**

hoog rendement · laag risico · geen gedoe

- ✓ Aantrekkelijke vaste rente van 6%
- ✓ Gegarandeerde maandtermijnen
- ✓ Vastgoed als onderpand
- ✓ Recht van 1ste hypotheek
- ✓ Investing liquide te maken

De mogelijkheid om de inkomstenbelasting te middelen, vervalt. Toch kunt u er nog vele jaren uw voordeel mee doen. Hoe zit dat?

Vergeet niet te middelen

E Jeroen van Wensen

En eenmalig hoog inkomen of juist een dip. In die situaties kan de belastingbetaler sinds 1964 gebruikmaken van de gunstige middelingsregeling. Maar daaraan komt na bijna zestig jaar een einde. Het kabinet schaft de regeling af, omdat het vindt dat een te beperkt deel van de belastingbetalers de regeling weet te vinden. Bovendien bespaart het kabinet met het afschaffen zo'n 180 miljoen euro per jaar. Belastinggeld dat niet terug gaat naar de belastingbetaler.

Met de middelingsregeling strijk je een wisselend inkomen glad over drie aaneengesloten belastingjaren. Neem iemand met een jaarinkomen van 150.000 euro in 2020, en geen inkomen in 2021 en

2022. Diegene betaalt alleen over 2020 belasting, over de twee jaren erna niets. Over die drie jaren komt de belastingaanslag uit op 65.925 euro. Stel nu dat het inkomen van 150.000 euro in gelijke parten van 50.000 euro zou zijn verdeeld over de drie jaren. Dan komt het totaal aan te betalen inkomstenbelasting uit op 55.760 euro. Ruim 10.000 euro minder, zo laat de rekenhulp voor middeling op www.berekenhet.nl zien.

Het belastingvoordeel voor de gelijkmatige verdiener valt te verklaren door de progressieve tarieven in de inkomstenbelasting. Hoe hoger het belastbaar inkomen, hoe hoger het belastingtarief. In het verleden heeft de politiek geoordeeld dat degene met sterk wisselende

inkomsten ten onrechte een belastingnadeel ondervindt. De boer met goede oogsten en misoogsten dient dan als voorbeeld. Daarom kan de te veel betaalde belasting met de middelingsregeling worden teruggevraagd bij de Belastingdienst. De regeling kan interessant zijn voor starters op de arbeidsmarkt, vutters en ondernemers (zie 'Lonende gevallen' op deze pagina).

'Iedereen mag zijn inkomen nog tot en met het belastingjaar 2024 blijven middelen, en daarna is het afgelopen,' zegt fiscalist Pieter Spooren (54) van Witlox van den Boomen, die vermogende particulieren en ondernemers adviseert, en ook geregeld de antwoorden verzorgt in de rubriek 'Lezers vragen' (zie pagina 67). De regeling is vooral interessant voor ondernemers, omdat zij soms mogelijkheden hebben om hun inkomen te sturen. Denk daarbij aan fiscale faciliteiten voor investeringen en een bonus of winstuitkering. Van belang is hierbij de grens van afgerond 68.000 euro. Voor het belastbaar inkomen dat daarboven komt, geldt het toptarief van 49,5 procent, daaronder het lage tarief van afgerond 37 procent.

Voor bijvoorbeeld werknemers of particulieren heeft de regeling weinig meer om het lijf, omdat zij minder kunnen sturen op hun inkomen. Zo is paal en perk gesteld aan de belastingaftrek voor onder meer de hypotheekrente en alimentatie. De hypotheek oversluiten naar een lagere rente levert een forse, fiscaal aftrekbare boeterente op. Die boete verlaagt het belastbaar inkomen. Maar door een recent ingevoerde aftrekbeperking heeft dat voor middelen nauwelijks nog zin. Net zo min als het omzetten van een maandelijkse alimentatieverplichting in een eenmalige afkoopsom voor de ex-partner.

'Voor pieken in het inkomen, bijvoorbeeld een ontslagvergoeding of de afkoop van een oude lijfrente, heeft de middelingsregeling nog wel degelijk betekenis,' legt Spooren uit, die erop wijst dat voor AOW-gerechtigden een verzoek tot middeling in sommige situaties nog

wel een voordeel kan opleveren. AOW-ers hebben een eigen extra lage schijf in de inkomstenbelasting, die loopt tot afgerond 36.000 euro, met een tarief van circa 19 procent.

De middelingsregeling loopt tot en met 2024. Daarna stopt de regeling. Een verzoek tot middelen mag tot drie jaar na het onherroepelijk worden van de aanslag worden ingediend bij de Belastingdienst. Een aanslag wordt zes weken na de definitieve aanslag onherroepelijk, omdat dan de termijn is verstreken waarbinnen de belastingbetaler bezwaar kan maken tegen de aanslag.

Het leidt tot de volgende reken-som. Stel dat over het fiscale jaar 2024 aangifte wordt gedaan in april 2025, en de Belastingdienst op 1 augustus 2025 de definitieve aanslag oplegt. Dan is de aanslag halverwege september 2025 onherroepelijk geworden. Tot halverwege september 2028, kan dan nog een middelingsverzoek worden ingediend over de jaren 2022, 2023 en 2024. Naar het verleden kijkend, kan er ook nog over het tijdvak 2016, 2017 en 2018 worden gemiddeld. Je mag meerdere middelingsverzoeken indienen, maar een belastingjaar mag maar in één verzoek worden opgenomen.

Met rekenhulp op internet is relatief eenvoudig het middelingsvoordeel te berekenen. Met het formulier 'Verzoek om middeling' kunt u een middelingsverzoek indienen bij de Belastingdienst. U hoeft geen berekening bij te voegen, wel moet u de gewenste middelingsjaren aangeven. Zoek op 'middeling' op www.belastingdienst.nl.

Lonende gevallen

Mogelijk voordeel uit middeling als deze situatie zich voordoet of in recente jaren heeft voorgedaan:

- > Aan het werk na jaren laag inkomen
- > Lager inkomen na stoppen met werken
- > Uitkering levensloop
- > Lijfrente van voor 1990 keert uit
- > Ontslagvergoeding
- > Zelfstandige ondernemer: investeren
- > Directeur-eigenaar: bonus uitkeren

HUISTE KOOP

525.000
EURO

Adres
Tuinstraat 16
Plaats
Almelo
Provincie
Overijssel
Woonoppervlakte
174 m²

Nu is het een rustig straatje waar Rudi Terwingen en Erik Dierink wonen, maar dat was ooit anders

Het Spiegelhuys telt liefst 103 spiegels

Nicolette van den Hout
Foto's Peter Hilz

De Tuinstraat is nu een rustig, smal straatje in het centrum, maar in 1883 was het nog een drukke winkelstraat. In dat jaar kocht zakenman Jan Hendrik Barneveld nummer 16 en liet het verbouwen tot een snoepwinkel in neorenaissancistische bouwstijl.

Hij liet 103 spiegels ophangen in zijn winkel. En zo veel hangen er nog steeds. Een paneel met wit sierhoutwerk heeft nog de oorspronkelijke spiegels. Het hangt nu veilig achter glas. 'Het heeft natuurlijk wel iets ma-

gisch als je één pot met kauwgomballen hebt staan, en je ziet er twee,' zegt Erik Dierink (49), die er nu met zijn man Rudi Terwingen (53) woont.

In de jaren zestig werd het snoepwinkeltje een kruidenier. 'Daar kennen veel mensen het nu nog van.' Een paar houten lades en latjes waar vroeger de planken zaten voor de kruidenierswaren, herinneren er nog aan.

Het pand heeft daarna verscheidene functies gehad en is eind jaren tachtig volledig opgeknapt. Inmiddels is het een rijksmonument. Het ademt nog altijd de sfeer van toen. Wel met de gemakken van nu, zoals vloerverwarming en zonnepanelen op

het dak. De voormalige winkel doet nu dienst als eetkamer. Daarachter ligt een knusse woonkamer en daarnaast is een ruime keuken met kookeiland. 'Dit deel was een ander huis,' vertelt Dierink. 'Dit was een sigarenwinkeltje. En de ruimte hierachter, wat nu de bijkeuken is, was hun woonkamer annex keuken.' Het authentieke

keukenblok staat er nog, net als de trap, maar die loopt dood naar het plafond.

'Toen wij het in 1999 kochten, mijn vorige partner en ik, waren we er meteen verliefd op,' zegt Dierink. Hoewel hij met veel liefde over het Spiegelhuys praat, is de liefde voor zijn nieuwe partner groter, met wie hij een nieuw huis wil kopen.

Het pand is inmiddels een rijksmonument en ademt nog altijd de sfeer van toen

LEZERS VRAGEN

Onder redactie van
Heidi Klijnsen

Elke week geven **deskundigen** antwoord op vragen van lezers over financiële en juridische kwesties.

mr. Marcel van Kooten FFP MFP CFP® Fiscaal/financieel planner OCM3, parttimedocent Hogeschool Arnhem Nijmegen

SCHULDEN IN DE NALATENSCHAP

Mijn moeder is onlangs overleden. Ze had nog een saneringskrediet uitstaan bij de kredietbank. Haar bewindvoerder raadt mij aan hier niet achteraan te gaan, omdat de kans groot is dat hier verder niets mee gebeurt. Maar de kredietbank rekent wel rente over het krediet. Nu twijfel ik, want ik kan de aflossing op dit moment nog wel betalen, maar niet als er jaren rente overheen gaat. Hoe zou ik

hier het beste mee kunnen omgaan?

H.N., Houten

Normaliter geldt dat wanneer iemand overlijdt, de bezittingen én schulden overgaan op de erfgenamen, in dit geval is dat dus naar u. Dit kan via een testament of, als dat er niet is, volgens de wettelijke verdeling.

Afhankelijk van hoe u de erfenis aanvaardt, wordt u wel of niet aansprakelijk gesteld voor de schulden van

uw moeder. Als u de erfenis zoals dat heet zuiver aanvaardt, bent u altijd met uw eigen vermogen aansprakelijk voor de schulden, en dus ook voor het saneringskrediet, dat net zo goed tot de nalatenschap behoort. Ook als de schulden groter zijn dan de bezittingen.

U kunt de erfenis ook beneficiair aanvaarden. U bent dan alleen aansprakelijk voor schulden voor zover deze kunnen worden voldaan uit de bezittingen van de nalatenschap.

Of de kredietbank wel of niet overgaat tot invordering van het saneringskrediet, zal mede afhangen van de regelgeving van de gemeente op dit punt. Kijk dus in elk geval goed naar de algemene wettelijke regelgeving en de gedragsregels (in de regel een sociaal incassobeleid) van de kredietbank, voordat u een beslissing neemt.

UITVAL OP HET DAGVERBLIJF

Door coronabesmettingen en personeelsgebrek is het afgelopen jaar de kinderopvang vaak uitgevallen op het kinderdagverblijf van onze kinderen. Hebben wij recht op een compensatie voor de gemiste dagen?

H.J., Amsterdam

mr. Joëlle Linders is advocaat bij Adelmeijer Hoyng Advocaten in Maastricht

voorbeeld quarantaine of sluiting van de opvang wgens besmettingen.

U kunt wel met de kinderopvangorganisatie proberen af te spreken dat u de factuur niet (of deels) betaalt. Dat zal succes hebben voor de perio-

des dat de kinderopvang dicht was. De kinderopvangorganisatie kon toen namelijk de overeenkomst met u niet nakomen. Dat heeft ook de Geschillencommissie Kinderopvang zo bepaald.

Was de opvang wel open, maar kon u er door een quarantaine geen gebruik van maken? Dan is er geen sprake van een tekortkoming in de nakoming van de overeenkomst door de kinderopvangorganisatie, en moet u de factuur dus wel betalen.

Als u er onderling met de kinderopvangorganisatie niet uitkomt, dan kunt u uw klacht eventueel voorleggen aan de geschillencommissie.

Hebt u ook een vraag?

Stuur uw vraag naar **Lezers vragen EW Postbus 11, 1110 AA Diemen**. Of mail de vraag naar **lezersvragen@ewmagazine.nl**

Beantwoording kan enkele weken duren en wij kunnen niet alle vragen beantwoorden. Aan de antwoorden kunnen geen rechten worden ontleend. Individuele situaties en omstandigheden kunnen afwijken van de vragen zoals hier beantwoord. Wij adviseren u daarom altijd zelf deskundig advies in te winnen.

BEURS

Onder redactie van
Jeroen van Wensen

Oorlog zet beurzen zwaar in de min

De draai om de oren die de westerse economieën krijgen, kon weleens heel hard zijn. Grondstoffenprijzen gaan door het dak, waardoor de koopkracht van consumenten fors onder druk staat. Dat doet de bedrijfswinsten geen goed.

Hard onderuit

AEX-index

Europa kraakt

Euro Stoxx 50-index

Amerika piept

S&P 500-index

Klassiek gecancelled

De geniale Cicero was de grootste redenaar van het oude Rome. Hedendaagse politici kunnen veel leren van zijn levensloop en lot, blijkt uit een Leids proefschrift.

W Joppe Gloerich

at is goed leiderschap? Is de grootste staatsman degene die in de eerste plaats de harmonie bewaakt en een land bijeenhoudt? Of moet een leider het algemeen belang nietsontziend dienen en strekt het tot aanbeveling wanneer hij tegenmachten elimineert en het publiek naar believen laat zwijgen of juichen?

Aan de laatste definitie voldoen weinigen beter dan Marcus Tullius Cicero. De advocaat, filosoof en politicus wordt beschouwd als de beste redenaar van het oude Rome. Vooral dankzij zijn retorische talent bracht hij het in 63 voor Christus tot consul, de hoogste bestuursfunctie in de Romeinse Republiek. Nog altijd geniet zijn argumentatieve bekendheid en zijn Cicero's citaten geliefd onder sprekers die het filosofische gehalte van hun speech willen opkrikken.

'In het gebruik van stijlmiddelen was hij onovertroffen,' zegt Leanne Jansen (31). 'Cicero beheerste alle retorische technieken en kon reputaties van tegenstanders volledig afbreken.' Jansen promoveerde eind januari in Leiden op een proefschrift waarin ze onderzocht hoe klassieke historici oordeelden over Cicero's politieke prestaties. Want behalve over de kunst van het spreken, verschaft Cicero's carrière inzichten over de vergankelijkheid van roem. Terwijl de

staatsman zichzelf zag als een vader des vaderlands, werd hij postuum afgeschilderd als een figuur wiens geruzie de val van de Republiek inleidde.

Uit Jansens onderzoek blijkt dat Cicero's reputatie na zijn dood ernstig is bezoedeld. Sterker, zijn daden zijn deels uit de herinnering gewist. Jansen bracht aan het licht hoe schrijvers zijn wapenfeiten bagatelliseerden en die van rivalen aandikten. Zo probeerde de invloedrijke geschiedschrijver Sallustius Cicero's fameuze 'Catilinarische redevoeringen' (zie 'Cicero op de toppen van zijn kunnen' op pagina 69) naar de marge van de geschiedenis te verbannen. Bewijs dat er destijds standbeelden van hem in Rome stonden, is nergens te vinden.

'Cicero was de grootste spreker van zijn tijd, maar historiografen brachten hem terug tot niet meer dan een radertje in de Romeinse machine,' zegt Jansen. 'Weliswaar behield hij zijn naam als groot redenaar, maar latere generaties vonden zijn politieke gedrag problematisch.' Het ligt voor de hand om in Cicero's lot een gevalletje *cancel culture* avant la lettre te herkennen. Waaraan had hij zijn geschonden blazoen te wijten?

Aan een veranderende definitie van goed leiderschap, denkt Jansen. Ze reconstrueerde Cicero's nadagen en *Nachleben*, en stelde vast dat Rome na een reeks burgeroorlogen toe was aan

'Recht dat tot het uiterste wordt toegepast, is het grootste onrecht'

(In essay 'Over plichten', 44 voor Christus)

'Hoelang nog, Catilina, zul je ons geduld misbruiken?'

(63 voor Christus, in Eerste Catilinarische rede)

rust. 'Na die traumatische tijd verlangden velen naar eenheid. Polemist Cicero was allesbehalve een representant van die eenheid, en werd dus controversieel.' Onder keizer Augustus groeide het idee dat cohesie nastrevenswaardig was, voor Cicero's legendarische *ad hominem* was

‘Onderwijzen is een noodzaak, behagen is een genoeg, overtuigen is een overwinning’

[Over de kunst van het spreken]

Cicero beheerste alle retorische technieken

The Print Collector/Getty Images

in het geheugen geen plaats meer. In de eeuwen die volgden, werd de gevallen denker gerehabiliteerd. Dat ging met vallen en opstaan: de ene historicus gebruikt hem om te tonen wat een gloedvol betoog vermag, de ander om de keerzijde van succes te beschrijven.

In de moderne Nederlandse definitie van een staatsman zou Cicero niet erg goed passen. Het vermogen om in crisistijd de eenheid te bewaren, is een vereiste voor een groot leider. Een politicus die aanhang vergaart door in te spelen op emoties, zal met iets beters moeten

Briljante spreker maakte vele vijanden

Dat Marcus Tullius Cicero (106 voor Christus-43 voor Christus) een van de bekendste personen uit de Oudheid is, is te danken aan zijn vele bewaard gebleven toespraken en brieven. Tijdens zijn leven verwierf Cicero als advocaat, schrijver en denker grote faam.

Ook in de politiek was hij succesvol, maar maakte er ook vijanden. Hij ontvluchtte Rome na een conflict waarbij ook Julius Caesar was betrokken en deed na diens dood opnieuw een gooi naar de macht. Maar hij wekte de woede van Caesars moordenaar Marcus Antonius, die ten slotte ook hem liet doden.

Cicero op de toppen van zijn kunnen

In 63 voor Christus had Cicero zijn rivaal Lucius Sergius Catilina verslagen bij de consulverkiezingen. Cicero vermoedde dat de verliezer een staatsgreep bekookte. Dat het bewijs voor de samenzwering mager was, weerhield Cicero er niet van tegenover de Senaat een serie aanklachten tegen Catilina te houden. In die Catilinarische redevoeringen opereerde Cicero op de toppen van zijn kunnen. Het doodvonnis voor de samenzweerders werd door hem razendsnel voltrokken: een extreme daad die Cicero de rest van zijn leven bleef achtervolgen.

komen wanneer hij verantwoordelijkheid krijgt – volgens Jansen is dat wat politici van Cicero's lot kunnen leren. Tegenwoordig is de gedachte: leider kun je worden door verdeeldheid te zaaien, leider blijf je door de harmonie te bewaken.

Wat ook meespeelde, is dat hij zich als advocaat de gewoonte had aangemeten om telkens andere belangen te dienen. Cicero praatte – met verve – recht wat krom was. Hij stapte in een valkuil die velen fataal werd. Jansen: ‘We willen welbespraakte leiders. Maar praten ze té mooi, dan vertrouwen we ze niet meer.’

Precies daarom kon Cicero's tijdgenoot Julius Caesar zo populair worden. Anders dan de grillige Cicero wilde Caesar immers maar één ding: alleenheerschappij. Niet fraai, wel duidelijk. **EW**

EW Podium publiceert opinies van jonge schrijvers, die vanuit eigen onderzoek, expertise of werkervaring bijdragen aan het debat. Plaatsing heeft geen redactionele instemming te betekenen.

Goede voorspellingen bewijzen je gelijk niet

Als een voorspelling uitkomt, wil de voorspeller nogal eens triomfantelijk zijn gelijk halen. Maar een goede voorspelling doen, zegt niet altijd iets over iemands gelijk of zijn deskundigheid.

Jan Willem Blom

Tijdens de coronacrisis blijken dingen soms anders te zitten dan eerder werd gedacht. De effectiviteit van mondkapjes, ventilatie en vaccins wordt voortdurend opnieuw berekend, waarbij eerdere conclusies soms komen te vervallen. Als deze nieuwe inzichten overeenkomen met wat critici van het coronabeleid eerder al beweerden, wordt er op sociale media vaak spottend gereageerd met: 'De wappies hadden weer gelijk.' En inderdaad, soms blijkt dat sommige 'wappies' dichter bij de waarheid zaten dan bijvoorbeeld het RIVM. Maar betekent dat noodzakelijkerwijs ook dat deze mensen beter inzicht in de epidemiologische situatie hebben dan de deskundigen?

Als iemand een uitkomst goed voorspelt en een ander niet, lijkt het of de eerste beter snapt waar hij het over heeft. Sterker nog, volgens sommige filosofen is het doen van voorspellingen dé manier om te bepalen welke wetenschappelijke theorie beter is. Het beroemdste voorbeeld daarbij is de voorspelling van afbuigend sterrenlicht door Albert Einstein. Met behulp van zijn algemene relativiteitstheorie kon hij in 1915 berekenen hoe groot deze afbuiging moest zijn, en in 1919 kon de Britse astronoom Arthur Eddington dit tijdens een zonsverduistering bevestigen. Het telegram waarmee Einstein op de hoogte werd gebracht van deze spectaculaire ontdekking, is in Museum Boerhaave in Leiden te bewonderen.

Toch zijn er ook voorbeelden die laten zien dat de waarde van uitgekomen voorspellingen genuanceerder

ligt. In 1950 publiceerde psychiater Immanuel Velikovsky het boek *Werelden in botsing*, waarin hij betoogde dat de planeten Venus en Mars een paar duizend jaar geleden rakelings de aarde zijn gepasseerd, met allerlei rampen tot gevolg. Aanwijzingen hiervoor meende hij aan te treffen in de Bijbel en in mythen en volksverhalen uit de hele wereld. Er zijn veel redenen, ook vanuit de mythologie, waarom Velikovsky's hypothese buitengewoon onaannemelijk is. Niemand minder dan Einstein – met wie Velikovsky een uitgebreide correspondentie onderhield – wees hem bovendien op de natuurkundige onmogelijkheid van zijn hypothese.

Jan Willem Blom (21)

studeert aardwetenschappen en filosofie aan de Universiteit Utrecht. Hij is betrokken bij discussies over klimaatverandering en de ouderdom van de aarde.

Wat Velikovsky's hypothese bijzonder maakt, is dat hij er dingen mee heeft voorspeld die astronomen destijds niet verwachtten. Volgens hem moest Venus door haar roerige recente geschiedenis buitengewoon warm zijn. Astronomen dachten toen dat het op Venus ongeveer even warm zou zijn als op aarde. In 1961 werd echter ontdekt dat het oppervlak van Venus veel heter is, zo'n 460 graden Celsius. Velikovsky's voorspelling was uitgekomen. Het leidde in 1962 tot een publicatie in het vooraanstaande tijdschrift *Science*, waarin twee astronomen erkenden dat Velikovsky het bij het rechte eind had.

Toch hoeven we nu niet meteen te accepteren dat Velikovsky's hypothese klopt. Dit voorbeeld laat goed zien wat er kan misgaan bij correcte voorspellingen. Velikovsky had weliswaar de uitkomst (de hoge tempera-

Immanuel Velikovsky
had het toch bij
het rechte eind

tuur) correct, maar hij had een volledig andere oorzaak in gedachten. De hoge temperatuur op Venus komt namelijk niet door de restwarmte van vroegere bijna-botsingen met andere planeten, maar door een dikke atmosfeer die bijna volledig uit CO₂ bestaat. Deze atmosfeer was ten tijde van Velikovsky nog niet waargenomen, waardoor werd gedacht dat de temperatuur op Venus een stuk lager zou moeten liggen.

Hoe kan het dat Velikovsky met een slechte hypothese een goede voorspelling deed? Dat heeft alles te maken met het gebrek aan specificiteit. Velikovsky schreef dat Venus 'gloeierend heet' zou zijn, maar noemde geen concrete getallen en beschreef ook niet hoe die hitte verdeeld zou zijn over de planeet. Als je niet specifiek bent, kun je veel makkelijker de goede uitkomst raden; ook al heb je de oorzaak van die uitkomst helemaal verkeerd.

Kijk maar naar de coronacrisis. Het RIVM maakt bijvoorbeeld specifieke projecties voor het verloop van het aantal besmettingen bij bepaalde maatregelen

Als je niet specifiek bent, kun je veel makkelijker de goede uitkomst raden

(hoewel de onzekerheidsmarges groot zijn). Als iemand dan twittert dat het aantal besmettingen 'veel hoger' (of 'veel lager') zal zijn, is het niet vreemd als zo'n vage verwachting een keer uitkomt.

Het kan best waar zijn dat sommige critici van het coronabeleid een beter inzicht in de situatie hadden dan deskundige instanties als het RIVM. Het is niet aan mij om dat te beoordelen, omdat ik zelf geen deskundige ben op het gebied van de epidemiologie of aanverwante wetenschappen. Maar als wordt geroepen dat de 'wappies weer gelijk' hadden, volgt dat meestal niet uit de nieuwe resultaten van onderzoek waaraan wordt gerefereerd. Dan zouden die 'wappies' gewaagde projecties moeten maken, met specifieke getallen. Als dan blijkt dat ze de situatie voortdurend beter voorspellen dan het RIVM, is dat een sterk argument voor de stelling dat zij beter snappen hoe corona werkt. Maar zolang dat niet is gebeurd, is het feit dat ze gelijk hadden een weinig relevant gegeven.

TAAL

Oorlog

Nederlands' eigen
strijd in taalfamilie

René van Rijckevorsel

In ons omringende taal-landen trekken ze met een krachtig, eenlettergrepig woord ten strijde. *War! Guerre! Krieg!* In het weinig krijgshaftige Nederland moeten wij het stellen met twee lettergrepen waarvan de laatste zo sloom en nietszeggend is, dat er geen enkel ander woord mee eindigde, totdat het weblog in de mode raakte. Een oorlog verlies je. In een *war, guerre* of *Krieg* ga je uit van de eindzege.

Waarom hebben we die oorlog te danken? Het had ook 'krijg' kunnen zijn. In de Scandinavische talen – onze Germaanse collega's – is het *krig* wat de klok slaat. In Nederland was de gewapende strijd iets wat je overkwam.

De oorsprong van oorlog is niet heldhaftig. Het komt van het oud-Germaanse *orlag, orlagi* of *urlagi*. Die woorden betekenden zowel 'strijd' als 'noodlot'. Volgens de befaamde taalkundige J. de Vries (1890-1964) kun je aan het woord 'oorlog' aflezen dat 'de strijd als een godsoordeel werd opgevat en dus een noodlotsbeschikking was'.

Tijdens de Joegoslavische oorlogen (1991-2001) merkten de Britten over Nederlandse strijdkrachten op: *that funny pacifist army*, dat grappige pacifistische leger. Inderdaad, Nederlanders zijn liever vredeshandhavers dan krijgsbeluste strijders. Grappig dat onze taal dat ook zo duidelijk uitwijst.

SPIRITUEEL

Import van
orthodoxie

Groeiend aantal buitenlandse **priesters** in Nederland verandert de katholieke kerk.

Gerry van der List

De 'Gouden Gids voor de katholieke kerk' noemde Jan van Zanen vorig jaar november de *Pius Almanak*. De burgemeester van Den Haag nam toen het eerste exemplaar in ontvangst van de editie van 2021 van het omvangrijke – en prijzige – werk waarin de contactgegevens staan van katholieke instellingen in Nederland plus een aantal beschouwingen.

Deze artikelen hebben doorgaans een wat somber karakter. Wim van de Donk, toentertijd commissaris van de Koning in Noord-Brabant, bijvoorbeeld vroeg zich in 2019 af of het jaarboek niet moet worden beschouwd als 'een kroniek van de terugtocht'.

De *Pius Almanak* bevat in de regel bevindingen van het Kaski die de terugtocht getalsmatig onderstrepen. Het expertisecentrum over religie en samenleving van de Radboud Universiteit in Nijmegen publiceert jaarlijks de kerncijfers van de katholieke kerk in Nederland. Dit keer deed zich enige vertraging voor bij het verzamelen van de gegevens. Ze werden vorige maand pas openbaar. Maar ze bieden het vertrouwde beeld van neergang.

Zo komt het personeelsprobleem tot uiting in het dalende aantal geestelijken. Het Kaski onderscheidt seculiere priesters, die onder het gezag van een bisschop vallen, en reguliere priesters, die lid zijn van een orde of congregatie en daarom onder het gezag vallen van de overste van deze orde of congregatie.

Van de eerste groep waren er in 2015 538 en in 2020 476, van de tweede groep 157 respectievelijk 134. Op lange termijn maken de cijfers een dramatische indruk. In 1999 bijvoorbeeld waren er nog 1.500 priesters (800 seculiere en 700 reguliere) en in 1965 zelfs 14.000 (5.000 seculiere en 9.000 reguliere).

Ramon Mangold/ANP

Wijdingen tot priester zijn in Nederland zeldzaam

Verder moet worden bedacht dat van die paar honderd priesters tegenwoordig een steeds groter deel uit het buitenland komt. Nederland is een missiegebied geworden. Het seminarie van het bisdom Roermond, Rolduc, telt dertig priesterstudenten, maar slechts twee van hen hebben Nederlandse wortels. Het grootste deel komt uit India en Sri Lanka.

De buitenlandse missionarissen kunnen zeker niet allemaal in Nederland aarden. Soms worden ze verteerd door heimwee of raken ze gefrustreerd door de lege kerken hier. Maar het aanbod is vrij groot. Internationaal bloeit het katholicisme namelijk. In 2020 kwamen er volgens het *Annuario Pontificio*, het jaarboek van de Heilige Stoel, zestien miljoen katholieken bij. Het totale aantal bedraagt 1,36 miljard.

Modale
Nederlandse
katholiek
verwijdert zich
van de leer

De importpriesters zijn doorgaans recht in de roomse leer. Dit geldt niet voor de Nederlandse katholieken. Uit een in januari gepubliceerd onderzoek van het *Nederlands Dagblad* en de EO kwam naar voren dat 70 procent van hen het onrecht vindt als praktiserende homoseksuelen de communie wordt geweigerd. Eenzelfde percentage keurde het af dat homo's niet in de kerk mogen trouwen.

Vlak erna publiceerde dagblad *Trouw* de resultaten van een onderzoek van I&O Research met soortgelijke resultaten. Zo vond 74 procent van de actieve katholieken dat priesters moeten kunnen trouwen, 78 procent dat vrouwen priester moeten kunnen worden en 69 procent dat de katholieke kerk euthanasie niet moet afwijzen, maar accepteren.

Zo zien we een clerus die door immigratie orthodoxer wordt en een achterban die zich steeds meer verwijdert van de officiële standpunten van de kerk. Een complexe situatie.

SIMON
ROZENDAAL

Hoera, het lood in ons bloed is bijna verdwenen

Een Amerikaanse psychotherapeut waarschuwt in een kersvers boek voor 'giftig positivisme'. Daarmee bedoelt ze tijdens een scheiding of wanneer je een geliefde hebt verloren iets zeggen als: 'Kop op, je zult zien dat je hier sterker uitkomt.'

Okay, goed punt, maar minstens even ernstig lijkt mij een verschijnsel dat ik 'giftig groen negativisme' zou willen dopen. Zes meter zeespiegelstijging, de bramen rukken op, het gaat slecht met de grutto, mag ik nog kinderen op aarde zetten, overall PFAS, we gaan eraan.

Sommige van deze zorgen zijn tot op zekere hoogte terecht, maar het wordt zo vreselijk overdreven. Tevens krijgen allerlei buitengewoon positieve ontwikkelingen nauwelijks aandacht. Onlangs had *de Volkskrant* zowaar eens een keer goed groen nieuws. Volgens het RIVM was de luchtkwaliteit alweer verbeterd. Het bericht had niet misstaan op de voorpagina, maar was verstopt op pagina 10, in het kleinste formaat denkbaar (een zogeheten eenkolommertje).

Burgers worden dag in, dag uit blootgesteld aan giftig groen negativisme. Voor het broodnodige tegenwicht zet ik zo af en toe goed groen nieuws in de schijnwerpers. Vandaag is het de beurt aan lood.

Dat zat ooit overal in. In dat opzicht lijkt het wel een beetje op PFAS (met als verschil dat lood wél behoorlijk giftig is). Het zat in verf (loodwit), in potloden, al sinds de Romeinen in waterleidingen, via soldeer in ingeblikt voedsel, glazuur, het zit nog steeds in startaccu's van auto's en het zat in de benzine.

In de jaren zeventig was er veel ophef over lood. Het werd aangetoond in het bloed van kinderen en bleek de intelligentie aan te tasten. In mijn kast tref ik een boek aan uit 1978, *LOOD – de gevolgen van een giftig metaal*, van journalist Rudie Kagie, met foto's van demonstraties, spandoeken als: 'Lood = Dood, hoe lang nog?' en 'Ik word ook groot zonder LOOD'.

Het had effect. Landen die het zich konden veroorloven, verboden lood. Loodhoudende verf mag al geruime tijd niet meer in de Europese Unie worden verkocht. In Nederlandse waterleidingen is lood vervangen door pvc (polyvinylchloride), wat en passant aangeeft dat plastic soms wel degelijk duurzaam kan zijn.

De belangrijkste bron was benzine. Daarin zat lood (als tetraethyllood) om het zogeheten 'pingelen' van de motor tegen te gaan, een te vroege zelfontbranding. In 1985 opende de toenmalige milieuminister Pieter Winsemius het eerste tankstation met loodvrije benzine, tien jaar later was er hier nauwelijks meer loodhoudende benzine te krijgen.

Het resultaat (helaas alleen in rijke landen) is hartverwarmend. In het bloed van Amerikaanse kinderen onder de vijf zat in 1978 gemiddeld 300 microgram lood per liter, aldus een grafiek op de website *Our World in Data* (gelieerd aan de universiteit van Oxford). In 2016 bleek het met 95 procent afgenomen!

Helaas worden bij *Our World in Data* geen Nederlandse cijfers van destijds genoemd. Kagie meldt in zijn boek metingen uit 1976 met uitschieters tot wel 488 microgram lood per liter bloed in het Belgische Hoboken en 288 bij kinderen uit Arnhem. Een rapport van het RIVM uit 2005 had het over dalingen van 70 procent bij Rotterdamse kinderen sinds de jaren negentig. De Gezondheidsraad schreef in 2019: 'In Nederland is de blootstelling aan lood de afgelopen decennia sterk gedaald, vooral door de afname van lood in de benzine.'

Dat hier de concentratie van dit tamelijk toxische metaal in het bloed van volwassenen en kinderen in een halve eeuw zo enorm afnam, is natuurlijk opzienbarend – met als kanttekening dat het merkwaardigerwijs geen enkel opzien baart. Ik heb lang gezocht, maar kon geen kranten of tv-programma's ontdekken die dit ooit als nieuws hebben gebracht.

Wel kopte het AD: 'Stof op huizen en speeltuinen rond Tata Steel zit vol lood en beïnvloedt IQ kinderen'. Natuurlijk doet zo'n krant zijn werk. De laatste loodjes wegen het zwaarst; in oude huizen zitten soms nog loden leidingen en inderdaad, Tata Steel stoot te veel uit. Maar toch draagt zo'n kop bij aan het giftig groene negativisme, zolang er niet wordt bijverteld dat het lood in ons bloed al met zo'n 90 procent is gedaald. **EW**

Burgers worden via de kranten en tv dag in, dag uit bestookt met giftig groen negativisme

Bram Hahn

Met een donderend geraas kwam op donderdag 18 mei 2017 een groot deel van het plafond van de afdeling Spoedeisende Hulp (SEH) in het VieCuri-ziekenhuis in Venlo naar beneden. Niemand raakte gewond, maar de afdeling moest wel acht uur dicht, tot een naastgelegen afdeling als provisorische SEH was ingericht.

Het voorval zette SEH-arts in het VieCuri-ziekenhuis Dennis Barten (35) aan het denken. 'Ik realiseerde me hoe kwetsbaar een ziekenhuis eigenlijk is en wilde onze ervaringen optekenen en delen. Er bleek heel weinig kennis beschikbaar over hoe ziekenhuizen zich op dit soort calamiteiten kunnen voorbereiden. Daarom ben ik samen met anderen in kaart gaan brengen waar we het eigenlijk over hebben.'

Barten en zijn mede-auteurs achterhaalden dat er in de periode 2000-2020 in Nederland 134 incidenten zijn geweest in Nederlandse ziekenhuizen waardoor een kritieke ziekenhuisafdeling tijdelijk dicht moest. De oorzaken waren heel divers: van brand of een stroomstoring tot lekkage van een gevaarlijke stof of een geweldsincident.

Met stip bovenaan staat het uitvallen of falen van computersystemen. 'Nederland is een van de meest gedigitaliseerde landen in de zorg. Dat heeft ons veel gebracht, maar het is ook een achilleshiel,' zegt Barten. Bijna alle informatie over patiënten wordt digitaal bijgehouden en ook communicatie tussen afdelingen, zoals met de ziekenhuisapotheek, verloopt via een computersysteem. Zodra dat wegvalt, door langdurige stroomuitval, een ernstige fout in de systemen of een cyberaanval, komt veel zorg stil te liggen.

'We kwamen tot de conclusie dat ziekenhuizen te weinig rekening houden met dit soort scenario's. Rampengeneeskunde is een ondergeschoven kindje. Er

wordt wel geoefend met rampenscenario's, maar dan moet je denken aan het nadoen van een giframp of een aanslag waarbij het ziekenhuis ineens heel veel gewonden binnenkrijgt. Maar interne calamiteiten komen veel vaker voor en daar zijn we minder goed op voorbereid. Je zou zo'n scenario zonder ICT moeten nabootsen, waarin je dus kunt terugvallen op papier,' zegt Barten.

Ook natuurgeweld kan grote problemen veroorzaken. Dat bleek notably in Bartens eigen ziekenhuis, toen afgelopen zomer het water in de Maas zo hoog kwam, dat het ziekenhuis geen andere mogelijkheid zag dan 240 patiënten te evacueren.

Het wierp de vraag op of je ziekenhuizen wel op derge-

lijke locaties moet bouwen. 'Daar moet je bij de bouw van een nieuw ziekenhuis in elk geval meer rekening mee houden,' zegt Barten. 'En je moet je afvragen of het slim is om cruciale voorzieningen als noodstroomvoorzieningen en computerservers in de kelder te installeren.'

Naast calamiteiten op het gebied van ICT door stroomuitval, menselijke fouten en storingen in software, is de digitale infrastructuur van ziekenhuizen ook vaker het doelwit van bewuste aanvallen, constateerden de onderzoekers. Een ziekenhuis in Düsseldorf moest in 2020 zijn SEH sluiten na een zogenoemde ransom-

Ziekenhuis als doelwit

Brand, lekkage of een cyberaanval kan een ziekenhuis platleggen. Arts Dennis Barten pleit voor een betere voorbereiding.

'Valt het computersysteem weg, dan komt veel zorg stil te liggen'

Risico neemt toe

Steeds meer incidenten in ziekenhuis

Door een gesprongen waterleiding moest het VUmc in augustus 2015 worden geëvacueerd

Rusland spaart ziekenhuizen niet in oorlog tegen Oekraïne

Vanaf de eerste dag van de Russische invasie in Oekraïne houdt Dennis Barten de berichten nauwlettend in de gaten en houdt hij bij waar en wanneer ziekenhuizen, ambulances en zorgpersoneel letterlijk onder vuur komen te liggen. De arts is geschrokken van het aantal gevallen van geweld dat doelbewust gericht lijkt tegen zorgmedewerkers en gebouwen waar medische zorg wordt verleend.

'We hebben eerder al een inventarisatie gemaakt van terroristisch geweld tegen ziekenhuizen en spoeddiensten wereldwijd in de afgelopen vijftig jaar. De meeste gevallen vind je, niet geheel verrassend, in het Midden-Oosten. Met een piek in 2014-2015, tijdens de hoogtijdagen van Islamitische Staat,' zegt Barten. Maar het geweld strekt zich ook uit naar andere delen van de wereld. 'Met de inname van de Krim en de gevechten in het oosten van Oekraïne zag je ook daar een toename van geweld tegen de zorg. Circa eenderde van de ziekenhuizen in de provincie Donetsk is tussen 2014 en 2017 beschadigd of verwoest.'

Barten wijst erop dat de Russen een bedenkelijke reputatie hebben. 'In Syrië heeft Rusland ziekenhuizen gebombardeerd,' zegt Barten. *The New York Times* toonde aan dat Rusland inderdaad bommen had afgeworpen op zeker vier ziekenhuizen. 'De Verenigde Naties deelden de coördinaten van de ziekenhuizen in Syrië zodat de Russische luchtmacht ze kon ontwijken. Maar het tegen-gestelde gebeurde: ze werden juist gebruikt als leidraad voor aanvallen.'

Barten vreest dat de Russen zich ook in Oekraïne niet zullen houden aan de internationale afspraken over oorlogvoering, die duidelijk stellen dat een aanval op een ziekenhuis of medisch personeel te allen tijde verboden is. Ook de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Antony Blinken wees de mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties erop dat de Russische misdaden met het uur toenemen en dat aanvallen onder meer zijn gericht tegen ziekenhuizen.

Barten stuit inderdaad haast elke dag op meldingen over Oekraïense zorg die het moet ontgelden. Zo maakt hij in een opsomming op Twitter melding van een ziekenhuis voor kinderoncologie dat werd beschoten: één kind kwam om en twee kinderen raakten gewond. Ook bleken Tsjetsjeense soldaten in Russische dienst in een gekaapte ambulance door Kiev te rijden. 'Ik vrees dat de lijst nog veel langer wordt.'

ware-aanval, waarbij hackers het computersysteem gijzelen om het pas na betaling van losgeld weer vrij te geven. Een ambulance met een ernstig zieke patiënte moest uitwijken naar een verderop gelegen ziekenhuis. En in mei 2021 was de Gezondheidsdienst van Ierland doelwit van een digitale aanval, waardoor de zorg in tientallen ziekenhuizen ernstig werd gehinderd. Het duurde weken voordat alle systemen weer normaal draaiden.

Het geweld tegen ziekenhuizen blijft niet beperkt tot digitale criminaliteit. In Liverpool probeerde een man in november 2021 een bomaanslag te plegen op een ziekenhuis. Alleen de dader kwam om het leven. Het werd beschouwd als een terroristische daad. 'Ziekenhuizen vormen een zacht doelwit,' zegt Barten. 'Het zijn plekken waar iedereen zo kan

binnenlopen. Maar dat maakt je ook kwetsbaar.'

Hoe kwetsbaar, blijkt nu wel in Oekraïne, waar dagelijks meldingen zijn van ziekenhuizen die worden beschoten en van hulpverleners die onder vuur liggen (zie 'Rusland spaart ziekenhuizen niet in oorlog tegen Oekraïne' op deze pagina).

Dergelijk geweld is voor Nederlandse ziekenhuizen ver weg, maar incidenten die een afdeling kunnen platleggen, zitten in een klein hoekje, weet Barten als geen ander. Wat heeft hij eigenlijk geleerd van het ingestorte plafond? 'Hoe je heel snel een tijdelijke spoedeisende hulp kunt inrichten.' Maar de belangrijkste les die Barten andere ziekenhuizen zou willen meegeven, is dat ze met onverwachte scenario's rekening moeten houden: 'Want denk niet dat het jouw ziekenhuis niet kan overkomen.'

Amory Miller/ANP

Boeken over het bouwen

Roelke Posthumus
Heibel in de polder
Natuur in Nederland
 272 pagina's
 (Atlas Contact, 2018)
 € 12,75

Ouder dan de andere boeken in dit overzicht. Maar aan de vaststelling dat 'natuurbeheerders, vogelaars, boeren en andere buitenlui met rode koppen tegenover elkaar' staan, is niks verouderd. De evolutiebioloog kwam na twintig jaar Noorwegen en Zweden terug, schrok van het 'natuurverval' en ging de paden op. Dat levert 'veel ellende' op en 'hoopvolle signalen'. Grootste bedreiging van onze natuur, observeert ze slim, is dat de kans op extatische natuurervaringen hier steeds kleiner wordt. Dan is de liefde voor de natuur in gevaar.

Kees Kooman
Het beklemd land
Hoe een boerenparadijs kan worden terugveroverd
 288 pagina's (De Kring, 2021)
 € 21,50

Auteur van drie eerdere boeken over de agrarische sector gaat 'op zoek naar landbouw om zonder voorbehoud trots op te zijn'. Uitgangspunt is empathie voor de benarde positie van de boer, die klem zit tussen aan de ene kant de eisen en kritiek van politiek en publieke opinie, en

aan de andere kant de consumptie die gewoon lage prijzen wil. Toch wil het boek 'geen jankverhaal' zijn. Hoe boeren vroeger werkten, kan een inspiratiebron zijn voor de 'andere landbouw' van de toekomst. 'Zorg goed voor de bodem, dan zorgt de bodem goed voor jou.'

Zef Hemel
Er was eens een stad
Visionaire planologie
 416 pagina's
 (Uitgeverij Pluim, 2021)
 € 34,99

Kloek boek van bevolgen planoloog over veertig jaar praktijk, toegespitst op Amsterdam, bedoeld om 'enige theoretische inzichten' na te laten. Drieluik met ook portretten van zes planologen die Hemel bewondert, eindigend met wenken voor 'visionaire planologie'. Zelfs voor waar je wel, en waar vooral niet een inspraakavond moet organiseren. Die 'visionaire planner' laat geen grootse maquettes op de stad los, maar is een luisteraar die 'de burgers terzijde staat in het nadenken over en bouwen en onderhouden van goede, leefbare steden'.

Floor Milikowski
Wij zijn de stad
De buitenwijk als kloppend hart
 108 pagina's (Uitgeverij Pluim, 2021) € 12,99

Kritische blik op gentrificatie: het beleid waarbij moeilijke stadsbuurten worden opgewaardeerd met renovatie, sloop en nieuwbouw en verkoop van sociale huurwoningen. Doel: meer mensen mét geld, minder zónder. Met de blik strak op Amsterdam bestrijdt Milikowski dat 'iedereen' beter wordt van deze 'tekentafel'-aanpak. Na de lage inkomens verlaten nu de middeninkomens de stad en prima functionerende gemeenschappen raken ontvriest. Breekt een lans voor de expertise van buurtbewoners 'die geloven dat ze het verschil kunnen maken'.

Er is behoefte aan inspirerende ideeën voor de toekomstige ruimtelijke ordening van Nederland. *EW* signaleert recente uitgaven over dit thema.

Gertjan van Schoonhoven

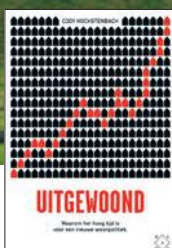
Bas Mesters

Het herstel van Nederland

Twaalf oplossingen voor een land in crisis

237 pagina's (Balans, 2021)
€ 21,99

Ruimtelijke kwesties beslaan een paar van de hoofdstukken in dit boek, waarin journalist en historicus Bas Mesters twaalf 'uitblinkers in hun vak' interviewt over 'hoe het anders kan'. Corporatiebestuurder Bernard Smits – ex-kraker – spreekt over de ontworpen woningmarkt. Hij vindt 'bouwen, bouwen, bouwen' paniekvoetbal en bepleit collectieve woonvormen. De bouw van 'individuele woningen' moet tijdelijk worden verboden. En: 'Waarom mensen korten op hun uitkering als ze samenwonen? Je zou ze juist een toeslag moeten geven.'

Cody Hochstenbach

Uitgewoond

Waarom het hoog tijd is voor een nieuwe woonpolitiek
347 pagina's
(Das Mag, 2022) € 24,99

Stadsgeograaf Cody Hochstenbach is als jonge dertiger een felle stem in het debat over de 'wooncrisis'. Als deskundige én als activist, met links-rechts-sche-ma's die bijna retro aandoen. *Uitgewoond* graaft gelukkig dieper, al lopen ook hier het deskundige, persoonlijke en activistische door elkaar. Hij wil analyseren én 'mensen kwaad maken'. Volgens Hochstenbach staat het 'recht op een betaalbare, passende, gezonde, zekere en veilige woonplek voor steeds meer mensen onder druk'. Alleen een compleet andere woonpolitiek helpt.

Auke van der Woud

De Nederlanden

Het lege land 1800-1850

574 pagina's
(Prometheus, 2022) € 35

35 jaar geleden verscheen Van der Wouds proefschrift *Het lege land*, over de ruimtelijke, demografische en economische ontwikkeling van het Nederland van de eerste helft van de negentiende eeuw, en wat dat deed met de mensen. Het ontstaan van het moderne Nederland, eigenlijk. Van der Woud heeft zijn klassieker grondig onder handen genomen en verrijkt met nieuwe kennis en inzichten. Het mooie, uitgebeende Nederlands dat hij schrijft, kan weer een paar decennia mee.

Het boek wordt voorafgegaan door een korte, kritische beschouwing over het politieke verschil tussen jaar van verschijnen 1987 en 2022. 'Ruimtelijke ordening is verleden tijd, de regering heeft wel wat anders te doen.'

Margreet Fogteloo, Riek Bakker

De ruimte van Riek

Bouwend aan Nederland

232 pagina's (Boom, 2021)
€ 29,90

Stedenbouwkundige Riek Bakker – Kop van Zuid in Rotterdam, Leidsche Rijn in Utrecht – behoort niet tot de zes 'helden' van Zef Hemel. Maar dat de geboren Amsterdamse een 'bouwer' van formaat is, zal niemand tegenspreken. Aan haar dankt Rotterdam zijn Erasmusbrug, omdat ze per se Ben van Berkel als ontwerper wilde, nota bene een bin-nenhuisarchitect.

Het is een mooi vormgegeven, hybride boek dat zowel de persoon Riek Bakker als de mannetjesputter Riek Bakker – vrouw in smokingjasje in een typische machowereld – eer aandoet, en daarnaast uitvoerig ingaat op acht van haar projecten. Boeiend door zowel het overzicht als het detail. Verluchtigd met schilderijen van Bakkers hand.

Uitzicht op Rotterdam vanuit de omringende polders

The Batman, met Robert Pattinson als superheld, is doodernstig

Wat kan een nieuwe **Batman-film** nog toevoegen?

FILM

Getourmenteerd

Rob van Scheers

Batman is terug. Alweer. En deze nieuwe film moet ook nog eens de eerste episode van een trilogie vormen. Je kunt je afvragen: is dit het zoveelste bewijs dat Hollywood in een creatieve impasse verkeert? De superheldenfilms vliegen je om de oren, maar na de achtste Spider-Man-film (*No Way Home* uit 2021) heb je het wel gezien, toch?

Ook over Batman zijn er al een stuk of tien gemaakt. Denk aan de humorvolle reeks van Tim Burton, die vanaf 1989 zijn gemaskerde wreker en het kleurrijke rapaille tegen wie hij het opneemt een stripboekkwaliiteit meegaf. Serieuzer van toon was het drieluik van Christopher Nolan, in de periode 2005-2012. Nooit gedacht dat na zijn veelgevoerde *Batman Begins*, *The Dark Knight* en *The Dark Knight Rises* een volgende regisseur de handschoen nog eens zou opnemen. Wat valt er te winnen? Ook al is het budget dan 200 miljoen dollar (180 miljoen euro).

Wel kan worden gezegd dat Batman tot de intrigerendste van alle superhelden behoort. Superman was altijd een beetje braaf. Spider-Man idem. Batman heeft fikse krassen op zijn ziel sinds hij als jongetje zag hoe zijn ouders op straat werden vermoord.

De kleine Bruce Wayne moest worden opgevoed door butler Alfred. De volwassen en kluizenaarachtige miljardair Bruce Wayne trekt zijn Batmanpak aan om in de metropool Gotham City – lees: New York City – orde op zaken te stellen. Commissaris James Gordon hoeft het *Bat Sign*

De Brit **ROBERT PATTINSON** (35), ooit begonnen bij *Harry Potter*, wisselt grote films als *Tenet* en *The Batman* af met kleine, zoals *High Life* en *The Lighthouse*.

Matt Reeves
The Batman

★★★★☆

maar aan te floepen of daar verschijnt de vleermuisman al op de plaats delict. Dat schizofrene bestaan geeft Bruce Wayne/Batman in al zijn gespletenheid ook iets tragisch. Dat kon je bij Christopher Nolan wel overlaten aan topacteur Christian Bale, de beste Batman ooit.

Een nieuwe Batman, een nieuw geluid. Ditmaal is het de Britse cultacteur Robert Pattinson die de Zwarte Ridder mag spelen. In 176 minuten speelfilm doet hij dat door voornamelijk te zwijgen. Niet eerder was Bruce Wayne/Batman zo getourmenteerd. Ondanks jaren van inspanning zijn de misdaadcijfers in Gotham City omhooggeschoten, en Batman weet het. Als hij zijn masker afzet, ziet hij er hologig en dodelijk vermoeid uit. Hij lijkt het zat om Batman te zijn, je zou hem bijna een *midlife crisis* toeschrijven.

Maar ja. In Gotham City – waar het gedurende de gehele film regent – is een seriemoordenaar opgedoken. Hij heeft het voorzien op politici en hij noemt zich De Raadselman (Paul Dano). Ook weet hij te melden dat hij schokkende nieuwe feiten heeft over de vermoorde Thomas en Martha Wayne, die heus niet zulke filantropen waren als ze veinsden. Dit brengt Batman zo mogelijk nog meer in verwarring. Dus trekt hij toch dat pak maar weer aan.

Gelukkig krijgt hij (ongevraagd) hulp van Selina Kyle, serveerster in een foute nachtclub. Een vermomming, want zij ontpopt zich tot Catwoman – verdienstelijk gespeeld door Zoë Kravitz (inderdaad, de dochter van popzanger Lenny Kravitz). Spoiler: op een onbewaakt ogenblik zoenen Catwoman en Batman elkaar, iets waarop de fans decennia hebben gewacht. Het enige moment voor een glimlach, want verder is deze wel heel lange neo-noir *The Batman* gitzwart en doodernstig.

Joppe Gloerich

GESCHIEDENIS

Vilan van de Loo

Een eervol bestaan

416 pagina's

€ 35

In de vele publicaties over dekolonisatie speelt het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger een centrale rol. Van de Loo reconstrueert in detail en op neutrale toon de organisatie van het KNIL.

GESCHIEDENIS

Leendert Alberts

Hop

392 pagina's

€ 22,50

Van de veertiende tot de zestiende eeuw beleefde de Nederlandse bierindustrie een periode van ongekende bloei. Historicus en bierdeskundige Alberts schetst de gouden brouwerstijd.

COLUMNS

Nanne Tepper

Van de kansel

144 pagina's

€ 22,50

Bundel met Teppers columns uit het *Nieuwsblad van het Noorden*. Doordat de begaafde schrijver in 2012 op 50-jarige leeftijd overleed, kwam het nooit tot het grote oeuvre waarop lezers hoopten.

NATUUR

Richard Dawkins

Het wonder van vliegen

304 pagina's

€ 27,99

De vermaarde evolutiebioloog vatte zijn verwondering over vliegende dieren in een aantrekkelijk vormgegeven boek. De toon is soms wat kinderlijk, maar Dawkins' expertise maakt veel goed.

Een standbeeld voor Willem Cornelis Mees?

Voormalig hoofdkantoor van De Nederlandsche Bank, aan Amsterdamse Oude Turfmarkt

Gertjan van Schoonhoven

ONDERZOEK

Vorig jaar maakten Amsterdam en Rotterdam excuses voor hun rol in het slavernijverleden, vorige maand Utrecht. Wie volgt? Den Haag heeft excuses aangekondigd, én twee nieuwe monumenten, in Middelburg speelt de kwestie, en van het vierde kabinet-Rutte wordt ook verwacht dat het excuses zal aanbieden.

Buiten de overheid zijn de ogen gericht op De Nederlandsche Bank. Die liet wetenschappers het deksel van zijn (mogelijke) slavernijverleden lichten en beraadt zich nu op de uitkomsten. DNB-president Klaas Knot liet bij de presentatie ervan weten 'geraakt' te zijn door de bevindingen, maar maakte nog geen excuses, zoals de Bank of England in 2020 al wel deed.

Excuses aanbieden is inmiddels bijna een kwestie van niet-willen-achterblijven, dus die van DNB komen echt wel. Het onderzoek concludeert weliswaar dat DNB alleen *indirect*, via de zakelijke belangen van haar eerste bestuurders, een slavernijverleden heeft, maar dat zal geen beletsel zijn. Dat was bij de Bank of England ook zo.

Verantwoordelijk voor het DNB-onderzoek is onder anderen de historicus met de meeste overuren: Karwan Fatah-Black. *Dienstbaar aan de keten?* is zijn zoveelste publicatie op rij, maar toch weer anders dan de andere. Het bestaat uit tergend taai spit-

werk in grootboeken en ander primair bronnenmateriaal, onder meer het DNB-archief. Toch is het juist daarom interessant. Het laat zien dat het ondanks al die politieke sorry's wetenschappelijk lastig kan zijn om historische 'schuld' vast te stellen. Institutioneel en formeel is die er niet voor DNB. De bank werd opgericht in 1814, toen slavenhandel werd afgeschaft, en had geen kantoor in Suriname, waar slavenarbeid nog lang voortduurde. DNB bezat plantages noch mensen.

Bestuurders kwamen 50 jaar uitsluitend uit de financiële elite van Amsterdam – 'de pakhuizen' dan wel 'Amsterdamsche duitendieven'. Sommigen zaten zakelijk diep in de op slavenarbeid geba-

seerde koloniale economie, en lobbyden bij Koning en parlement. DNB zelf deed dat niet. En: lang niet alle DNB-bestuurders zaten in de plantage-economie. De eerste niet-Amsterdamse DNB-president was, in 1863, Rotterdammer Willem Cornelis Mees, die in zijn woonplaats op de achtergrond juist een verrassend grote rol had in de beweging die afschaffing van de slavernij bepleitte.

Dus zeg het maar. Wat is hier dan de historische 'schuld'? Die excuses komen er wel. Een standbeeld voor W.C. Mees zou voor het evenwicht niet verkeerd zijn.

K. Fatah-Black, L. Lauret, J. van den Tol
Dienstbaar aan de keten? (Leiden University Press)
247 pagina's
€ 19,50

★★★★☆

Bram Hahn

Na een lange dag is het verleidelijk om het koken over te slaan en een pizza te bestellen of ander gemaksvoesel af te halen. Een optie die daarbij vaak over het hoofd wordt gezien, is de afhaalkip. Het lijkt ook wel of die op zijn retour is. Sommige slaggers (en uiteraard poeliers, maar die worden helaas steeds schaarser) hebben nog zo'n kast met draaiend spit voor de deur met een peloton goudbruin gebraden kippen erin die een hemelse geur verspreiden.

Maar vaak hangen die kippen wel erg lang in die draaimolen, waardoor het meeste vet eruit is gedropen en er slechts droog vlees resteert. In Frankrijk, zo is althans mijn ervaring, moet je de kippen op een bepaald tijdstip afhalen, zo tegen sluitingstijd, omdat ze dan perfect gegaard zijn. Je kunt ze dan in een papieren zak best nog een tijd warm houden en weer wat opwar-

iStock

KIP UIT DE OVEN
Laat de filets links liggen
en ga voor de bouten

CULINAIR

Bout is beter

men. Dus op zoek naar een goed adres dat dat zo doet, of toch maar zelf aan de slag.

Een hele kip braden is nog niet zo eenvoudig, omdat het beestje verschillende soorten vlees heeft met uiteenlopende garingstijden. De borstfilets zijn verfijnder van textuur, en moeten ook zo worden bereid dat ze niet te gaar worden. De filets zijn gaar als ze een tem-

peratuur van circa 72 graden hebben bereikt. Een graadje meer of minder is niet zo'n probleem, maar 5 graden te laag betekent een rauwe binnenkant, 5 graden te hoog, en het vlees is droog.

Dat risico loop je nauwelijks met het vlees van de bouten. Het is wat donkerder vlees, waarvan de spieren harder hebben gewerkt dan die van de

borstfilets. Daarnaast zijn ze omhuld met meer vet, zodat ze tijdens het braden bijna niet kunnen uitdrogen. Het vlees is gaar bij 75 graden, maar bij 85 is het malser. Dus, vergeet de filets en koop bouten, makkelijker, smaakvoller, goedkoper.

Snij vier bouten elk in twee stukken, de dij en het pootje. Maak in een foodprocessor een marinade van 2 tenen knoflook, 10 stelen peterselie, 5 centimeter gember, 1 rode peper, 1 kleine ui, sap van 1 citroen, 150 milliliter olie en peper en zout. Smeer het vlees ermee in en laat het in de ijskast een paar uur intrekken.

Verwarm de oven voor op 200 graden Celsius. Leg de stukken kip op een ovenplaat met bakpapier zodat ze elkaar niet raken, met het vel boven. Braad de kip in 45 à 55 minuten tot hij goudbruin is. Controleer eventueel met een kernthermometer de temperatuur. Serveer met afhaalfriet en groene sla.

Elegante, heldere smaak

WIJN

Remco Campert, bijna 93, hoort wat minder en de gewrichten beginnen te roesten, maar verder is hij spits en lenig van geest als immer. En dat op een dieet van sigaretten en rode wijn, al zeker driekwart eeuw. In het Parijs van de jaren vijftig schonken de jazzkelders ruig rood van Zuid-Franse coöperaties, later kwam daar dubieuze chianti bij. Van alliterend Italiaans rood als Tenuta delle Terre Nere van een druif met een naam als een veelbelovende Italiaanse dichter, de nerello mascalese, had niemand nog gehoord. Zelfs de bewerkers van z'n wijngaarden niet altijd.

Nicolaas
Klei

In de jaren vijftig hadden veel wijnboeren nauwelijks weet van de officiële naam van hun plaatselijke druiven. Inmiddels is met behulp van DNA-onderzoek ontrafeld dat nerello mascalese, geboren aan de voet van de Etna, familie is van chiantidruif sangiovese. Z'n stoere en tegelijk gedistingeerde wijn geurt naar ouderwetse rozen en rijpe donkere kersen, heeft lenige tannines, en de elegante, heldere smaak die chianti ook kan hebben. Nee, niet de variant die in mandflessen in visnetten aan pizzeria-plafonds te vinden was. Deze is jong al heerlijk, en kan net als goede dichters mooi ouderen.

Tenuta delle Terre Nere,
etna rosso 2019 € 18,65
genereux.nl

SPORT

Hun geld was goed genoeg

Russische kapitaalinjecties zorgden ervoor dat voetbalclubs nog bestaan.

Hugo Camps

Renners onderweg in de 'witte hel' van de Strade Bianche

Tim de Waale/Getty Images

Oligarchen en sjeiks in het voetbal zijn door de moraalpolitie melaats verklaard. Roman Abramovitsj wil de vernedering voor zijn en verkoopt zijn speeltje Chelsea. De gedachte dat de eigenaar van de club een vriendje van oorlogshitser Poetin zou zijn, is onverdraaglijk. De invasie van Rusland in Oekraïne heeft goed en fout ook in de sport op scherp gezet. Abramovitsj laat zich niet vernederen.

Neem de oligarchen weg uit de Premier League en het Engelse voetbal staat op instorten. Jaren was hun rijkdom geen bezwaar, maar de oorlog in Oekraïne heeft in het Westen een golf van moreel puritanisme ontketend. Liever terug naar de fooien van de Groningse varkenshandelaar Renze de Vries dan hangen aan de trog van Kremlin-miljardairs.

Abramovitsj heeft altijd zijn eigen onzichtbaarheid gecreëerd. De Britse tabloids hebben geen kruimel plezier aan hem beleefd. Zijn publieke leven bleef ook in Londen versluierd. Dat hij met besmet geld rijk is geworden, wordt hem niet meer nagedragen. Het probleem is nu dat hij een Russische ziel heeft. Wegwezen!

De eigenaar van Vitesse, de Rus Valeri Oyf, heeft (nog) niet de intentie om zijn club in de verkoop te gooien, maar de oorlog in Oekraïne heeft geleid tot nieuwe vragen over de herkomst van zijn fortuin. Hij was bevriend met Abramovitsj en zal dus ook wel onder de hoede van het Kremlin zijn binnengelopen. De speculatie wordt als onomstootbaar feit beschouwd.

Oyf is in Arnhem even onzichtbaar als zijn vriend Abramovitsj en stoffeert daarmee de verdenking dat hij wel iets te verbergen zal hebben. Ook de herkomst van zijn kapitaal blijft hangen in de mist van voormalige Russische staatsbedrijven. Mijnbouw, olie en gas. Voetbalcommentatoren hebben hem gemaand zo snel mogelijk Vitesse te verkopen en op te hoepelen. Alsof de vroegere eigenaar/voorzitter van Vitesse in al zijn megalomanie zo brandschoon was.

De jacht op Russische voetbalmiljardairs is moreel elitisme. De voetbalindustrie is altijd een circuit van zwart geld geweest. Ook zonder Russen. Als de fiscus de norm wordt, kunnen zowat alle voetbalclubs en -bonden zich beter op-

heffen. De Amerikaanse investeerders van Manchester United zijn even onzichtbaar als hun Russische collega's, maar daarover hoor je de commentatoren niet. De koude, inmiddels warme oorlog komt uit het Oosten.

Het gaat niet meer om oorlog, het gaat om geopolitiek, zeggen opgehoopte tv-analisten. Mooi, maar laat het voetbal dan ook zijn gang gaan in reguliere competities. Respecteer de onwelgevallige eigendomsrechten. Russische kapitaalinjecties zorgden ervoor dat voetbalclubs nog bestaan. Toen was hun geld goed genoeg. Dan is het dat vandaag ook nog.

Eens – jaren tachtig – speelde Kiev het mooiste voetbal van Europa. Met de onvolprezen Valeri Lobanovski als coach. De ietwat zwaarlijvige Lobanovski werd bewonderd in alle westerse voetbalsteden voor het modernste voetbal.

Hij is al een tijdje dood. Ik ben blij dat hem deze oorlogsellende bespaard blijft. Russen en Oekraïners hebben nooit gevochten in zijn kleedkamer. En na een doelpunt vielen ze in elkaars armen.

**Strade
Bianche is meer
monument dan
de Ronde van
Vlaanderen**

In de eerste etappe van Parijs-Nice reden drie renners van Jumbo-Visma hand in hand over de streep. Hét fotografische beeld van afgelopen stuntweekeinde. Na een ploegentijdrit in de laatste kilometers deelden Wout van Aert, Primož Roglič en Christophe Laporte de overwinning. Het was een machtsontplooiing die stil maakte. De Jumbo's zijn klaar voor een hold-up op de gevestigde teams.

Ze moeten dan wel afrekenen met Tadej Pogacar, die een dag eerder de Strade Bianche won. De Sloveen is half mens, half god. Op gravelstrook 8, de Monte Santa Marie, begon hij aan een solo van 50 kilometer in de witte hel. De Strade bestaat uit elf gravelstroken van in totaal 60 kilometer. Gaten en gleuven in onverharde wegen maken van deze klassieker een rollercoaster. Zowat iedereen eindigt op de historische Piazza del Campo in Siena geschaafd en getekend. Niet toevallig werd veteraan Alejandro Valverde, bijna 42 jaar, tweede. Hij rijdt al lang niet meer rond in een kindervelletje.

De Strade Bianche is veruit de mooiste klassieker. Meer monument dan de Ronde van Vlaanderen.

EW

Exit veiligeland, welkom Oekraïner • Poetin verenigt het Westen • Zemmours stokpaardje

● Het is niet aan de overheid om nieuwszenders – hoe gekleurd ook – te verbieden. Dat geldt ook voor het verbannen van de **Russische propagandazenders** RT en Sputnik, schrijft Robbert de Witt.

● Zihni Özdil schrikt van de **anti-Russische hysterie** van progressief Nederland. De drang om te deugen tegenover de Russische president Vladimir Poetin, is zo ver doorgeslagen dat cabaretier en radio-presentator Dolf Jansen zelfs een neonazi ophemelt.

● Het is nu belangrijker dan ooit dat elke opvangplek beschikbaar is voor **échte vluchtelingen**, schrijft Tweede Kamerlid Ruben Brekelmans (VVD) in een ingezonden opinie. In Nederland verblijven duizenden uitgeprocedeerde vreemdelingen uit landen als Marokko of Tunesië, die veilig terug kunnen. 'Elk bed dat zij bezet houden, is een bed waar geen echte vluchteling uit Oekraïne kan slapen.'

● Het kabinet schaft de **jubelton** af, maar dat blijkt veel meer voeten in de aarde te hebben dan was voorzien. Hopelijk steekt 'Den Haag' ervan op dat het pas op de plaats moet maken met het invoeren van nieuwe belastingvrijstellingen, schrijft Jeroen van Wensen.

● De omstreden theorie van de **grand remplacement** (Grote Vervanging), het stokpaardje

van de Franse presidentskandidaat **Éric Zemmour**, duikt op in de verkiezingscampagne. Het schisma hierover bij uiterst rechts is een geschenk voor president Emmanuel Macron, schrijft René ter Steege.

● President Poetin maakt misrekeningen in zijn oorlog met Oekraïne. Maar één ding krijgt hij wel voor elkaar: het **verenigen** van de westerse democratieën, schrijft Afshin Ellian.

● In plaats van de **Cito-toets** en/of de leerkracht op de basisschool te laten bepalen wat de mogelijkheden van een leerling zijn in het voortgezet onderwijs, zouden we het onderwijs ook anders kunnen organiseren. Dat schrijft Henk Pols. Hij pleit voor de invoering van een 'level-systeem'.

● Door de sancties over en weer is het bijna onmogelijk om nog geld uit of naar Rusland te krijgen. Eén achterdeur staat wagenwijd open: iedereen kan nog steeds **cryptomunten** kopen. Deze route moet ook snel dicht, schrijft Nicolette van den Hout.

● Elke dag is er wel een hoge functionaris die **excuses** aanbiedt voor wat we in het verleden hebben gedaan en misdaan. We hebben de afgelopen decennia getoond dat we veel beter zijn in het ons voorbereiden op het verleden dan op de toekomst. Misschien moeten we Poetin daarom stilletjes dankbaar zijn dat hij ons wakker heeft geschud, schrijft Philip van Tijn.

De artikelen kunt u vinden op ewmagazine.nl/dezeweek of door deze QR-code te scannen.

EW is in 1945 opgericht als **Elseviers Weekblad** door **J.P. Klautz** (1904-1990) en **H.A. Lunshof** (1904-1978) en is een voortzetting van **Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift** (1891-1940)

Abonnementen en klantenservice

Blad niet ontvangen? Verhuisd? Regel eenvoudig 24/7 uw abonnementszaken op:
service.newskoolmedia.nl Mail: klantenservice@ewmagazine.nl
Post: New Skool Media, Afdeling Klantenservice, Postbus 606, 7000 AP Doetinchem
Telefoon klantenservice: 020-894 75 53 (tijdens kantooruren)

Redactie: 020-2248022 | redactie@ewmagazine.nl | www.ewmagazine.nl
Postbus 11, 1110 AA Diemen

Hoofdredacteur Arendo Joustra

Redactiechef Robbert de Witt

Nederland Carla Joosten (coördinator), Ron Kosterman, Gerlof Leistra, Victor Pak, Gertjan van Schoonhoven, Eric Vrijns, Jelte Wiersma

Wereld Robbert de Witt (coördinator), René van Rijkevorsel (Brussel)

Economie Joris Heijn (coördinator), Nicolette van den Hout, Fleur Verbeek, Jeroen van Wensen, Liesbeth Wytzes, Joan Zijerveld

Wetenschap & Cultuur Joppe Gloerich (coördinator), Bram Hahn, Gerry van der List, Marieke ten Katen

Onderzoek Ruud Deijkers (coördinator), Mireille Folkerts

EW Digitaal Matthijs van Schie (chef), Max de Haan, Tom Ramaker

Eindredactie & organisatie Eddy Schaafsma (chef), José Bernard, Agnès Hoogendijk, Tonny van Winssen

Vormgeving Peter ter Mars (art director), Jelrik Aterna (infographics), jooZt Mattheij, Wendelien Schmidt (beeld)

EW Events en secretariaat Ingrid Pronk

Documentatie Marijke Brouwer (chef), Marceline Couwenhoven, Astrid Westbroek

Correspondenten

Michiel van Blommestein (Warschau), Joost Bosman (Maskou), Jeroen Bult (Tallinn), Renske Heddema (Zürich), Diederik van Hoogstraten (Los Angeles), Patrick van IJendoorn (Londen), Kleis Jager (Parijs), Emile Kossen (Washington), Linda Otter (Rome), Wilma van der Maten (Islamabad), Eva Rammeloo (Sjanghai), Rob Savellberg (Berlijn), Fred de Vries (Kaaipstad)

Medewerkers Gerbert van der Aa, Hugo Camps, Afshin Ellian, Joost Galema, Nicolaas Klei, Heidi Klijns, Leo Kwart, Koen Petersen, Max Rebatu jr., Simon Rozendaal, Rob van Scheers, Riki Simons, Philip van Tijn, Theo Toeboosch, Jeroen Vullings, Geerten Waling

Productie & distributie Natalie Leenstra-Drost, Loes Mes

Pictoright Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.
© c/o Pictoright Amsterdam 2022

ISSN 0922-3444

EW is een uitgave van **ONE BUSINESS**

Directeur/Uitgever Erwin van Luit
Postbus 11, 1110 AA Diemen

Marketing Marijke Houwer (chef), Vera Lagerwaard, Elles Leijzer, Carola Maassen van den Brink, Ilone Tijsseling, Linsey van Vliet

Advertentieverkoop
ONE Business: 020-2105459
sales@newskoolmedia.nl
www.newskoolmedia.nl
Geldend advertentietarief van 1-1-2022

Advertentieafhandeling (traffic)
020-210 5450
traffic@newskoolmedia.nl

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan. Opgave via ewmagazine.nl/ of abonneer of telefonisch bij de Klantenservice.

Abonnementen tot wederopzegging kunnen bij de Klantenservice worden beëindigd met inachtneming van minimaal 30 dagen. Dit kan schriftelijk, telefonisch of per e-mail. Ook voor informatie over uw lopende abonnement kunt u contact opnemen met de Klantenservice.

Adreswijzigingen Drie weken van tevoren schriftelijk doorgeven via de Klantenservice.

Prijzen Jaarabonnement Nederland (inclusief digitale edities) € 297,95. Twee jaar € 469,95; drie jaar € 629,95; halfjaar € 153,95; kwartaal € 78,50; maand € 26,00, bij automatische incasso. Administratiekosten voor andere betaalwijzen € 2,50. Leest u EW liever digitaal? Dat kan al voor € 12,00 per maand. Rabobank NL60RAB00314208844 t.n.v. ONE Business te Amsterdam. Jaarabonnement overige landen op aanvraag. Per losse digitale editie: € 4,99 (gratis voor abonnees). Ga naar de App Store, Google Play of ewmagazine.nl/app voor meer informatie.

Nabestellingen Oude nummers (tot 6 weken terug) kunt u bestellen via tijdschriftnu.nl/ew

© 2022 ONE Business B.V.

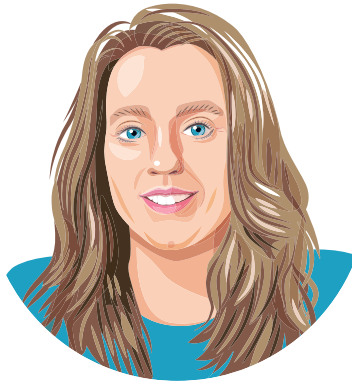
Copyright Het is niet toegestaan om, zonder voorafgaande toestemming van ONE Business B.V., de uitgever van EW, door en in EW gepubliceerde artikelen, onderzoeken of gedeelten daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te verspreiden.

Leveringsvoorwaarden Op alle aanbiedingen, offertes en overeenkomsten van ONE Business B.V. zijn de algemene voorwaarden van toepassing die te vinden zijn op www.onebusiness.nl/contact/voorwaarden/, waar u ze kunt printen en opslaan. Deze voorwaarden zijn tevens van toepassing op uw abonnement.

Disclaimer Alle (redactionele) informatie, waaronder begrepen adviezen, ideeën en meningen, is op zorgvuldige wijze en naar beste weten samengesteld. De inhoud en inkleiding van advertenties is bepaald door de namen adverteerders en wordt door ONE Business B.V. en/of door de redactie niet beoordeeld op juistheid, volledigheid en rechtmatigheid. ONE Business B.V. en de aan haar verbonden auteurs zijn niet aansprakelijk voor schade in verband met gebruik van (redactionele) informatie en de inhoud en vormgeving van advertenties. ONE Business B.V. sluit iedere aansprakelijkheid voor schade als gevolg van druk- en zetfouten uit.

Privacy ONE Business B.V., uitgever van EW, legt van haar abonnees en klanten in het kader van haar dienstverlening (persoons)gegevens vast. Deze gegevens worden gebruikt ter uitvoering van de (abonnement)overeenkomst, en om informatie te verstrekken over relevante producten en diensten van ONE Business B.V.

De gegevens kunnen ook worden gebruikt door zorgvuldig geselecteerde organisaties om abonnees en klanten te informeren over relevante aanbiedingen betreffende producten en diensten. Als u deze informatie niet op prijs stelt, dan kunt u dit doorgeven aan ONE Business B.V., Postbus 23620, 1100 EC Amsterdam o.v.v. 'privacy'. Of per e-mail: adresregistratie@onebusiness.nl. Voor meer informatie verwijzen wij u naar het Privacy en Cookie beleid op www.onebusiness.nl/privacy.

**MARIEKE
TEN KATEN**

Hoera voor de krantenbezorger en de postbode

Er is weinig zo fijn als een papieren krant. Of een papieren *EW*, uiteraard. Doordeweeks lees ik alles digitaal – de oudpapierbak heeft zo zijn grenzen – maar in het weekeinde vind ik het prettig om het echte werk in handen te hebben. Kopje koffie erbij en je hebt uren geen kind aan me.

Ik begeef me met deze hobby op het terrein van de wat oudere medemens, als ik de berichtgeving erover mag geloven. Zo kwam enkele weken geleden in een artikel in *de Volkskrant* een hoogleraar aan het woord die de krant aanduidde als ‘een stapel papier voor oude mensen’. Het artikel ging over het tekort aan krantenbezorgers, wat hier en daar leidt tot lege brievenbussen en geïrriteerde abonnees. Dit tekort wordt, aldus de hoogleraar, onder meer veroorzaakt doordat jongeren steeds minder bereid zijn rond te fietsen om al die oudjes van een fysieke krant te voorzien. In het artikel kwam een bezorger aan het woord die nog wel van het vak geniet, maar het werk ‘nat, koud en zwaar’ noemt en de zaterdagochtenden ‘echt een *killer*’ door de extra bezorgadressen en al die dubbel dikke weekendedities.

Het maakte dat ik me toch wat schuldig voelde toen ik de zaterdag erop mijn kranten van de mat haalde. Hoewel ik bezorgtechnisch mijn steentje wel heb bijgedragen. In mijn jaren als middelbare scholier en student heb ik menige brievenbus doen kleppen. Eerst namens Media Express, destijds verantwoordelijk voor de bezorging van onder meer de *Donald Duck*, *Libelle* en *Margriet*. Op de vrijdag-

middag of zaterdagochtend leverde ik die tijdschriften af bij de trouwe lezers. Met een zonnetje erbij, als het meezat. Of door weer en wind, als het moest.

Niet alle abonnees konden het waarderen als de regendruppels tot in Duckstad waren doorgedrongen, maar echt boze klanten heb ik nooit gehad. Vooral tevreden mensen die blij waren dat ze zelf de deur niet uit hoefden voor hun favoriete tijdschrift. Dat was wel te merken aan het eind van het jaar, wanneer ik met een bedankbriefje langs de deuren mocht en bijna een jaar-salaris aan fooien ontving.

Na een aantal jaar in de tijdschriftbezorging ging ik als postbode aan de slag bij wat toen nog TPG Post heette. Ik was een vaste kracht op de zaterdag en doordeweeks sprong ik geregeld bij op vrije dagen en tijdens vakanties. Het betekende vrijwel altijd vroeg opstaan. Rond vijf uur ’s ochtends zat ik dan al op de fiets van mijn studentenkamer in Utrecht naar het postsorteercentrum in Maarsse, het dorp waar ik opgroeide. Meestal fris en fruitig, soms rechtstreeks vanuit de kroeg na een niet nader te noemen hoeveelheid bier.

Afzien was het soms, niet alleen door dat bier. Ik moest flink doorwerken om alles bezorgd te krijgen binnen de uren die er voor mijn wijk stonden. Zeker toen de Bonusfolder van Albert Heijn aan het takenpakket werd toegevoegd, wat zorgde voor extra ballast en bezorgadressen. Ook het weer bleef me af en toe parten spelen. Zo herinner ik me een fikse sneeuwbuï die maakte dat ik, nota bene op mijn verjaardag, met de gehele inhoud van mijn fietstassen languit op straat belandde.

Maar het bezorgvak bracht ook veel positiefs. Zo genoot ik van het buiten zijn, verdiende het aardig en door al het gewandel en gefiets spaarde ik mooi een sport-schoolabonnement uit. En niet te vergeten: er waren leuke, spontane praatjes onderweg. Natuurlijk zaten er mopperaars tussen in zo’n wijk – na de valpartij in de sneeuw kwam er een klacht binnen over een natte envelop – maar ik herinner me vooral de vriendelijke buurtbewoners die me soms een kop koffie aanboden.

Mooi vond ik het dan ook om in een reactie op het artikel in *de Volkskrant* een ingezonden brief van een jonge krantenbezorger (16 jaar) te lezen, die zei met veel plezier de kranten bij al die ‘oude mensen’ te bezorgen. Waarom? Nou, het verdient beter dan in de supermarkt, ze wordt aan het eind van het jaar ‘ruimhartig’ beloond door abonnees en ze vindt soms in de vroege ochtend een briefje op de brievenbus met een persoonlijke boodschap. Dat laatste heb ik, realiseer ik me nu, nog nooit voor mijn postbode of krantenbezorger gedaan. Werk aan de winkel dus. Voordat mijn fijne hobby me wordt ontnomen.

EW

Ik herinner me vooral de vriendelijke buurtbewoners die me soms koffie aanboden

TALENT

DORIS VAN DER HEIJDEN
(26)

Maakt samen met studiegenoten Tiara Ringers en Tessa Dinger de podcast KoffieCo, waarin ze medisch specialisten met uiteenlopende achtergronden interviewt over het vak. Over twee maanden rondt ze haar studie geneeskunde af aan de Universiteit Utrecht.

Wat inspireert je?

'Nadenken over het moderniseren en opfrissen van de medische wereld, die altijd vooroploopt in ontwikkeling, maar achterloopt qua vorm en proces. Wij faxen nog naar elkaar, om een voorbeeld te noemen. Daarnaast is de omgang onderling zeer formeel. Bezit zijn met hoe dit anders kan, inspireert mij.'

'Persoonlijk gesprek goed voor de dynamiek'**Belangrijkste gebeurtenis?**

'Tijdens mijn co-schappen er-voer ik de hiërarchische structuur, en zag de hectiek bij artsen. Ruimte voor een persoonlijk gesprek was er nauwelijks, terwijl ik denk dat dit de dynamiek juist ten goede komt. Vanuit deze

ervaring ontstond KoffieCo: op de koffie met de co-assistent.'

Kan niet zonder?

'Muziek. In de geneeskunde maak je soms heftige dingen mee, en dan vind ik het fijn om even tot rust te kunnen komen door naar muziek te luisteren.'

Beste advies?

'Durf vragen te stellen. Mensen voelen zich vaak vereerd als je ze om hulp vraagt.'

Over vijf jaar?

'Hoop ik een goede dokter te zijn in combinatie met een creatief project zoals KoffieCo.'

Nard Lodewijk

MENSEN

Carla Joosten**SHELL**

De Britse ingenieur **Sinead Gorman** (44) begint 1 april als CFO bij Shell. Ze volgt de Amerikaanse **Jessica Uhl** op die na achttien jaar vertrekt bij Shell, omdat ze wegens familieomstandigheden niet van Den Haag naar Londen kan verhuizen, waar het hoofdkantoor komt. Gorman werkt ook al bijna vijftien jaar bij Shell.

Sinead Gorman: CFO bij Shell in Londen**PHILIPS**

Selina Thurer (48) verruult na bijna 22 jaar Philips voor Eneco, waar ze *chief customer officer* wordt. Sinds 2019 leidde ze de gezondheidstak van Philips in Amerika.

REVOLUSI

De Bezige Bij hoopt op navolging van auteur **David Van Reybrouck**, die bijna tweehonderd getuigen van de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd interviewde voor zijn boek *Revolusi*. De uitgever lanceert de

Marleen Bosma, benoemd tot directeur bij Bouwinvest

Sophie Eskman

HUISORDEN

Bert Wassenaar (65) trad aan als kanselier der huisorden van het Koninklijk Huis. De voormalige stalmeester van de Koning volgde oud-particulier secretaris Jaap Leeuwenburg op, die bijna acht jaar over de huisorden van de Oranjes ging.

BOUW

Bouwinvest Real Estate Investors, dat 15 miljard euro belegt voor het pensioenfonds voor de bouw, benoemde **Marleen Bosma** (45) tot director strategic business development.

OVERLEDEN

De Australische cricket-legende **Shane Warne** (52) stierf vrijdag 4 maart. Hij was een van de beste bowlers ooit en stond tweede op de wereldlijst. Met Australië won Warne in 1999 de wereldtitel.

De Schotse acteur **John Stahl** (68) overleed woensdag 2 maart. Hij speelde onder meer in de HBO-serie *Game of Thrones*, in de serie *Take the High Road* en in een groot aantal theaterproducties.

Fotograaf **Teun Hocks** (74) overleed zondag 27 februari. Hij is vooral bekend van zijn foto-schilderijen met hemzelf in de hoofdrol als verdwaald mannetje. Hocks bouwde ook decors en was performance-kunstenaar. Zijn werk was beïnvloed door de schilder René Magritte en filmkomieken Buster Keaton en Charlie Chaplin.

Pier den Blanken/HH/ANP

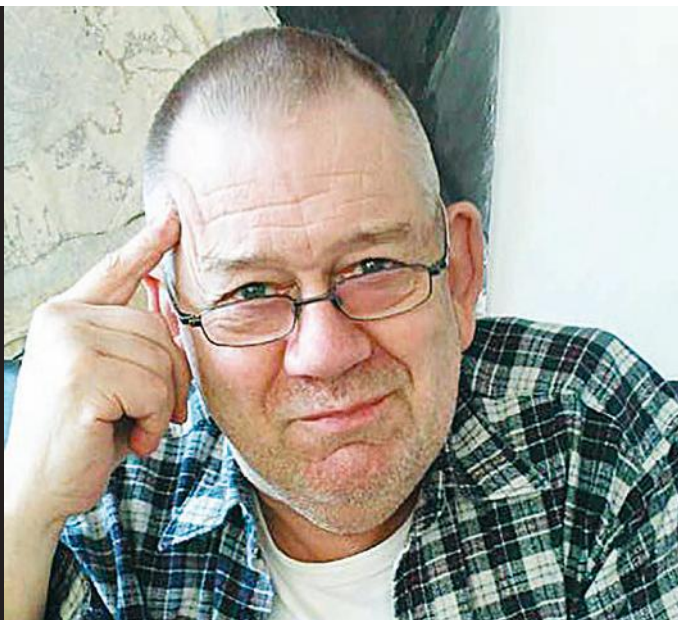
De Amerikaanse acteur **Johnny Brown** (84) stierf woensdag 2 maart. Hij was in de jaren zeventig de ster van de sitcom *Good Times*.

OVER LEVEN & DOOD

Om een bericht in deze rubriek te krijgen (talent, mensen, necrologie) stuurt u uw suggesties en informatie naar mensen@ewmagazine.nl

Peter Heerkens
1941-2022

Hart voor de Tour en voor zijn medemens

Gerlof Leistra

De gloriejaren van Peter Heerkens als wielerverslaggever vielen samen met die van iconen uit de Tour de France als Jan Janssen, Eddy Merckx en Bernard Hinault. In de volgwagen met collega Theo Koomen belandde hij ooit in een ravijn. Nadat de wagen was opgetakeld, vervolgden de heren doodleuk hun weg. Over dergelijke avonturen kon Heerkens hilarisch vertellen.

‘Peter was een wielerman die de coureurs begreep,’ zegt Jan Janssen (81), Tourwinnaar in 1968. ‘Een echte verslaggever. Correct en netjes, geen sensatie. Altijd opgeruimd, glas wijn en sigaretje bij de hand. Hij had een heel goede pen, maar was bescheiden en kende zijn plaats. Peter is vaak bij mij thuis geweest en bleef trouw bellen toen mijn vrouw een paar jaar geleden begon te dementeren. Hij had een groot hart voor zijn medemens. Een ware vriend.’

Met collega Frans van Schoonderwalt was Heerkens een kwart eeuw geleden oprichter van het besloten gezelschap Surplace, voor oud-renners en journalisten ‘met een wielershart’. Eens per jaar kwamen de heren samen in Den Bosch.

Peter Heerkens – vader van Charlotte, Bas en Saskia en geliefde opa – overleed zaterdag 26 februari in zijn woonplaats Haarlem aan de gevolgen van de chronische longziekte COPD. Hij werd 80 jaar.

Geboren in Noord-Brabant als oudste van vier kinderen verloor Heerkens zijn vader – grossier in vlees – toen hij vijf jaar was. ‘Daardoor heeft hij zijn rol als man en vader zelf moeten uitvinden,’ zegt zoon Bas (53). ‘Voor ons was hij een betrokken vader. Hij werkte hard, maar was ook een levensgenieter. Op kampeervakantie in Frankrijk zaten we binnen de kortste keren bij vreemde mensen thuis. Hij maakte overal vrienden.’

Door zijn aderen stroomde drukinkt. Hij begon in de jaren zestig op de advertentieafdeling bij dagblad *De Stem*, maar schreef al snel over wielrennen. In 1972 werd hij chef Sport van *Haarlems*

Dagblad en later chef Bijlagen en eindredacteur. Hij had een soepele, licht ironische stijl.

‘Een gezellige Brabander die smakelijk kon vertellen,’ zegt oud-wielerjournalist Peter Ouwerkerk (75). ‘Hij wist alles en was een vakman. Als wielerjournalist werd hij altijd onderschat, maar hij hunkerde niet naar erkenning zoals Jean Nelissen.’

In wielerkringen was hij zeer gekend, zegt oud-sportverslaggever Joop Holthausen (77). ‘Maar hij zette zichzelf nooit op de voorgrond. Peter grossierde in prachtige anekdotes over oud-renner en ploegleider Kees ‘de Pel’ Pellenaars. Misschien had hij in het Zuiden moeten blijven. Daar leeft het wielrennen meer.’

Voor Heerkens bood het leven meer dan sport. Eind jaren tachtig was hij voor de krant een half jaar ‘vlieg op de muur’ in een verpleeghuis. Die verhalen bundelde hij in *Tranen achter het glas* (1989). Hij was gastvrij, kwam graag in de kroeg en had vijftien door hemzelf opgerichte eetclubjes. Als liefhebber van smartlappen organiseerde hij avonden in het café om de hoek, maar hij was ook de aanjager van de kerstsamenzang in het park.

In 2002 ging hij met de vut, maar kreeg het drukker dan ooit. Met Van Schoonderwalt schreef hij in 2007 *Op karakter. St. Willebrord: van paarse hei tot gele trui*. Reisverslagen bundelde hij vorig jaar in *Groeten uit vakantieland. Berichten van een toerist*. Hij schreef voor het blad van de Alzheimerstichting en organiseerde voor mensen met dementie boottochten over het Spaarne en het jaarlijkse bezoek aan Circus Sijsm. Drie keer op een dag was hij rolstoelen aan het duwen. Tot hij zelf acht jaar geleden COPD kreeg en minder energie had.

Het krantje van de seniorenflat werd een glossy en in de fietskelder sloot hij zich aan bij een clubje. ‘Mijn vader bleef een sociaal dier tot zijn laatste zucht,’ zegt Bas.

‘Als wielerjournalist werd hij onderschat, maar hij wist alles’

BRIDGE & PUZZELS

2267

BRIDGE

♠ A102
♥ VB2
♦ AH76
♣ 1098

♠ 9873
♥ 63
♦ 108543
♣ A3

N
W O
Z

♥ HB6
♥ H10987
♦ 9
♣ H654

♠ V54
♥ A54
♦ VB2
♣ VB72

Het bieden verliep met noord gever en niemand kwetsbaar: noord één ruiten – oost één harten – zuid twee SA – west pas – noord drie SA – allen passen.

Zuid speelt drie SA en west komt uit met hartenzes. Hoe wint zuid het contract tegen het beste tegenspel?

Oplossing bridgeprobleem 2263:

♠ H83
♥ A43
♦ B1098
♣ 432

♠ 5
♥ HVB9
♦ AV652
♣ HB10

N
W O
Z

♠ 74
♥ 1082
♦ H743
♣ 9876

♠ AVB10962
♥ 765
♦ -
♣ AV5

Tegen vier schoppen kwam west uit met hartenheer. Zuid moet proberen west in te gooien en de uitkomst duiken om te verhinderen dat oost met hartentien aan slag kan komen. West speelt het best harten door. Noord moet nu nemen anders is een derde harten fataal. Noord vervolgt ruiten en als oost laag bijspeelt doet zuid zijn laatste harten weg. West wint en vervolgt het best schoppen. Noord wint de slag en zuid deblokkeert. Zuid troeft een harten hoog en gaat met schoppen weer naar noord maar bewaart schoppentwee. Nu volgt er weer ruiten. Oost zet het best ruitenheer anders doet zuid klaver weg en is west ingegooit. Zuid moet ruitenheer hoog troeven en klavervijf spelen. West is ingegooit en moet harten in de dubbele renonce spelen of klaver in zuids vork of ruitenaas die zuid hoog troeft. Met schoppentwee kan zuid naar schoppendrie om op de hoge ruiten klavervrouw af te gooien.

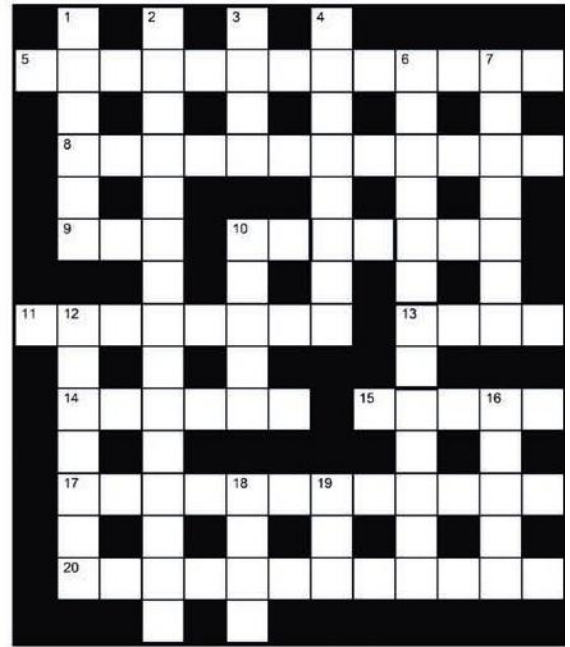
Winnaar bridgeprobleem 2263:
Peter Schoonheden, Callantsoog

Max Rebattu jr.

CRYPTOGRAM

HORIZONTAAL 5. Onderkleding (13)
8. Met borden aangegeven straatmoord (12) 9. Cubaanse muziek in Noord-Brabant (3) 10. Vraag tot besluit (2+2+3)
11. Hoogste tree (8) 13. Die borrel is weer beter (4) 14. Nam de benen met een eigen effect (6) 15. Entree van 18 verticaal (5) 17. Wordt in de bestuurskamer gedronken (12) 20. Verraderlijke vloer (12)

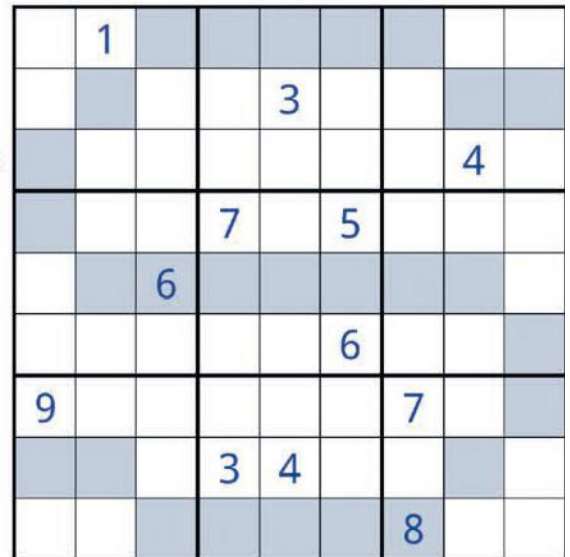
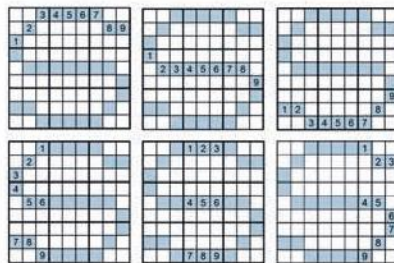
VERTICAAL 1. Ongewenste ontwikkeling die als ouderwets gold (6) 2. Waar je weggaat is waar je begint (15) 3. Daar kun je iets in smoren (4) 4. Die kruk is potdorie anders neergezet (8) 6. Een hoger niveau hebben omdat je het per se wil (6+2+5) 7. Aanstellerig gemixt drankje (7) 10. Hij heeft recht op informatie (5) 12. Zo netjes kan een olijkerd worden (7) 16. Bij Ajax is geloei te horen (5) 18. Blokwooning (4) 19. School(vak) (3)

S-DOKU

De S-doku werkt simpel. Naast de gebruikelijke vierkanten waar de cijfers 1 t/m 9 ingevuld moeten worden, bevat elke kolom en elke rij van vetomrande vierkanten ook nog de negen gekleurde vakjes van de grote S-vorm, waarin de cijfers 1 t/m 9 ook precies één keer mogen voorkomen.

In beeld:

OPLOSSINGEN EN PRIJSWINNAARS

CRYPTOGRAM 2263

KILLER SUDOKU 2263

Winnaar Cryptogram 2263:
I. Milot, Voorschoten

Winnaar Killer Sudoku 2263:
A.D. Spuijbroek, Maarssen

Studio Steenhuis

Bridge: Onder de goede inzenders wordt een speciale editie of titel uit het fonds van EW verloot. De oplossing uiterlijk tien dagen na verschijning sturen aan m.j.rebattu@freeler.nl. Vermeld bij de oplossing het bridgenummer en uw adres.

Puzzels: Onder de goede inzenders wordt twee keer een speciale editie of titel uit het fonds van EW verloot. Stuur uw oplossing (bij rebuskrakers en filippines: inclusief de gevonden zin) onder vermelding van het puzzelnummer en uw adres per briefkaart of in een voldoende gefrankeerde envelop met puzzelnummer naar **Puzzelredactie EW, Postbus 11, 1110 AA Diemen**. Of per e-mail naar puzzels@ewmagazine.nl met in de onderwerpregel het puzzelnummer. De inzendingstermijn sluit twee weken na verschijning. Oplossingen en prijswinnaars worden vier weken later gepubliceerd.

Abonneevoordelen

Als abonnee van *EW* profiteert u van vele voordelen. Maakt u al volledig gebruik van alle voordelen van uw abonnement?

- ✓ Elke week een nieuwe *EW* met de beste opinie en achtergrond artikelen;
- ✓ De nieuwste *EW* wordt altijd wekelijks gratis thuisbezorgd;
- ✓ Gratis digitaal lezen in onze app en op onze website;
- ✓ Dagelijkse nieuwe en exclusieve online artikelen voor abonnees, opinies en achtergronden op het gebied van politiek, buitenland, economie, financiën, gezondheid, wetenschap en cultuur;
- ✓ Gratis toegang tot alle verschenen nummers vanaf 1891.
- ✓ Extra foto's, video's en podcasts;
- ✓ Gratis toegang tot alle resultaten van *EW* onderzoeken, o.a. Beste studies, Beste ziekenhuizen en klinieken, Beste scholen t.w.v. € 29,97 per onderzoek;
- ✓ Korting op tickets voor onze *EW* lezingen waaronder Het Grote Defensiedebat, *EW* economie-lezing en HJ Schoo-lezing.

Nog geen abonnee?

Scan de QR-code of ga naar

Scan mij!

vanaf
€ 9,60
per maand

ewmagazine.nl/abonneren

MR MARVIS

AMSTERDAM

YOUR PERFECT CHINO

The Longs - MR MARVIS' perfect chino - is dé broek voor voorjaar- en zomer. De look is modern, tijdloos en opvallend veelzijdig. De stretch katoen is licht

& zacht en door de deels elastische broekband ben je verzekerd van maximaal comfort. Nu verkrijgbaar in 23 stijlvolle kleuren. Welke kies jij?

BESTEL NU OP [MRMARVIS.COM](https://www.mrmarvis.com)

